

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС**

∨ *Зміни в законодавстві про процедуру
відбору суддів до КСУ*

- **ВІЙНА. ПРАВА ЛЮДИНИ**

∨ *Порушення прав людини в контексті війни
в Україні*

№ 16 (258) ВЕРЕСЕНЬ 2023

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 16 (258) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
щодо зміни адміністративно-територіального
устрою Криму..... 3
Президент України підписав Закон України
щодо заміни ув'язнення на пробаційний
нагляд..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Зміни в законодавстві щодо процедури
відбору суддів до Конституційного Суду
України..... 4

Маліков Ю., Спіріна С.

Порушення прав людини в контексті війни
в Україні у фокусі зарубіжних експертів
та ЗМІ 11

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 15

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України щодо зміни адміністративно-територіального устрою Криму

Президент України В. Зеленський підписав Закон України щодо впорядкування адміністративно-територіального устрою Автономної Республіки Крим. Про це повідомляє пресслужба Представництва Президента України в АР Крим.

Після набрання чинності Законом – наступного дня після його офіційного опублікування, будуть введені в дію рішення, прийняті парламентом у 2016 та 2020 рр. щодо декомунізації та введення нового районного поділу Автономної Республіки Крим.

У зв'язку з цим Закон доручає Кабінету Міністрів України протягом одного місяця

визначити території та адміністративні центри територіальних громад в Автономній Республіці Крим, а протягом трьох місяців утворити районні державні адміністрації нових районів та внести на розгляд парламенту законопроект про особливості відновлення публічної влади в Автономній Республіці Крим після деокупації.

Зазначається, що головною метою Закону є підготовка ґрунту для деокупації півострова, адже військові та військово-цивільні адміністрації створюють для діяльності на території територіальних громад (*Економічна правда* (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/5/703941/>). – 2023. – 5.09).

Президент України підписав Закон України щодо заміни ув'язнення на пробаційний нагляд

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 9185, що визначає пробаційний нагляд як новий та основний вид кримінального покарання із заміною на нього арешту в більшості санкцій.

Як зазначається у картці законопроекту № 9185, який опубліковано на вебсайті Верховної Ради України, документ повернуто до парламенту за підписом Президента України 26 вересня.

Зокрема пробаційний нагляд передбачає комплексний вплив на правопорушника без ізоляції від суспільства протягом від року до п'яти років (одного–двох років для неповнолітніх).

Покаранням у вигляді пробаційного нагляду, як альтернативи обмеженню волі співавтори законодавчої ініціативи пропонують доповнити санкції статей Особливої частини Кримінального кодексу України. При цьому депутати вважають за необхідне на пробаційний нагляд замінити арешт у всіх санкціях, окрім кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями.

Документ передбачає, що покарання у вигляді пробаційного нагляду полягатиме в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових і соціально-виховних заходів.

Крім того, документ пропонує визначити порядок відбування покарання у вигляді пробаційного нагляду, контроль за дотриманням якого покладається на уповноважені органи з пробації за місцем проживання засудженого.

Згідно із законопроектом, строк покарання у вигляді пробаційного нагляду обчислюватиметься з дня взяття засудженого на облік. При цьому до строку покарання за правилами, передбаченими ст. 72 Кримінального кодексу України, зараховується час попереднього взяття під варту або цілодобового домашнього арешту.

Необхідність запровадити пробаційний нагляд як новий і основний вид кримінального покарання ініціатори законодавчої ініціативи обґрунтували тим, що в умовах воєнного стану варто оптимізувати слідчі ізолятори шляхом збільшення

місць за рахунок ліквідації арештних домів, зокрема і для утримання військовополонених. У таких випадках обмеження волі та арешт як види покарань втрачають своє кримінально-правове та соціальне призначення і потребують значної фінансової затратності.

Верховна Рада України ухвалила законопроект № 9185 у цілому 23 серпня (*Суспільне Новини* (<https://suspilne.media/581141-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-zamini-uvaznenna-na-probacijnij-naglad/>)). – 2023. – 26.09).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Зміни в законодавстві щодо процедури відбору суддів до Конституційного Суду України

Надаючи в червні 2022 р. Україні статус кандидата на членство у Європейському Союзі, Єврокомісія представила сім рекомендацій, необхідних для збереження цього статусу на вступ до євроспільноти та подальшого переходу до передвступних переговорів з приєднання України до Євросоюзу.

Одним із критеріїв Єврокомісії для подальшого зближення України з ЄС є реформа Конституційного Суду, зокрема ухвалення та впровадження законодавства про процедуру добору суддів КСУ, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки

їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія).

Як свідчать результати четвертого, відтоді як Україна отримала перелік із семи критеріїв, аналізу Кандидат Чек, яке провів Центр «Нова Європа» у партнерстві з низкою профільних аналітичних центрів та громадських організацій, реформа Конституційного Суду України, а точніше, система відбору його суддів, є найпроблемнішим критерієм, який мав два бали з 10 можливих (квітень 2023 р.).

Джерело інформації: <http://neweurope.org.ua/analytics/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuvaeye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/>

Ідея цього критерію полягає в тому, щоб нарешті деполітизувати склад Конституційного Суду України, запровадивши професійний та ціннісний відбір кандидатів до нього. Але зробити це можливо лише в разі, якщо чинна

влада не прагне взяти КСУ під контроль – як це робили або намагалися зробити всі їхні попередники.

Діяльність Конституційного Суду регулюється, власне, Конституцією України

(Розділ XII «Конституційний Суд України») та Законом України «Про Конституційний Суд», а також внутрішнім регламентом. Згідно із Законом, КСУ є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Основному закону законів та інших актів, за потреби здійснює офіційне тлумачення Конституції України.

В умовах війни, коли тенденції до концентрації влади ще більш виражені, роль Конституційного Суду України зростає. Оскільки Конституційний Суд України значною мірою впливатиме на політичний ландшафт України після її перемоги у війні з РФ, саме він матиме критичний вплив і на питання виборів після завершення воєнного стану, і питання правового регулювання на деокупованих територіях та ін.

Наразі у Конституційному Суді України чинними залишаються 13 суддів. Для кворуму необхідна присутність 12 суддів, а для ухвалення рішення – 10. Загалом у КСУ має бути 18 суддів.

Ще у грудні 2020 р. Венеційська комісія опублікувала два термінові висновки щодо реформи КСУ, в якому закликала Україну передбачити нову процедуру відбору кандидатів на посади суддів КСУ, зокрема, за допомогою спеціального органу з міжнародним компонентом (до складу якого могли б увійти міжнародні експерти у сфері прав людини та представники громадянського суспільства), щоб забезпечити моральні та професійні якості кандидатів, та утриматися від заповнення наявних вакансій у КСУ до того, як у законодавстві України будуть імплементовані оновлені правила відбору кандидатів на посади суддів.

Проте 13 грудня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила у другому читанні та у цілому законопроект № 7662 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах», редакція якого не врахувала рекомендації Венеційської комісії та вимоги країн G7.

Однак новоприйнятий Закон передбачив створення Дорадчої групи експертів (ДГЕ), яка перевірятиме кандидатів на посади суддів КСУ, та до складу якої мають увійти шестеро членів: троє представників української влади та троє міжнародних експертів.

За результатом аналізу законопроекту № 7662 Венеційська комісія максимально чітко дала зрозуміти, що у складі ДГЕ має бути сьомий член, якого необхідно призначити за квотою незалежних міжнародних експертів.

Тобто, приймаючи законопроект у редакції, яка передбачає лише шість членів Дорадчої групи експертів, Верховна Рада України проігнорувала рекомендації ключових міжнародних партнерів України. Це було сприйнято ними, як ослаблення ролі ДГЕ як незалежного фільтра у процесі відбору майбутніх суддів Конституційного Суду України.

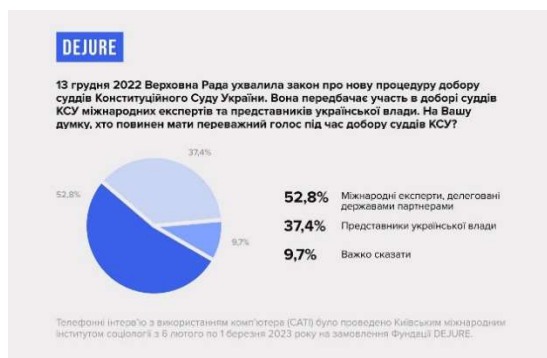
Досить поширеною є думка експертів про те, що ухвалений Закон «призведе до політичного узалежнення ключового конституційного органу на роки, що становить екзистенційну загрозу для демократії і верховенства права в Україні в умовах повномасштабної війни». Змінити це можна лише, якщо передбачити участь сьомого члена за квотою міжнародних партнерів, як рекомендувала зробити Венеційська комісія, зазначено у заяві представників громадських організацій (Центр протидії корупції, Всеукраїнське об'єднання «Автомайдан», Фондація DEJURE, Антикорупційний штаб, Рух ЧЕСНО, Інститут законодавчих ідей, ZMINA, Харківський антикорупційний центр та ін.).

На думку експерта з конституційного права Б. Бондаренка, головна дискусія полягає в тому, хто матиме вирішальний голос – представники від політичної влади чи міжнародні експерти, оскільки поділ 50 на 50 не дав нікому вирішального вибору. З іншого боку, нагадує він, частина експертів переконані: оскільки Конституційний Суд України – це національний орган конституційної юрисдикції, то відповідно не може бути вирішальної ролі у призначенні його суддів у міжнародного елементу. І в кожній зі сторін є свої аргументи, які є ґрунтовними,

тож ідеальної процедури немає, підсумовує Б. Бондаренко.

До речі, на думку понад половини українців, у доборі суддів Конституційного Суду України переважний голос має бути за незалежними міжнародними експертами. Про це свідчать результати опитування, проведеного Київським

міжнародним інститутом соціології з 6 лютого по 1 березня 2023 р. на замовлення Фондації DEJURE. Водночас трохи більше третини опитаних вважають, що переважний голос у доборі суддів у КСУ повинні мати представники української влади, а саме: Президент України, Верховна Рада України, З'їзд суддів України.

Джерело інформації: <https://dejure.foundation/tpost/r9zazni141-blshe-polovini-ukrantsv-vvazhayut-scho-n>

Попри критику з боку експертів та Венеційської комісії, 20 грудня 2022 р. Президент України підписав прийнятий парламентом законопроект щодо «удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду».

ЄС у відповідь кілька разів закликав Київ переглянути ухвалений Закон. Речник Європейської комісії А. Пізонеро заявила, що ЄС очікує змін до прийнятого Закону, які враховуватимуть рекомендації Венеційської комісії. Речник ЄС з питань зовнішньої політики П. Стано також заявив, що Єврокомісія очікує від України відповідного узгодження у законодавстві, запровадивши які, Україна не лише просунеться у процесі членства в ЄС, але й зміцнить довіру українських громадян до судової системи країни.

Однак Закон набув чинності, а уряд приступив до його імплементації, розіславши ЄС та іншим міжнародним партнерам заклики номінувати своїх експертів.

У відповідь Венеційська комісія офіційно відмовилася від призначення членів до Дорадчої групи експертів до виконання двох рекомендацій до схваленого 13 грудня 2022 р. Закону щодо реформи КСУ. Про це йдеться у листі голови Венеційської комісії

К. Базі-Малорі до Голови Верховної Ради України Р. Стефанчука, оприлюдненому 25 січня 2023 р. «Хоча більшість ключових рекомендацій, викладених у висновку від грудня 2022 р., були виконані, дві ключові рекомендації – щодо повноважень ДГЕ та її складу – не були враховані в ухваленому законі. У світлі цього висновку передумови для номінування Венеційською комісією кандидатів у члени ДГЕ не виконані», – зазначено в посланні.

Разом з тим голова Комісії запропонувала українській стороні допомогу з підготовкою відповідних напрацювань до закону про Конституційний Суд України, щоб врахувати вказані рекомендації.

Зрештою український уряд визнав проблему та анонсував зміни до проблемного Закону. Так, Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль у коментарі виданню Politico сказав, що уряд готовий переглянути нещодавно ухвалений Закон щодо реформи КСУ, зокрема, проводяться консультації з Європейською комісією, щоб усі надані висновки були враховані в тексті.

Під час зустрічі в травні 2023 р. очільника Венеційської комісії К. Базі-Малорі з Президентом України В. Зеленським, зокрема, обговорювались підготовки та втілення законодавства щодо процедур відбору

кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України. Президент України висловив подяку за допомогу Венеційської комісії у впровадженні євроінтеграційних реформ у межах виконання Україною рекомендацій Європейської комісії, пов'язаних з наданням Україні статусу країни – кандидата у члени ЄС та зазначив, що Україна готова співпрацювати з Венеційською комісією для забезпечення «результативних реформ відповідно до європейських стандартів».

Уже 25 травня 2023 р. у парламенті було зареєстровано новий законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України» (№ 9322).

27 липня 2023 р. Верховна Рада України остаточно прийняла законопроект № 9322, а 18 серпня Президент України його підписав. Закон передбачає внесення змін у процедуру відбору суддів Конституційного Суду України. Зазначається, що відбір суддів КСУ від усіх суб'єктів формування КСУ буде здійснювати Дорадча група експертів. Також документ встановлює принципи формування та повноважень Дорадчої групи експертів, яка формуватиметься за таким принципом: три представники від міжнародних партнерів, при цьому один із членів – це представник Венеційської комісії, ще три представники – українські національні експерти.

Згідно з документом, ДГЕ приймає рішення щонайменше чотирма голосами її членів, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними організаціями чи Європейською комісією «За демократію через право».

Передбачається, що за критеріями високих моральних якостей та визнаного рівня компетентності у сфері права кандидати отримуватимуть лише дві оцінки – «відповідає» або «не відповідає». З кандидатів, які отримали оцінку «відповідає», ДГЕ формує загальний список, а після того – рейтинговий, де кандидати будуть розміщуватися залежно від кількості голосів на їхню підтримку.

Якщо у зв'язку з однаковою кількістю голосів «за» і «проти» Дорадча група експертів не

може ухвалити рішення, проводиться повторне голосування. Якщо кількість голосів за і проти знову однакова, вирішальними є голоси трьох членів Дорадчої групи експертів, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними організаціями чи Венеційською комісією.

Згідно з документом, Дорадча група експертів оприлюднює рішення стосовно кандидатів, які отримали оцінку «не відповідає» за критеріями високих моральних якостей або визнаного рівня компетентності у сфері права, без наведення мотивів. Рішення з мотивуванням оприлюднюються лише на вимогу кандидата, який отримав таку оцінку.

Відповідно до документа, рішення Дорадчої групи експертів, що перевірятиме кандидатів у судді КСУ, є обов'язковими.

Закон також збільшує строки для призначення осіб до першого складу Дорадчої групи експертів.

Венеційська комісія у своїй оцінці законопроекту № 9322 висловила жаль, що її рекомендація щодо включення сьомого члена до складу Дорадчої групи експертів не була виконана, при цьому привітала «значні покращення», запропоновані у відповідь на її ключові рекомендації. Такими покращеннями в Комісії назвали:

- виключення «невідповідних» кандидатів з подальшого розгляду після оцінювання їх доброчесності і професійної компетентності;
- забезпечення вирішального голосу для міжнародних членів Дорадчої групи експертів при оцінці як доброчесності, так і професійної компетентності кандидатів;
- положення про те, що для забезпечення безперервності роботи у разі відводу або самовідводу члена Дорадчої групи експертів призначатиметься його заступник.

Венеційська комісія також підкреслила, що важливо забезпечити, щоб посади суддів Конституційного Суду не залишалися вакантними протягом тривалого періоду.

У своєму висновку Венеційська комісія вкотре наголосила на важливості запровадження механізму відбору суддів Конституційного Суду України, який би забезпечував найвищий рівень незалежності та неупередженості Суду і

висловила своє «задоволення конструктивною позицією української влади». «Попри загарбницьку війну Російської Федерації проти України, українська влада, а також громадянське суспільство продемонстрували взірцеву готовність просуватися вперед із реформами та виконувати рекомендації Венеційської комісії... Венеційська комісія вважає, що ключові рекомендації, які вона сформулювала у своєму висновку від грудня 2022 року, і в подальших діях до такого висновку, були виконані», – ідеться у звіті.

Посли країн G7 також представили ключові рекомендації для України щодо посилення антикорупційних інституцій та реформування судової системи, в яких визначили три пріоритети, до яких Києву слід докласти першочергових зусиль протягом наступних трьох місяців. Зокрема, прийняти та запровадити законодавство щодо прозорого відбору суддів Конституційного Суду України на меритократичній основі, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки доброчесності та професіоналізму кандидатів відповідно до рекомендацій Венеційської комісії.

Відмову Верховної Ради України додати сьомого члена за міжнародною квотою, як це рекомендувала Венеційська комісія у своєму першому висновку ще на початку 2023 р., Голова ВРУ Р. Стефанчук пояснює важливістю «на шляху до ЄС не втратити суверенітет держави». Він також запевнив, що українським парламентарям вдалося переконати представників «Венеційки» у 80 % своїх аргументів щодо конституційної реформи.

У свою чергу віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина також зазначила, українська сторона шукала компроміс із західними колегами, щоб міжнародні експерти таки мали переважне право у відборі, однак формули із сьомим членом не буде.

Небажання впроваджувати сьомого члена в Дорадчу групу експертів у парламенті пояснюють тим, що такий вплив західних партнерів на формування державних органів

може мати ознаки неконституційності і порушення державного суверенітету. Так вважає голова профільного Комітету ВРУ з питань правової політики Д. Маслов. Він наголосив, що процес формування складу Конституційного Суду України записано в Конституції України, а саме – через органи державної влади, які обрав український народ, що є носієм суверенітету.

Зрештою, запропонований народними депутатами варіант Закону більш-менш забезпечує Конституційний Суд України від політичного тиску, переконана юрист Центру протидії корупції Т. Шевчук: За її словами, коли серед шести членів ДГЕ переважає голос міжнародних членів, то це в принципі робочий механізм, хоч і більш проблемний.

Експерти Центру політико-правових реформ вітають підписання Закону, який заклав фундамент для проведення ефективного і справедливого конкурсу. Водночас вкотре підкреслюють, що регламентація процедури на законодавчому рівні є лише початковим етапом. Для досягнення позитивних результатів важливо, щоб всі суб'єкти формування складу Дорадчої групи експертів та призначення суддів КСУ зосередилися на безпосередній реалізації процедури конкурсного відбору.

Проте, слід зазначити, що прийнятий документ про новий порядок відбору суддів КСУ з вирішальним голосом міжнародних експертів, влаштував не всіх. Якщо «позитивними нововведеннями» громадські експерти називають обов'язковість рішень Дорадчої групи експертів, яка перевірятиме кандидатів у судді КСУ, та вирішальний голос міжнародних експертів, то «ризиком», на їх думку, є те, що парламент і з'їзд суддів голосуватимуть за кандидатів на основі рейтингової системи. Тобто спочатку вони голосуватимуть за кандидатів, які отримали усі шість голосів «за» від Дорадчої групи експертів. А за тих, хто отримав менше голосів – голосуватимуть пізніше. І це є ризиком.

Також експерти критикують норму законопроекту про те, що рішення, прийняті ДГЕ, можуть бути оскаржені у Верховному Суді.

Крім того, на думку громадських експертів, члени Дорадчої групи експертів, призначені за міжнародною квотою, «можуть не розуміти українського контексту на достатньому рівні» і це «може призвести до компромісних рішень». Фактично заздалегідь ставиться під сумнів компетентність та адекватність рішень, які будуть ухвалювати «міжнародні» члени, включно з членом, делегованим Венеційською комісією, яка регулярно аналізує українське законодавство, тобто, чудово розбирається в українському контексті.

Також, на думку громадських експертів, у ДГЕ мав би бути член, який представлятиме громадських активістів. При цьому майже 70 % українців вважають, що представники громадянського суспільства мають брати участь у відборі суддів Конституційного Суду. Про це свідчать результати опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова з 16 по 22 вересня 2022 р. на замовлення Фондації DEJURE.

Джерело інформації: <https://dejure.foundation/tpost/4keus7ui31-70-ukrantsv-vvazhayut-scho-gromadyanske>

Слід зазначити, що з прийняттям нового Закону відновлюється здійснення спецперевірок кандидатів у судді, які комплексно здійснює низка державних органів. Зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) перевірятиме, чи внесена особа до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також достовірність відомостей, зазначених у декларації. НАЗК здійснює перевірку декларації, поданої кандидатом за минулий рік, а також аналізує відповідність витрат декларанта та членів його сім'ї на набуття активів (рухомого/нерухомого майна, грошових активів, криптовалюти, корпоративних прав та ін.) доходам, отриманим із законних джерел, за весь період життя.

Таким чином, поки, на період дії воєнного стану в Україні, стосовно кандидатів на посади суддів, суддів Конституційного Суду України, членів Вищої ради правосуддя, членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України проводиться спеціальна перевірка відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також перевірка, передбачена Законом України «Про очищення влади».

«Україна має сформувати й дотримуватись високих стандартів здійснення правосуддя. Перевірка кандидата на посаду судді – це той необхідний фільтр, який допоможе відсіяти недобросовісних уже на старті й не допустити їх до судової влади. На це є великий запит від громадян, які розраховують на захист у суді під час воєнного стану, а також вимога наших

міжнародних партнерів», – зазначив голова НАЗК О. Новіков.

НАЗК технічно готове до здійснення перевірок кандидатів у судді та очікує на запити від відповідних органів.

Також з набранням чинності вказаним Законом України, як повідомили в Раді суддів України, усі процедури з призначення кандидатур до першого складу Дорадчої групи експертів та з відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах, розпочаті та незавершені станом на день набрання Законом чинності, вважаються припиненими без окремого рішення Ради.

Отже, Конституційний Суд України є однією з визначальних інституцій для української демократії. Це єдиний неполітичний орган, який може стримати Президента України, Верховну Раду та Кабмін.

Окрім того, що реформа Конституційного Суду має визначальний вплив на життя всередині країни, вона ще є й ключовою умовою для набуття Україною повноцінного членства у Євросоюзі (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт Центру «Нова Європа» (<http://neweurope.org.ua/analytiks/kandydat-check-4-de-ukrayina-perebuyaye-u-vykonanni-7-rekomendatsij-yes/>); вебсайт «Європейська правда» (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/1/7155269/>); <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/04/24/7160397/>; <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/23/7152991/>; <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/10/7163441/>; <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/10/7163420/>); офіційне інтернет-представництво Офіса Президента України (<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-xii/>); сайт Фундації DEJURE (<https://dejure.foundation/tpost/38t51oepx1-zaklikamo-prezidenta-vetuvati-zakon-pro>; <https://dejure.foundation/tpost/lz0iff7pa1-zaklikamo-mzhnarodnih-partnerv-nebrati>; [*rechnik-s-neobhdn-zmni-do-zakonu-pro-ref;* <https://dejure.foundation/tpost/7nb5kh8x11-premr-mnstr-denis-shmigal-anonsuvav-mozh>; <https://dejure.foundation/tpost/4keus7ui31-70-ukrantsv-vvazhayut-scho-gromadyanske>\); вебсайт ZN.UA \(<https://zn.ua/ukr/POLITICS/venetsijska-komisija-opriljudnila-visnovok-shchodo-zakonoprojektu-pro-vidbir-suddiv-ksu.html>\); сайт інформаційного агентства ASPI \(<https://aspi.com.ua/news/politika/pravila-vidboru-suddiv-ksu-vlada-vipravlyaetsya-ale-riziki-vse-odno-zalishayutsya#gsc.tab=0>\); вебпортал медіакорпорації «Радіо Свобода» \(<https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-yevrosoyuz-vymohy-pochatok-perehovoriv-chlenstvo/32205195.html>; <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-konkurs-suddiv-ksu-zelenksyi/32398912.html>; <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraine-eu-eurointegration-reforms/32472741.html>\); сайт Українського Радіо \(<http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100369>\); сайт «Новинарня» \(<https://novynarnia.com/2023/01/25/veneczijska-komisiya-vidmovylsya-vid-uchasti-u-vidbori-suddiv-ksu-bez-vypravlennya-yevrozakonu/>\); офіційний вебпортал Верховної Ради України \(<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41978>\); сайт Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3750000-prezident-pidpisav-zakon-pro-vidbir-suddiv-ksu.html>\); вебсайт «Громадське телебачення» \(<https://hromadske.ua/posts/reforma-konstitucijnogo-sudu-hto-z-komandi-zelenskogo-yiyi-zrivaye>\); сайт Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ \(\[https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Koalitsiia-RPR_Vstupnyy-ispyt-dlia-Ukrainy.pdf\]\(https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Koalitsiia-RPR_Vstupnyy-ispyt-dlia-Ukrainy.pdf\); <https://rpr.org.ua/news/yak-vplyne-pidpysanyu-prezydentom-zakonoproiekt-shchodo-konkursnoho-vidboru-suddiv-ksu/>\); сайт «Судово-юридична газета» \(<https://sud.ua/uk/news/publication/273001-zakonoproekt-o-novom-poryadke-otborasudey-konstitutsionnogo-suda-s-reshayuschimgolosom-mezhdunarodnykh-ekspertov-podgotovili-k-prinyatiyu-no-on-ustraiivaet-ne-vsekh-d97c14>\); офіційний вебсайт Національного агентства з питань запобігання корупції \(<https://nazk.gov.ua/uk/novyny/vidnovleno-spetspervirky-kandydativ-na-posady-suddiv/>\); сайт Судова влада України \(<https://court.gov.ua/press/news/1467379>\).](https://dejure.foundation/tpost/3kivdlmp21-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

Ю. Маліков, наук. співроб., НЮБ НБУВ,
С. Спіріна, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Порушення прав людини в контексті війни в Україні у фокусі зарубіжних експертів та ЗМІ

Аналіз публікацій зарубіжних ЗМІ, присвячених висвітленню різних аспектів війни проти України¹, дав змогу виявити досить помітний блок матеріалів, присвячених питанню порушень прав людини в умовах війни та окупації, а також воєнних злочинів та (не)дотримання вимог гуманітарного права агресором. Висвітлення цього питання займає помітне місце в проаналізованих публікаціях (майже чверть повідомлень стосуються або принаймні порушують питання воєнних злочинів та покарання/переслідування за них). Слід відзначити системну роботу українських правоохоронців, правозахисників та дипломатів, які активно працюють із цією темою в інформаційному полі впродовж повномасштабної фази війни.

Зокрема, дослідження, що активно цитувалось та обговорювалось західними ЗМІ – висновки **Команди мобільного правосуддя** (Mobile Justice Team, далі – Команда), яка є частиною Консультативної групи Atrocity Crimes Advisory Group (ACA), що фінансується Великою Британією, ЄС і США, і створена міжнародною юридичною фірмою з прав людини та фундацією Global Rights Compliance для підтримки Генеральної прокуратури України

Після деокупації Команда працювала з українськими прокурорами у справах про військові злочини в Херсонській області, після більше ніж восьми місяців перебування під контролем Росії. Mobile Justice Team було проаналізовано 320 справ і свідчення свідків у більш ніж 35 виявлених ізоляторах Херсонської області. У звіті згадуються задушення, застосування водних дошок, жорстоке побиття та погрози згвалтування як методи, які зазвичай

використовували проти жертв російської охоронці в херсонських катівнях.

Ціла низка ЗМІ висвітлювали підсумкові висновки цієї роботи: канадська The Chronicle Herald (URL: <http://surl.li/lltxr>), американська CNN (URL: <http://surl.li/kclch>), польська Wgospodarce.pl (URL: <http://surl.li/lltye>) та Rzeczpospolita (URL: <http://surl.li/lmdtp>) та інші видання досить широко інформували про злочини за даними Команди, наголошуючи також на тому, що українські правоохоронці розглядають понад 97 тис. повідомлень про військові злочини та висунула обвинувачення проти 220 підозрюваних у національних судах. З розглянутих свідчень жертв «43 % прямо згадали практику тортур у слідчих ізоляторах, посилаючись на сексуальне насильство як звичайну тактику, яку їм нав'язували російські охоронці», – ідеться в заяві. Як зазначає CNN, Росія неодноразово заперечувала звинувачення в тортурах і порушеннях прав людини в Україні, незважаючи на переконливі докази протилежного, досліджені, зібрані та поширені міжнародними правозахисними та новинними організаціями.

CNN також цитує висновок регіональної менеджерки Global Global A. Микитенко, яка наголошує, що ці моделі згвалтувань і тортур вказують на наміри Росії викоринити українську ідентичність. Загалом, докази зі звільнених центрів ув'язнення «свідчать про те, що план В. Путіна щодо знищення української ідентичності включає низку злочинів, що свідчать про геноцид», підсумував цей етап моніторингу британський адвокат Уейн Джордаш, який очолював Команду мобільного правосуддя.

Продовженням теми злочинів на окупованих територіях стало інформування щодо заходів від функціонерів ООН. Так, британська газета The Independent інформує (URL: <http://surl.li/llujs>) про лист, направлений до Росії

¹ Матеріали, за якими підготовлено аналіз та представлена статистика, представлені в повному обсязі у проекті

*спеціальною доповідачкою ООН з питань катувань*² Еліс Джил Едвардс та про те, що Росія проігнорувала термін для відповіді на це звернення, яке зобов'язувало Москву розслідувати звинувачення у військових злочинах. У листі, що базувався, зокрема, на поданні (URL: <http://surl.li/llvkr>) Центру прав людини ZMINA, Всесвітньої організації проти катувань (ОМСТ) та Медійної ініціативи за права людини (МІПЛ) наголошувалось: широке застосування тортур російськими військовими в Україні виглядає навмисним.

Ці випадки (вилучення мирних жителів України з їхніх домівок і знущання в тимчасових центрах ув'язнення) виходять «далеко за рамки» зловживань окремих російських солдатів і свідчать про схвалені державою катування та злочин проти людяності (Еліс Джил Едвардс підкреслює, що в той час як катування є воєнним злочином, його систематичне або широко поширене застосування є злочином проти людяності).

Відзначимо тут, що наразі (до 31 жовтня 2023 р.) триває збір інформації для доповіді Спецдоповідачки ООН щодо фактів тортур наших співгромадян. Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими закликає правозахисні та громадські організації, об'єднання членів родин захисників України та цивільних заручників повідомляти Спецдоповідачці ООН про такі факти (URL: https://t.me/Koord_shtab/2404).

Привертає також увагу низка досліджень, виконаних західними науковими та правозахисними інституціями, що узагальнюють проблему і досить широко цитувались та обговорювались у ЗМІ.

Це, по-перше, доповідь Інституту стратегії та політики «Нові лінії» (New Lines), підготовленої у співпраці з Центром прав

² Мандат Спеціальної доповідачки ООН з питань катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання охоплює всі країни, незалежно від ратифікації державою Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

людини імені Рауля Валленберга «*Ескалація Російською Федерацією геноциду в Україні: правовий аналіз*» (URL: <http://surl.li/lltca>), у якій представлено всебічний правовий аналіз доказів і обґрунтовано висновок про те, що дії Росії є геноцидною кампанією, спрямованою на знищення українського народу як групи з чітко окресленою ідентичністю. Доповідь, про результати якої інформує, наприклад, Atlantic Council (URL: <http://surl.li/llszv>), констатує «пряме та публічне підбурювання до геноциду українців з боку російських державних діячів»; вказує на незаперечні докази того, що керівництво Росії відповідальне за дії, заборонені Конвенцією про геноцид, як-от примусове переміщення українських дітей. Звіт розкриває окремі аспекти російського геноциду, включаючи задокументовані докази усіх п'яти дій, заборонених статтею II Конвенції про геноцид: вбивства, серйозні тілесні та психічні ушкодження, створення умов для життя, спрямованих на фізичне знищення жертв, заходи попередження народжуваності та примусового передавання дітей. Автори звіту нагадують: Конвенція про геноцид не вимагає доказів усіх п'яти заборонених дій, щоб відповідати правовому стандарту та закликають стимулювати як політику, так і громадські дії для захисту мільйонів українців, життя яких назавжди змінив російський геноцид, і чия безпека ще не гарантована.

Хоча Конвенція про геноцид забороняє саме насильство геноциду («вчинення геноциду»), вона також забороняє інші пов'язані дії: змову з метою вчинення геноциду, спроби вчинення геноциду, співучасть у геноциді та пряме чи публічне підбурювання до геноциду (стаття III).

Підбурювання російських державних діячів уже давно відповідає стандарту «прямо та публічно» і є злочином без терміну давності. Забігаючи наперед, можна сказати, що реакція міжнародної спільноти на ескалацію російського геноциду в Україні створить безліч політичних та правових прецедентів щодо запобігання злочинам.

Окрема доповідь була підготовлена лабораторією гуманітарних досліджень

Ельської школи громадського здоров'я в рамках програми Conflict Observatory за підтримки Державного департаменту США. Дослідники Ельського університету заявили, що в рамках плану Москви встановити владу над українцями, мешканців Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей систематично і послідовно намагаються позбавити української ідентичності. Серія указів, підписаних Путіним, зобов'язує українців отримувати російські паспорти, що є порушенням міжнародного гуманітарного права. Дослідники виявили, що жителі Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей стали жертвами систематичних спроб позбавити їх української ідентичності. Українці, які не бажають отримати російське громадянство, «піддаються погрозам, залякуванням, обмеженням гуманітарної допомоги та предметів першої необхідності, а також можливому затриманню чи депортації з метою змусити їх стати російськими громадянами», ідеться в звіті. Ці явища – пряме порушення Гаазької та Женевської конвенцій, наголошують у матеріалі за даними доповіді канадська The Chronicle Herald (URL: <http://surl.li/lltaj>); CNN (URL: <http://surl.li/lltqc>), чеське видання Irozhlas (URL: <http://surl.li/lltmf>) та низка інших.

The Guardian у публікації «Росія «систематично» змушує українців приймати громадянство» (URL: <http://surl.li/lltff>) посилається на ту ж доповідь дослідників Ельського університету, що включила хронологію все більш агресивних заходів тиску або примусу українців набувати російського громадянства починаючи з травня 2014 р., коли Росія незаконно анексувала Крим. Тиск сягає до липня 2024 р., коли, згідно з новими російськими законами, жителі без російського громадянства вважатимуться «іноземцями» або «апатридами» і можуть утримуватися в слідчих ізоляторах та/або депортуватись до Росії.

У свою чергу, у матеріалі з цього ж приводу (URL: <http://surl.li/lltqc>) CNN цитує Натаніеля Реймонда з лабораторії гуманітарних досліджень Ельського університету, який наголошує на тому, що порушення, описані в звіті, є класичними військовими злочинами у

тому сенсі, що вони обмежують можливість отримати доступ до критично важливих послуг і ресурсів, таких як охорона здоров'я та гуманітарні системи, до яких Росія зобов'язана надати доступ усім людям на окупованих територіях. Також CNN наводить висновок, що виявлені злочини свідчать про те, що це «унікальна і специфічна динаміка ширшої кампанії Росії знищення української національної ідентичності та українського суверенного державного існування». У згаданому вище матеріалі The Chronicle Herald підсумовується: відповідальність за такі дії лежить на Кремлі разом із Путіним, якому Міжнародний кримінальний суд висунув звинувачення у військових злочинах за депортацію українських дітей та окупаційній владі.

Власне, тема депортацій, особливо дітей, у західних ЗМІ наголошується саме в контексті геноциду. Тема ця не нова, але перебуває у фокусі уваги досить стабільно, до того ж періодично підживлюється в контексті переслідування винних. Так, «Громадська думка» свого часу аналізувала наслідки ордеру на арешт російських високопосадовців (URL: <http://surl.li/loqnk>), а також – міжнародний резонанс скасування участі Путіна в липневому саміті у Преторії (URL: <http://surl.li/loqok>), пов'язаний саме із звинуваченнями у організації примусових переміщень українських дітей. Пізніше резонансними були заяви посла Великої Британії в Україні Мелінди Сіммонс, яка охарактеризувала ймовірне масове викрадення Росією дітей з України як навмисну стратегію розриву зв'язків між Україною та «наступним поколінням, яке захищатиме країну» (The Guardian, URL: <http://surl.li/llvue>). За словами М. Сіммонс, діти, захоплені або утримані Росією, були «піддані надзвичайному, невинному промиванню мізків», що «створює психологічний бар'єр між дітьми та їхніми батьками».

Болгарська газета Fakti.bg пише про те, що з лютого 2022 р. Росія виселила із захоплених українських територій близько 4,8 млн місцевих жителів, 700 тис. з яких – діти. Частина неповнолітніх передали в російські прийомні

сім'ї, інші українці перебувають в санаторіях у південній частині анексованого Кримського півострова, куди, за словами Москви, їхні батьки відправили дітей добровільно. Київ, пише болгарське видання, неодноразово закликав Москву надати список дітей, вивезених до Росії після 24 лютого 2022 р., але російська влада, очевидно, не хоче створити єдиний механізм гарантій їхнього повернення. Газета цитує юристку Українського правозахисного центру ZMINA А. Луньову, яка наголошує: згідно з міжнародним правом Росія зобов'язана надати повні списки дітей, переданих на її територію, замість того з викраденими дітьми ведеться робота з позбавлення їх національної ідентичності. Вона посилається на згадане раніше дослідження Єльського університету, в якому наводяться факти про те, як російська влада займається «перевихованням українських дітей і нав'язуванням їм проросійських настроїв». Юристка наголошує: єдине, що змінилося після того як МКС видав ордери на арешт російських високопосадовців, це те, що російська сторона тепер надає менше публічної інформації та стала набагато обережнішою в своїх заявах (URL: <http://surl.li/lmfdrv>). Це ж видання з посиланням на дані Інституту вивчення війни (ISW) заявляє, що «Росія використовує викрадених українців як яничар»: ідеться про примусове залучення українських дітей до програм підготовки російських військових – саме в таких формулюваннях Fakti.bg пише про схилення депортованих українських дітей до вступу в російські кадетські корпуси (URL: <http://surl.li/lmfgu>). Примус українських дітей, які не можуть надати законної згоди на переміщення, та участь у таких програмах військово-патріотичного перевиховання, імовірно, є частиною поточної кампанії Росії з викорінення української національної ідентичності та мілітаризації молоді, яка була примусово депортована в Росію.

Помітну увагу західні ЗМІ приділяють персоналіям чиновників, відповідальних за депортації. Так, досить цитованим і обговорюваним було розслідування Reuters – журналісти агенції виявили, що кремлівський чиновник О. Петров, причетний до незаконної

депортації українських дітей до Росії, в підлітковому віці був пов'язаний з білими расистськими та неонацистськими рухами (URL: <http://surl.li/loswb>).

Досить цікавим видається блок інформації, що стосується проведення в західних ЗМІ паралелей і зв'язків, коли *вихід Росії із зернової угоди* розглядається в контексті гуманітарного права. Приводом для такої точки зору стала заява держсекретаря США Е. Блінкена, який використав сесію ООН щодо глобальної продовольчої безпеки для «удару по Росії», звинуваченої в «перетворенні продовольства на зброю». Як пише з цього приводу Bloomberg (URL: <http://surl.li/losza>), раніше Росію звинувачували у використанні голоду як зброї після її повномасштабного вторгнення в Україну, зокрема під час облоги Маріуполя. Однак вихід Росії з Ініціативи поширює наслідки її тактики голодування за межі України. У свою чергу Atlantic Council наголошує: вкрай важливо, щоб російські чиновники понесли відповідальність за голод і страждання, які спричинив вихід з Ініціативи. Аналітичний центр розглядає питання: чи можуть дії російських офіційних осіб щодо виведення та забезпечення виведення становити воєнні злочини чи злочини проти людяності згідно з міжнародним кримінальним правом? Відповідаючи, його експертка С. Кміотек пише: Міжнародний кримінальний суд (МКС) має юрисдикцію щодо злочинів, скоєних «на будь-якій частині території України» з 21 листопада 2013 р. Дії російських офіційних осіб щодо недопущення експорту зерна з України відбуватимуться на українській території. МКС ухвалив, що стосовно деяких злочинів як дія, так і наслідок дії можуть бути частиною складу злочину: дій, які разом становлять злочин. Тому того факту, що частина відповідного злочину сталася в Україні, може бути достатньою для дій МКС. Відповідно до Римського статуту МКС «навмисне використання голоду серед цивільного населення як метод ведення війни» є злочином, якщо він скоєний у контексті міжнародного збройного конфлікту. Дії російських чиновників потребують розслідування та значно детальнішого

правового аналізу. Однак критично важливо розглядати вихід Росії з Ініціативи як те, що воно є – створення продовольчої зброї. Тривалий жах через російські звірства в Україні призвів до рідкісного, але бажаного поштовху до відповідальності. Тепер, коли спустошення досягає інших частин світу, також має бути справедливості для будь-яких жертв за межами України – включно з тими, хто постраждає від виходу Росії з Ініціативи (URL: <http://surl.li/loszr>). І хоча про конкретні правові перспективи такого роду звинувачень поки відомо мало, факт обговорення проблеми

саме в такому контексті й на рівні авторитетних видань та експертної спільноти можна вважати корисним для інформаційного позиціонування України.

Підсумовуючи огляд, слід наголосити: тема порушення правил ведення війни, воєнних злочинів і злочинів проти людяності є вкрай дражливою для західного суспільства, її активне обговорення із залученням міжнародних чиновників, політиків, експертної спільноти є важливою складовою інформаційного супроводу війни і української інформаційної роботи.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Повернення є-декларування політиків і чиновників, нові Міністр оборони та Голова Антимонопольного комітету, звільнення Голови Фонду держмайна, виплати грошового забезпечення і надбавок сім'ям рятувальникам – детально про усі 21 проголосований у парламенті законопроект у перші дні 10-ї сесії Верховної Ради 5-6 вересня

1. Постановою 9682 затвердили порядок денний десятої сесії ВР дев'ятого скликання.

2-4. Постановами 9679, 9678 та 10001 відправили у відставку Міністра оборони Олексія Резнікова, а також звільнили з посад голів Фонду держмайна – Рустема Умерова та Антимонопольного комітету Ольгу Піщанську.

5. Законом 9587-д, прийнятим в цілому, спростили та автоматизували оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення за неподання або несвоєчасне подання електронних декларацій (ст 172-6 КУпАП), уповноважили НАЗК виносити відповідні постанови без складання протоколу, виключили можливість звільнення від адмін.відповідальності за малозначністю та обов'язковість розгляду справ за участі

прокурора та у присутності особи, яка притягається до адмін.відповідальності, передбачили оскарження відповідної постанови НАЗК вищестоящій посадовій особі або до суду, невнесення відомостей до «Реєстру корупціонерів» у разі неоскарження рішення та сплати штрафу 17 тис грн (в т.ч. за помилку у декларації на суму 1,3 млн грн), встановили здійснювати ознайомлення з матеріалами справи, надання пояснень, доказів, клопотань шляхом подання їх через персональний електронний кабінет, поклали обов'язок щодо збирання доказів у відповідних справах на уповноважених осіб НАЗК.

7. Законом 9534, прийнятим в цілому, відновили дію антикорупційних механізмів – подання електронних декларацій та проведення спеціальної перевірки при спрощенні порядку декларування, крім військових та осіб, які беруть безпосередню участь у веденні бойових дій або перебувають на тимчасово окупованих територіях та членів їх сімей.

6 вересня 2023

1-2. Постановами 10004 та 10015 призначили Рустема Умерова Міністром оборони, а Павла Кириленка Головою Антимонопольного комітету.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

3. Законом 9483-2, прийнятим в цілому, запропонували протягом 5 років призначення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя, керівника служби дисциплінарних інспекторів ВРП та його заступника (які готуватимуть матеріали щодо притягнення до відповідальності суддів) здійснювати на підставі конкурсу, який проводитиме конкурсна комісія у складі 6 осіб, 3 з яких призначатимуться ВРП за пропозиціями міжнародників, а рішення ухвалюватимуться не менше ніж 4 голосами, з яких принаймні 2 запропоновані міжнародниками, а у разі однакової кількості голосів «за» і «проти» голоси 3 членів конкурсної комісії, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними та іноземними організаціями, є вирішальними. Крім цього, передбачено віднести вищезазначені посади до посад відповідального або особливо відповідального становища та визначити посадові оклади керівника служби дисциплінарних інспекторів, його заступника та дисциплінарних інспекторів у розмірі відповідно 40, 35 та 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, тобто 107360, 93940 та 80520 грн.

4. Законом 9638, прийнятим в цілому, зберегли виплати грошового забезпечення і надбавок рятувальникам, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, або захоплених заручниками, а також зниклих безвісти за особливих обставин, та можливість виплати сім'ям зазначених осіб, удосконалити порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям та поліцейським за невикористані дні відпусток, в т.ч. у разі загибелі (смерті), а також спростили порядок виплати одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби.

5. Законом 9325, прийнятим в цілому, конкретизували обов'язок суду визначати розмір відрахувань в дохід держави із суми грошового забезпечення засудженого – при призначенні покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців, диференціювали кримінальну відповідальність за порушення правил польотів або підготовки до них та за порушення правил кораблеводіння

в залежності від суспільно небезпечних наслідків, що настали внаслідок вчинення відповідних кримінальних правопорушень.

6. Провалили оголошений ще у січні 2020 року конкурс на 4 вакантні посади членів Рахункової палати через недоцільність збільшення складу Палати аж до 13 топ-менеджерських посад під час дії воєнного стану.

7-15. Відхиливши постанови 5707-П, 5707-П1, 5707-П2, 5707-П3, 5707-П4, 5707-П5, 5707-П6 та 5707-П7 розблокували можливість підписання спікером вже прийнятого в цілому закону про правотворчу діяльність (https://censor.net/ua/blogs/3441832/povernennya_yedeklaruvannya_politykiv_i_chynovnykiv_novi_ministr_oborony_ta_golova_antymonopolnogo_komitetu). – 2023. – 06.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ярослав Юрчишин, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання

Як Україна виконує вимоги на вступ до ЄС. Частина друга

Час підбивати підсумки напередодні жовтневого іспиту з виконання вимог на вступ до Європейського Союзу. У першій частині матеріалу ми зосередилися на тих моментах, де Україна повністю або майже повністю виконала вимоги від ЄС. Однак не все так позитивно. Сьогодні згадаємо про 4 інші рекомендації європейських екзаменаторів, зокрема й ті, де ми відверто гальмуємо.

Привести в порядок законодавство про боротьбу з відмиванням грошей та затвердити план реформування правоохоронного сектору

Здавалося би, ми добре почали рухатися в боротьбі з відмиванням грошей. Ще у вересні 2022 року було прийнято три законодавчі ініціативи, які мали би цьому сприяти:

щодо спрощення порядку інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу;

про ратифікацію Додаткового протоколу до конвенції Ради Європи про запобігання тероризму;

про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Проте серйозні нюанси виникли з останньою ініціативою, адже окремі парламентарі проголосували ЗА відверто шкідливі правки, які послаблюють фінансовий моніторинг публічних діячів всупереч стандартам FATF і вимог Директиви ЄС. Аби виправити це непорозуміння, Кабмін вніс новий законопроект, який має відповідати вимогам FATF. Він іще не проголосований, але сподіваюся, що це питання короткого проміжку часу, адже законопроект включений до порядку денного дев'ятої сесії. Наразі засвідчимо, що вимога не виконана.

Впевненіше Україна рухається щодо реформування правоохоронного сектору. В листопаді минулого року за наказом Генпрокурора було створено Міжвідомчу робочу групу (МРГ), до якої ввійшли правоохоронні органи (Мін'юст, СБУ, Нацпол, митна служба і тд), а ще представники ОП, Кабміну та міжнародні партнери. У січні 2023 року МРГ закінчила розробку комплексного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки. У травні президент схвалив план своїм підписом.

Тому, фактично цю вимогу ми виконали. План може доповнювати та включати додаткові заходи безпеки (зважаючи на воєнний стан), але це скоріше нюанси. З головним завданням ми впоралися.

Запровадження антиолігархічного закону

А ось тут якраз перешкод вистачило. У вересні 2021 році ми прийняли антиолігархічний закон. Суперечливий, з його змістом можна було сперечатися, але на той момент тривав активний курс проти олігархічного впливу, тож ми прийняли його в тому вигляді, у якому він був.

Однак висновки щодо нього ми отримали аж тоді, коли в Раді змінився голова. Закон ми приймали за спікера Разумкова, а негативний його підсумок отримали при спікері Стефанчукові. Венеційська комісія вказала на системні проблеми чинного законодавства, заявивши,

що закон «потенційно може бути використаний у політичних цілях». Натомість Венеційка запропонувала такі системні впровадження:

створення та впровадження ефективної конкурентної політики;

посилення боротьби з корупцією у вищих ешелонах влади та запобігання корупції;

підвищення прозорості державних закупівель;

зміцнення плюралізму ЗМІ, а також прозорості прав власності на ЗМІ;

посилення реалізації заходів щодо боротьби з відмиванням грошей, забезпечення доступу до точної актуальної інформації про бенефіціарну власність, поліпшення правового режиму щодо політично значущих осіб;

поліпшення правил участі у політичних партіях і виборчих кампаніях та наявних механізмів контролю;

внесення змін до податкового законодавства.

12 липня 2023 року було зареєстровано законопроект, який мав би мінімізувати вплив олігархів на політичні партії та вдосконалити механізми державного фінансування. Парламент підтримай його в другому читанні: ініціатива повертає обов'язкову звітність партій та дає можливість НАЗК проводити їх перевірку. Закон ми прийняли ще в серпні, але президент досі його не підписав. Через це ми зараз не можемо говорити про виконання цього пункту.

Нейтралізувати корисливий вплив на медіа

Одна з вимог до нас – подолати вплив суб'єктів з корисливими інтересами через закон про ЗМІ. Закон має бути узгоджений з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надавати повноваження незалежному медіарегулятору.

У грудні 2022 року Рада 299 голосами ЗА підтримала законопроект «Про медіа». Згідно з ним визначаються правові засади діяльності у сфері медіа, а також засади державного управління, регулювання та контролю у цій галузі. Відзначу, що прийнятий закон враховує вимоги Директиви ЄС, що є ключовим у цьому питанні.

Проте цього було замало, тож у травні 2023-го ми також прийняли ініціативу про рекламу,

яка враховує цю ж директиву. Разом з цим законопроектом можна говорити про повне виконання Україною вимоги Єврокомісії щодо роботи ЗМІ.

Закон про нацменшини

Відносини парламенту з законом про національні меншини тривають уже другий рік, але досі не вдавалося остаточно прийняти таку ініціативу, яка би задовольняла всіх. Проте питання постало гостро, коли це стало однією з вимог Європейської комісії.

Через це Верховна Рада 13 грудня 2022 року ухвалила Закон України «Про національні меншини (спільноти) України». Закон закріплює визначення «національні меншини (спільноти)», їхні права, свободи та обов'язки, а також особливості відповідної державної політики тощо.

Експертний висновок Венеційської комісії, який ми отримали після ухвалення закону, був негативним. Комісія рекомендує переглянути використання мов національних меншин в освіті, медіа, книговидаванні, в публічних заходах та в покажчиках географічних назв.

Рада відреагувала на це новим законопроектом. У ньому є дуже суперечливий момент: якщо парламент ухвалить рішення про скасування статусу РФ як держави-агресора чи окупанта – то за 5 років деякі норми закону про нацменшини зможуть працювати і стосовно російської мови.

21 вересня 2023 року ВРУ ухвалила зміни до закону про нацменшини, які покликані врахувати деякі зауваження Венеційської комісії. Водночас питання регулювання законодавства про нацменшини ще залишається на порядку денному. І у вказаному Законі передбачається доручення Кабміну підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України проект закону, спрямований на врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин в окремих сферах.

Що далі?

Є шанси, що влада до кінця цього року розпочне діалог із Європейським Союзом про нашу подальшу інтеграцію. Враховуючи попередні результати виконання Україною семи

вимог, можна говорити про хорошу динаміку нашого руху до ЄС. Проблеми все ще є, але ми маємо доволі непогані переговорні позиції як для воюючої країни, яка отримала статус країни-кандидата лише в червні минулого року.

Допрацювати недоліки та довести виконання всіх вимог до кінця – в наших силах. Морального права затягувати з цим ми не маємо, бо наразі наш вступ до ЄС вимірюється не часом, а життями, які Україна віддає за свій цивілізаційний вибір (https://censor.net/ua/blogs/3444791/yak_ukrana_vikonu_vimogi_na_vstup_do_s_chastina_druga). – 2923. – 21.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: проєкт «Право-Justice»

Медіація в Україні: на порозі нового етапу розвитку

Станом на травень 2023 року в Україні здійснюють правосуддя 587 судів, водночас 87 – не працюють, зокрема, через активні бойові дії або розташування на тимчасово окупованих територіях. Крім того, ще 84 суди не здійснюють правосуддя з 2014 року через окупацію російськими військами АР Крим та деяких районів Донецької та Луганської областей. Мало того, залишаються вакантними понад дві тисячі посад суддів, і їхня кількість збільшується щодня. Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС), відповідальна за добір суддів, відновила свою роботу лише у червні 2023 р. після майже 4 років “простою”.

Ці системні проблеми не можуть не впливати на строки розгляду справ. Очевидно, що нині вони суттєво збільшилися з об'єктивних причин. Водночас і до повномасштабного вторгнення ситуація була не надто позитивною. Так, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово виносив рішення проти України у справах стосовно порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме – права на справедливий суд у контексті надмірної тривалості судового розгляду справ.

Ще однією системною проблемою в цьому контексті є невиконання судових рішень. Так, справа ЄСПЛ Бурмич та інші проти України щодо надмірно тривалого виконання остаточних рішень суду стала вже класичним прикладом неефективності процесу виконання рішень. Така ситуація нівелює цінність судових рішень та є суттєвою перешкодою у забезпеченні права на справедливий суд.

За таких обставин поліпшити ситуацію, забезпечити доступ до правосуддя, водночас “розвантаживши” суди, могло би широке застосування практик альтернативного вирішення спорів, зокрема, і медіації.

- Розвиток медіації в Україні та правове підґрунтя її функціонування

В Україні медіація розвивається від початку Незалежності, тобто вже понад 30 років. Утім, лише восени 2021 року визначення медіації, її основні принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора вдалося офіційно закріпити у Законі України “Про медіацію”.

Отже, профільний закон визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну та структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою одного або декількох медіаторів намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів.

Іншими словами, медіація – це структурований процес перемовин між сторонами, що відбувається за допомогою особи, яка пройшла відповідну підготовку – медіатора. Добровільність процедури означає, що сторони можуть вступити у процедуру медіації чи завершити її з власного бажання і не можуть бути примушені до цього. Медіація є також конфіденційною процедурою. На відміну від принципу гласності судового процесу, медіація не передбачає розголошення інформації, яка стала відома під час підготовки до неї та її проведення. Передбачені і процедурні запобіжники збереженню конфіденційності. Наприклад, медіатор не може бути допитаний як свідок у справі щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до процедури та проведення медіації, також він не може бути представником будь-якої сторони тощо.

Відповідно, медіатор є нейтральним, незалежним і неупередженим.

Загалом же процедура медіації повністю орієнтована на сторін спору. Вони можуть обрати для себе зручний формат, розклад зустрічей, тривалість, теми для обговорення, місце та конкретного медіатора для допомоги у процесі врегулювання спору. Утім, чи не основна перевага – це те, що сторони безпосередньо відповідальні за пошук взаємно прийняттого рішення, що, своєю чергою, збільшує шанси його виконання. Так, за результатами медіації сторони укладають угоду, яка саме фіксує їхні домовленості. У разі її недосягнення, або ж неналежного виконання угоди – можуть звернутися до суду.

Варто зауважити, що медіація згадується не лише у вищезазначеному законі, а й у процесуальному законодавстві, зокрема, в Цивільному процесуальному кодексі. Так, наразі у ході підготовчого засідання суд також з’ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації. Якщо сторони виявляють таке бажання, тоді суд зобов’язаний зупинити провадження у справі за клопотанням сторін. При цьому процесуальне законодавство передбачає, що сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу.

Українське законодавство передбачає також і так званий фінансовий стимул сторін для примирення. Зокрема, якщо домовленості про укладення мирової угоди, відмову позивача від позову або визнання позову відповідачем досягнуто сторонами за результатами проведення медіації, то суд розглядає питання про повернення позивачу 60 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

- Конфлікти (спори), де медіація поширена: Україна та ЄС

Варто зауважити, що рівень частоти її використання обумовлений, серед іншого, сферою відносин, з яких виникає спір. Так, наприклад, медіація у сфері сімейних відносин і спорів, що пов’язані з дітьми, вважається більш ефективною з огляду на наявність вираженого емоційного складника та бажання

уникнути надмірної травматизації. Медіація також популярна серед представників бізнесу, адже завдяки процедурі сторони можуть зберегти комерційні відносини, уникнути репутаційних втрат та досягти взаємовигідних домовленостей.

У результаті повномасштабного вторгнення РФ в Україну у нашому суспільстві збільшилась частка деяких категорій спорів. Серед них, наприклад, транскордонні сімейні спори, в яких обидві сторони – громадяни України. Передусім, медіація, зокрема і онлайн-медіація, видається доцільним способом вирішення таких категорій спорів. Також нині все більш актуальними стають спори, що пов'язані з військовою службою, мобілізацією тощо. У всіх цих сферах присутній високий рівень емоційної напруги. Для уникнення ескалацій, емоційного, психологічного навантаження на учасників конфлікту варто звернути увагу на медіацію як ефективну процедуру врегулювання конфліктів.

Також цікавими є дослідження щодо використання медіації у країнах Європи. Згідно з опитуванням, проведеним в 2020-2021 рр. у Бельгії, Італії та Франції, 75-85% справ, у ході яких застосовувалася процедура медіації, завершилися успіхом. При цьому у Європі поширеною категорією спорів, поряд із сімейними, є справи, що стосуються захисту прав споживачів. Так, для врегулювання подібних міжнародних спорів, що виникають на європейському ринку, на рівні Європейського Союзу було прийнято Директиву 2013/11/ЄС. Вона пропонує альтернативне вирішення спорів щодо споживачів. Крім того, під час пандемії COVID-19 великою популярністю користувалася медіація у справах щодо скасування та відшкодування вартості бронювання турів відпочинку у зв'язку з обмеженням туристичних подорожей. Цей приклад показує, так би мовити, адаптивність медіації, можливість пристосування процедури до нових категорій справ та її універсальність.

Слід зазначити, що в рамках інтеграції України в ЄС, законодавець повинен буде імплементувати в національне законодавство Директиву 2008/52/ЄС про окремі аспекти

медіації у цивільних та господарських справах. Так, стаття 6 Директиви передбачає обов'язок держав-членів забезпечити можливість примусового виконання письмової угоди за результатами медіації за бажанням та згодою сторін.

- Перспективи розвитку: ефективна комунікація

Отож, як бачимо, процедура медіації має чимало переваг поряд із “традиційним” судовим форматом судового розгляду. Ця послуга – конфіденційна, економить час та витрати сторін, зберігає їхні взаємини та не накладає обмежень щодо можливого взаємовигідного рішення тощо.

Попри це, вона й досі залишається відносно маловідомою в українському суспільстві. Через це потрібний подальший імпульс у її розвитку – популяризація задля підвищення рівня розуміння процедури серед населення. Задля усунення цієї прогалини, Проєкт ЄС “Право-Justice” розробив комунікаційну стратегію медіації та планує представити її широкому загалу на початку вересня. Наступний крок – її імплементація для подальшого підвищення попиту на послугу в Україні. (https://lb.ua/blog/pravo_justice/573234_mediatsiya_ukraini_porozi_novogo.html). – 2023. – 04.09).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Дмитро Разумков. український державний діяч, політик.

Корупція = Державна зрада «Розумна політика» зареєструвала надважливий законопроєкт

Корупція вбиває. І це не просто слова, це українська дійсність. Немов епідемія, корупція охопила владу і стала другою після війни загрозою національній безпеці.

Бо кожен відкат, кожен розіграний між «своїми» тендер, кожна гривня за непоставлену зброю – це постріл у спину солдату і командирю на фронті і в тилу. Ви крадете в тих, хто вас захищає. Під час війни мені складно уявити тяжчий злочин.

Коли Міністерство оборони закуповує на мільярди гривень боєприпаси чи техніку, але не отримує їх – гинуть українці. Коли наші захисники та захисниці не отримують на передовій бронік, каску чи теплу форму – кількість втрат в їх підрозділах серйозно зростає.

Я знаю про що кажу. Бо регулярно разом з командою відвідую позиції українських військових на різних ділянках фронту. Десь із забезпеченням краще, а десь є великі проблеми. Дуже часто хлопці та дівчата вимушені за власний рахунок через друзів і волонтерів шукати базові речі для служби – аптечки, одяг, джгути, щоб врятувати себе та побратимів.

Звичайно, під час великої війни не можна на 100% одразу закрити всі потреби. Але коли ми читаємо чергове розслідування корупції і у відповідь чуємо від посадовців Міноборони чи інших відомств нахабну брехню – у будь-якої адекватної, патріотичної людини уривається терпець.

Як подолати проблему?

Наша команда «Розумної політики» багато разів піднімала питання про те, що корупція під час війни – вже не корупція, а мародерство. Мародерство на крові, за яке має бути максимальне покарання.

А зараз це почали озвучувати і у владі, на жаль, для піару та захисту своїх власних інтересів. Не дивлячись на це, ми зареєстрували законопроект №9659. Пропонуємо запровадити статтю 111-3 до Кримінального Кодексу, де буде вказана така сама відповідальність за корупційні діяння на території України, як і за державну зраду під час воєнного стану. Позбавлення волі на строк 15 років або довічне з конфіскацією майна.

Дуже важливий аспект: цими злочинами мають займатися профільні антикорупційні органи, а саме НАБУ, САП і Вищий антикорупційний суд. По-перше, їх саме для цього створювали і у них є весь спектр повноважень, щоб виявляти і фіксувати корупціонерів. По-друге, на цьому наполягають і наші міжнародні партнери, які бачать можливість незалежного і неупередженого розслідування таких злочинів.

При цьому ідея, яка пропонувалася останніми днями представниками влади, передавати підслідність злочинів топ-корупціонерів Службі безпеці України – не витримує жодної критики. Такий крок відкриває прямий шлях для політичного тиску, а з іншого боку – дає можливість приховати і поховати «власні» справи, що сьогодні мають знаходитися в центрі уваги. Їх вирішення конче потребує українське суспільство.

Це питання закупівлі курток для військових, провал оборонних закупівель, неадекватне витрачання коштів на будівництво інфраструктурних об'єктів, корупція на відновленні та багато іншого. Фактів для перевірок, на жаль, аж занадто багато. Тому ці питання мають розслідувати профільні антикорупційні органи. Я дуже сподіваюся, що їх робота буде більш ефективною, ніж сьогодні. Але це точно не привід надати СБУ ще більше повноважень. Ця структура підпорядкована центральній владі і фактично може виконувати ті замовлення, які будуть їй поставлені.

Ще один дуже важливий аспект, який є у нашому законопроекті – для жодного топ-чиновника чи політика не має бути індульгенції. Ми дуже добре пам'ятаємо вислів Президента про те, що «кожен з нас президент». Але це не лише пільга, це й відповідальність. Кожен чиновник має нести відповідальність, якщо він порушив закон та вирішив нажитися на Україні в такий складний час. І народний депутат, і Голова Верховної Ради, і Прем'єр-міністр України, і міністри, і Офіс президента, і навіть сам голова держави. Перед законом мають бути всі рівні (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/razumkov/64f0386214166/>). – 2023. – 31.08).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Михайло Жернаков, голова правління Фондації DEJURE, д.ю.н.

Кваліфіціювання суддів під загрозою. На чієм боці нова ВККС?

Випадок, про який піде мова, не просто кричущий. Він ставить під загрозу судову

реформу в принципі, принаймні значну її частину.

І ключову роль у цій історії (і, на жаль, не позитивну) може зіграти Вища кваліфікаційна комісія суддів. Так, ота оновлена, на яку ми покладаємо багато надій.

Але все по порядку.

Знайомтеся: Олександр Вільчинський – суддя, а в минулому голова Вінницького окружного адмінсуду. Фігурант журналістських розслідувань, особняк 631 кв.м, гектари виведеної на родичів землі – класика.

За ці речі під час кваліфікаційного оцінювання Вільчинський отримує від Громадської ради доброчесності негативний висновок. Попри це в 2019 році колегія ВККС визнає Вільчинського (як переважну більшість подібних суддів тоді) кришталево чистим.

Далі для успішного проходження кваліфікаційного оцінювання те саме мала зробити вся ВККС мінімум 2/3 від свого складу. Але тут незадача: в кінці 2019 року ВККС розпускають.

Вільчинський не губиться і оскаржує висновок ГРД в сусідньому Житомирському адмінсуді, який попри усталену практику Верховного Суду, що висновок ГРД оскарженню не підлягає, позов задовольняє.

«Так це кожен другий суддя з висновком ГРД робив» – скаже уважний читач.

І буде правий, але лише частково.

Бо Вільчинському мало було просто скасувати висновок ГРД. Доброчесність «відмити» треба було по повній.

Тому він подає вже до Верховного Суду позов до фактично неіснуючої на той момент ВККС (яка навіть прийти представити позицію нормально не могла). В ньому Вільчинський просить визнати рішення колегії 2019 року про свою виключну доброчесність таким, що набрало законної сили, БЕЗ обов'язкового за законом рішення 2/3 пленарного складу.

Звісно, йому «щастить» і тут, і позов задовольняють.

І з цим набором юридичного абсурду Вільчинський вважає тепер, що кваліфікаційного оцінювання він проходить не зобов'язаний. І взагалі судова реформа на нього не поширюється. Бо його друзі з одного

адмінсуду, а потім з іншого попри очевидні факти вважають, що доброчесність його – вища за ТЦ Гулівер.

Але найцікавіше тут не те, що вважає Вільчинський, а що думає про це нова ВККС. Бо якщо раптом вийде так, що там з цією збоченою логікою погодяться – неминуче стануться дві речі.

Перша – нова ВККС свідомо віддасть вирішення питання доброчесності, які винесені до її виключної компетенції, в руки Касаційного адмінсуду ВС, вихідцем звідки є, наприклад, сумновідомий экс-голова ВС Князев і який очолює володар ще одного негативного висновку ГРД Смокович.

Друга – туди сотнями підуть відмивати доброчесність інші судді з негативними висновками ГРД, з наперед відомим результатом.

І на цьому в принципі на надіях ефективно завершити кваліфікаційного оцінювання і очистити суди можна буде ставити хрест.

Логічний ланцюжок якісна реформа – справедливий суд – верховенство права – ЄС – економіка – перемога, думаю, навряд чи треба додатково пояснювати. Про це вже говорили не раз.

Просто дуже і дуже хочеться, щоб нова ВККС, яку так тяжко створювали і на яку покладено стільки надій, не поставила це все нижче за чийось ницу і абсурдну юридичну еквілібристику (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/64f611db6949c/>). – 2023. – 04.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ростислав Кравец, адвокат, голова профспілки «Українська незалежна фундація правників», голова АО «Кравец і партнери»

Наратив «зовнішнє управління» та що не так з незалежністю судової гілки влади

Всі вже звикли, що як тільки мова заходить про зовнішнє управління, підіймається шалений вальт та вереск серед професійних громадських

активістів, що це наративи з маскви й всі хто про це говорять чи навіть думають – агенти кремля.

Те що саме агенти верещать, сумніву немає, а от щодо зовнішнього управління, то тут виникають певні складнощі зі сприйняттям реальності. Чуємо одне, а бачимо зовсім інше.

Візьмімо за приклад судову владу і те саме набридле професійним громадським активістам твердження про зовнішнє управління.

Те що судова влада, завдяки судовій реформі, стала незалежна, сумнівів немає, єдине, що у сприйнятті цього слова немає нічого спільного з незалежністю в розумінні – можливості приймати самостійні рішення, які підкоряються власним бажанням та інтересам і не потребують зовнішніх вказівок та наказів.

Після судової реформи 2016 року від судової влади просто нічого не залежить. Саме так виглядає незалежність зараз, на моє переконання. Це намагався зробити Кучма, це намагався зробити Ющенко, це намагався зробити Янукович і от це реально зробили наші іноземні партнери при Порошенку й продовжують робити далі, на мою думку.

І так повертаємося до зовнішнього управління на декількох прикладах.

Етична рада – утворюється з метою сприяння органам, що обирають (призначають) членів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), у встановленні відповідності кандидата на посаду члена Вищої ради правосуддя критеріям професійної етики та доброчесності.

Рішення Етичної ради ухвалюється більшістю голосів від присутніх членів Етичної ради, за умови що воно підтримано двома голосами членів Етичної ради, запропонованих міжнародними та іноземними організаціями.

У разі однакової кількості голосів «за» і «проти» проводиться повторне голосування.

У разі однакової кількості голосів «за» і «проти» під час повторного голосування голоси членів Етичної ради, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними та іноземними організаціями, є вирішальними.

Останнє було доповнено вже при Зеленському.

Тільки після позитивної рекомендації Етичної ради кандидат на посаду члена ВРП має

право бути обраним інакше його кандидатуру не розглядають.

Тобто іноземці фактично диктують кого призначити членами ВРП.

Для тих хто не знає, ВРП що це таке, розповідаю – за Законом це колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Конкурсна комісія з добору кандидатів на посади членів ВККСУ. Тут та сама ситуація. Вирішальне слово за іноземцями.

Фактично іноземці формують не тільки склад Вищої ради правосуддя, а й склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Громадська рада доброчесності – утворюється з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

Члени Громадської ради доброчесності призначаються зборами представників громадських об'єднань. Для участі у зборах громадські об'єднання у п'ятнадцятиденний строк з дня оприлюднення оголошення про скликання зборів представників громадських об'єднань подають зокрема рекомендаційний лист від міжнародної організації з бездоганною репутацією про успішний досвід співпраці або від виконавця проєкту міжнародної технічної допомоги.

Тобто потрапити туди можуть тільки громадські організації, що отримують гранти від іноземних урядів.

Що в сухому залишку:

Члени ВРП можуть бути призначені тільки після погодження іноземцями, при цьому ОЗУ Великої палати незаконно зареєстрованого Верховного суду (не України) (далі – ОЗУ

ВП ВС) заборонило оскаржувати рішення іноземців в будь-яких судах України.

Члени ВККСУ можуть бути призначені тільки після погодження іноземцями.

Члени ГРД можуть бути обрані тільки ГО які фінансуються іноземцями.

Хто серед цього знайде суверенітет та незалежність України? Питання риторичне.

А тепер не риторичні питання:

Чи є українські судді, призначення та діяльність яких повністю контролюються іноземцями незалежними та здатними приймати рішення в інтересах України та українців, а не іноземців? Моя відповідь – здатні, але наслідки таких рішень для таких суддів дуже невтішні.

Чи будуть судді незаконно зареєстрованого Верховного суду (не України), що отримують заробітні плати від 200 000 грн до 800 000 грн на місяць і подальше довічне грошове утримання (аналог пенсії) від 120 000 грн до 400 000 грн на місяць незалежними? Моя відповідь – однозначно та категорично – ні.

Чи здатна ОЗУ ВП ВС, 14 суддів з якої замішані за повідомленням НАБУ в отриманні хабарів, за ухвалення рішень і при цьому жоден з яких не отримав підозру, бути незалежним? Моя відповідь – ні.

І тепер на останок. Чи є це все зовнішнім управлінням формування та контролю за судовою гілкою влади? Моя відповідь – так.

Це моя думка. Кожен прочитав це, може зробити власний висновок тепер щодо зовнішнього управління й побудованої «незалежності» судової гілки влади (https://censor.net/ua/blogs/3440984/naratyv_zovnishnye_upravlinnya_ta_scho_ne_tak_z_nezalejnistyju_sudovoyi_gilky_vlady). – 2023. – 01.09).

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Олена Мошенець, народний депутат України

Ефект прозорості: Чи зміг ФДМУ за рік викоринити корупцію?

Рік нового керівництва, нової структури та нових рекордів. Фонд державного майна України, як розпорядник найбільшої кількості держпідприємств, нарешті стає ефективним управлінцем.

Президент України Володимир Зеленський ініціював законопроект, що прирівняє корупцію до держзради на період воєнного стану. Колись таку ініціативу імплементавав Ізраїль. «Прирівняйте корупцію до зради Батьківщини, а корупціонерів – до зрадників, аж до сьомого коліна», – відома фраза прем'єр-міністра Ізраїлю Голди Меїр.

Фонд державного майна України раніше традиційно вважався осередком масштабування корупції, розсадником схем та розкрадання майна. Виключення у вигляді вдалого продажу Криворіжсталі (після реприватизації) лише підтверджували ці твердження. Але сьогодні ФДМУ декларує, що розробив власні інструменти боротьби з корупцією за різними напрямками. Чи справді це покращить ситуацію і змінить репутацію?

Раніше утримання ФДМУ і його регіональних відділень коштувало державному бюджету щорічно близько 500 млн грн, чи приблизно 25% коштів, залучених від приватизації за той самий період.

У травні цього року законом було оптимізовано структуру ФДМУ: 12 осередків стали єдиною юридичною особою. За рік ФДМУ провів близько 30 внутрішніх аудитів: збитків виявлено на 2,3 млрд грн та упереджено – на майже 800 млн грн.

Цьогоріч запрацював Офіс цифрової трансформації задля зниження бюрократії та підвищення ефективності, посилення взаємодії з бізнесом та громадськістю. Однак ключова мета роботи Офісу – максимальна автоматизація процесу управління державною власністю. Очікуємо на впровадження таких аналітичних інструментів, як Система для раннього виявлення ризиків, Система обробки даних та Система кадрового резерву для прозорого відбору керівників держпідприємств.

Почав функціонувати інформативний та сучасний портал ФДМУ, що дозволяє громадськості та потенційним інвесторам

отримувати актуальну інформацію про стан державних активів, їх приватизацію та оренду. Держпідприємства в управлінні Фонду проходять аналіз, що визначає їхню майбутню долю: ліквідацію як збиткового об'єкта (таких понад 80%), приватизацію як перспективного (18%) чи розвиток та державні інвестиції як стратегічного (близько 1%).

Важлива також підзвітність суспільству: ФДМУ створює разом із Міністерством цифрової трансформації України Єдиний реєстр державної власності. Це будуть відкриті дані, доступні кожному українцю. Реєстр включає до екосистеми управління відбудовою Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management (DREAM).

3 вересня минулого року до сьогодні економічний ефект від приватизації склав 5,2 млрд грн, зокрема 3,8 млрд грн надійшло до держбюджету від продажу об'єктів, що є рекордом за останнє десятиріччя. Майже 400 підприємств придбали занедбані об'єкти у держави протягом останнього року. 73% з них коштують до 1 млн грн. Малий бізнес отримує виробничі майданчики та об'єкти для релокації.

Сьогодні середня кількість учасників в аукціонах, що змагаються за об'єкт, – п'ять, вдвічі зросла конкуренція.

Зростає щомісячний дохід від оренди державних об'єктів: станом на липень 2023 він становив 70 млн грн, ще рік тому – 21 млн грн.

Відстежити прозорі аукціони, поточні доходи від них, проаналізувати окремі торги щодо правильності проведення можна через дашборди оренди держмайна та малої приватизації від ФДМУ.

Невдовзі запрацює ще один напрямок діяльності Фонду – продаж конфіскованих активів, що належали підсанкційним особам. Наразі Фонд отримав понад 100 об'єктів, проводить їхню оцінку та готує організацію аукціонів через Прозорро.Продажі.

Щоб зробити ринок землі прозорішим, потрібний Земельний банк, що дасть можливість інвестувати в оренду економічно вигідних земель та ефективніше користуватися ними.

Таких земель наразі сумарно понад 700 тис. га. Доходи від їхнього ефективного використання можуть перевищити щорічно 7 млрд грн. За новим підходом стартова ціна оренди ділянок через Земельний банк не може бути меншою ніж 12% від нормативної оцінки. Це буде орієнтовно 3-4 тис. грн на рік за гектар.

Ефективний процес приватизації дозволяє ФДМУ сьогодні залучити найбільш компетентних інвесторів до управління тими активами, що раніше були збитковими через корупційні схеми. Вперше в історії країни Фонд став реальним управителем державної власності: протидіє корупції, створює нові продукти та презентує інвестиційну Україну на міжнародній арені (https://lb.ua/blog/olena_moshenets/574252_efekt_prozorosti_chi_zmig_fdmu_rik.html). – 2023. – 11.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: проєкт «Право-Justice»

Новий закон про конкурсний відбір суддів Конституційного суду: що він змінює і що буде далі?

10 серпня набув чинності Закон України № 3277-IX, що уточнює положення про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України (КСУ). Відтак, Україна виконала одну з ключових рекомендацій Європейської комісії щодо збереження статусу кандидата в члени в ЄС – першу у списку “кандидатської сімки”.

Нагадаємо, що КСУ складається з 18 суддів. По шість суддів призначають президент, Верховна Рада та з'їзд суддів. Зауважимо, що наразі у КСУ 5 місць залишаються вакантними, а саме: 3 за квотою Верховної Ради та 2 – від з'їзду суддів. Таким чином, новий закон дозволить заповнити вакантні посади за новою процедурою. Чи можна її назвати революційною? І що буде далі?

Перш ніж відповісти на це питання, ненадовго зануримося в історію, що передувала ухваленню закону у нинішній редакції.

Як відомо, 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата в члени ЄС, однак з певними умовами. Згідно з рішенням Ради ЄС, для того, щоб розпочати повноцінні переговори про вступ, Україна має першочергово виконати так звані “сім кроків”. Ухвалення та впровадження законодавства щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду України, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, було першою вимогою в цьому списку.

Реагуючи на рекомендацію Європейської Комісії, народні депутати досить швидко, а саме у серпні 2022 р., зареєстрували у Верховній Раді відповідний законопроект. Як Закон № 2846-IX документ набрав чинності у грудні 2022 р.. Разом з тим, 25 січня 2023 р. Венеційська комісія повідомила, що він не відобразив дві основні її рекомендації, що стосуються механізму усунення можливостей блокування прийняття рішень і складу Дорадчої групи експертів (ДГЕ), а також повноваження ДГЕ відсіювати кандидатів на посаду суддів КСУ.

Так, у першій рекомендації було запропоновано, щоб механізм усунення тупикових ситуацій реалізовувався за допомогою складу ДГЕ із 7 членів, причому 4 призначалися за міжнародною квотою. Або за допомогою вирішального голосу міжнародних експертів протягом 6-річного перехідного періоду, якщо членів ДГЕ все-таки буде 6.

Друга рекомендація стосувалася того, що сам Закон повинен гарантувати виключення з подальшого конкурсу тих кандидатів, яких ДГЕ визначить “невідповідними” на підставі або моральних чеснот, або професійної компетентності. Крім того, оцінки ДГЕ повинні бути доступними для громадськості.

Реагуючи на критику, 25 травня 2023 р. народні обранці зареєстрували законопроект №9322, спрямований на приведення Закону № 2846-IX у відповідність до рекомендацій Венеціанської комісії. Так, документ передбачав, що протягом перехідного періоду ДГЕ прийматиме всі рішення не менше ніж 4 голосами свого складу, з яких щонайменше 2 – від членів, призначених за міжнародною

квотою. Крім того, підтверджував, що у разі отримання негативного висновку від ДГЕ кандидат на посаду судді КСУ вважатиметься таким, що не пройшов відповідний етап конкурсного відбору.

Після проходження першого читання Венеційська комісія надала додатковий висновок щодо нового законопроекту. Так, там заявили, що у законопроекті №9322 були дотримані ключові рекомендації, хоча додатково рекомендували внести деякі додаткові правки, зокрема в частині оскарження рішення ДГЕ. Після цього 27 липня документ про уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді КСУ був прийнятий у другому читанні та в цілому, а вже 20 серпня закон набрав чинності.

Ця подія має велике значення для європейської інтеграції України, адже закон запроваджує абсолютно нову процедуру відбору суддів до Конституційного Суду відповідно до рекомендацій Венеційської комісії.

Очікується, що приводів для нарікань на “сумнівні призначення” до Конституційного Суду стане менше, а прозорість процедур мотивуватиме подаватися на посади правників з бездоганною репутацією. Так, конкурс відбуватиметься за допомогою спеціально створеної Дорадчої групи експертів. Саме вона у подальшому оцінюватиме моральні якості та рівень компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду.

На перехідний період ДГЕ складатиметься з 6 експертів: по одній особі призначать президент, Верховна Рада та Рада судів (замість з’їзду суддів), а також Кабінет Міністрів за пропозицією Венеційської комісії; ще двох членів делегують міжнародні організації, які тривалий час надають Україні технічну допомогу у сфері конституційної реформи та верховенства права.

Вже найближчим часом будуть розпочаті конкурси на вакантні посади у Конституційному Суді за новою процедурою. Так, на формування ДГЕ закон відводить трохи більше місяця. Також протягом місяця Верховна Рада і Рада суддів мають оголосити про початок прийому документів від кандидатів на посаду судді КСУ.

Після передачі інформації про кандидатів до ДГЕ вона матиме близько п'яти місяців для оцінки відповідності кандидатів критерію високих моральних якостей та визнаного рівня компетентності. Тож, перші підсумки її діяльності можливо буде підбити тільки за півроку.

Впевнені, що у довгостроковій перспективі ухвалений механізм відбору суддів КСУ позитивно вплине на якість рішень органу конституційної юрисдикції, що, своєю чергою, сприятиме збільшенню рівня довіри громадян до судової влади (https://lb.ua/blog/pravo_justice/574264_noviy_zakon_pro_konkursniy_vidbir.html). – 2023. – 11.09).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Степан Куйбіда, директор департаменту економічної політики Львівської ОВА, кандидат економічних наук

Мірило моралі в питаннях ПДФО

Цей тиждень можна впевнено охрестити тижнем «військового» ПДФО – податку з доходів фізичних осіб, які є військовослужбовцями Збройних Сил України. Про нього не сказав хіба що лінивий, або той, хто його ніколи не платив і не знає, що це таке.

Начальник Львівської ОВА Максим Козицький задав правильний тон цій дискусії і своїм блогом на Економічній правді перевів його у професійне русло. Тому і я не залишусь осторонь цього мейнстріму та викладу кілька своїх тез. Можливо, навіть часом дуже категоричних.

Розпочну з того, що загальна проблема з ПДФО не з'явилась сьогодні чи вчора. Зараз вона просто різко оголилася. А утворилася вона вже дуже давно і полягає, насправді, в тому, що завжди всі боролися за ПДФО, але ніхто не боровся за його детінізацію. А я про це наголошував у своїх попередніх блогах. Ось тут і тут.

Який у нас зараз реальний стан справ із ПДФО? Віртуально чи формально – ПДФО є дуже багато, об'єктивно – його стільки, скільки

є, і майже ніхто в державі не працює над тим, щоб збільшити його кількість. Всі борються лише за те, що ми зараз маємо.

Боротьба за ПДФО почалася вже давно і ніколи не зупинялась. Просто ця боротьба рідко знаходилась у публічній площині. Якщо хтось призабув, то нагадаю кейс, який ми мали на Львівщині із перереєстрацією обласних установ зі Львова у громади області. Або можемо пригадати шалену конкуренцію між головами громад за те, щоб бізнес реєструвався саме у них, а не в сусідніх громадах. Або ще можемо подивитись на те, скільки бізнесу зареєстровано у Львові, а Львів потім реверсними дотаціями повертає це ПДФО в Державний бюджет. Це теж були публічні батли за ПДФО. Просто в менших масштабах, ніж ми маємо зараз.

Відповідно у питанні збору ПДФО завжди вигравали ті голови громад, які були кмітливішими і вміли домовлятися з бізнесом.

А що ж таке ПДФО? Відповідей є дуже багато і не лише в законодавстві. На мою суб'єктивну точку зору, ПДФО – це податок на благоустрій. Тобто це податок на соціально-адміністративну інфраструктуру, якою користуються люди, де вони безпосередньо перебувають – живуть чи працюють. Я завжди був прихильником того, що ПДФО має розщеплятися – частина залишатись там, де людина працює, але інша частина має таки потрапляти в ту громаду, де ця людина проживає. Але я не законотворець, тому можу свої думки висловлювати у блогах.

Тепер поглянемо на цю проблему з іншого боку. Зараз в Україні розпочалось публічне і політичне цькування голів громад за те, що вони якось не так витрачають кошти, які їм надходять у вигляді ПДФО. Бумерангом прилітає за це і обласним військовим адміністраціям, начальники яких розділяють політичну відповідальність із головами громад. Але нюанс полягає в тому, що Україна – це правова держава і всі повинні діяти виключно в рамках Конституції і законодавства України.

А що нам кажуть закони? А закони, насправді, дозволяють головам громад витрачати кошти так, як вони витрачаються. Якщо б закони цього не дозволяли, то, повірте мені, правоохоронні чи контролюючі органи вже б давно це

зупинили. Тому звинувачувати потрібно не голів громад, які реально нічого не порушують, витрачаючи кошти в той чи інший спосіб. Давайте спробуємо трохи змінити питання, а чи достатньо зробив законодавець за півтора роки повномасштабного вторгнення і 9 років війни з росією у питанні врегулювання цих питань? Чи є у нас закони, які регламентують видатки місцевих громад? Наскільки я знаю, то ні. Так, ви можете згадати про постанову Уряду, яка регламентує почерговість бюджетних видатків, але вона лише визначає пріоритетність цих видатків, а не обмежує їх. Тобто у нас в законодавстві станом на сьогодні немає заборони на фінансування тих чи інших видатків, а є лише пріоритизація. Відповідно у нас склалась така ситуація, що голови громад, діючи у межах і на підставі законів України, порушують закони моралі.

Так, зараз всі мають працювати на Перемогу і допомагати Силам оборони. Але це має регулюватись законом, а не мораллю чи моралізаторством. У керівників громад мають бути чіткі права і обмеження, а не крики в соцмережах про те, що хтось вчинив неморально. Бо ми всі реально не знаємо, де є та межа моралі. Більше того, а що робити з тими громадами, які так роблять «морально»: спочатку допомагають ЗСУ, а потім витрачають кошти на благоустрій громади? Чи морально «карати» таких голів громад.

Більше того, а хто у нас в державі визначає мірило моралі або є тим мірилом моралі?

Оперуватиму тими цифрами, якими реально володію. Ми маємо обласний бюджет, у якому цього року закладено 3 мільярди на реалізацію обласних програм. Понад 1 мільярд з них – це видатки на медицину та охорону здоров'я мешканців Львівщини. 330 мільйонів – це програма, яка скерована на інфраструктурні проекти, в т.ч. і на облаштування місць тимчасового проживання для вимушено переміщених осіб. Понад 300 мільйонів – це програма «Безпечна Львівщина», яка передбачає підтримку збройних формувань та правоохоронних органів Львівщини. Понад 70 мільйонів – це програма підтримки Захисників і Захисниць України. Більше 60 мільйонів –

це програма підтримки окремих категорій громадян. Тобто на медицину, соціалку і оборону ми витрачаємо майже 60% обласного бюджету, який мав би йти на розвиток у мирні часи. І тут я б повернувся до мірила моралі: цих 60% достатньо для того, щоб всі сказали, що ми все правильно робимо? Чи нам ще треба трохи підтягнути цю цифру?

Нам всім потрібно трохи пригальмувати, видихнути і задуматись над тим, до чого може призвести ось це перетягування каната у вигляді ПДФО. Україні зараз потрібні чіткі правила гри: як по зарахуванню ПДФО у різні бюджети, так і по забороні чи незабороні бюджетних видатків. Але тут також важливо законодавцю не забувати, що якщо ми забороняємо якісь видатки із місцевих бюджетів, то не можна забувати про функціональні типи територій. В гонитві за обмеженням видатків на благоустрій ми можемо забути, що на Львівщині, для прикладу, є військовий госпіталь, де лікуються наші поранені Захисники, і за ним теж потрібно доглядати і його потрібно робити безбар'єрним. А це видатки на благоустрій, а не оборону.

Так, проблем є багато і їх потрібно вирішувати вже і зараз. Але їх потрібно вирішувати виключно на законодавчому рівні, а не в соціальних мережах. Якщо законодавець не готовий взяти на себе таку відповідальність, то ми на місцях готові. Але тоді законодавець повинен законодавчо покласти цю відповідальність на обласні військові адміністрації. Ми готові взяти на себе таку наглядову функцію і контролювати всі видатки громад на Львівщині. Думаю, в інших ОВА теж будуть готові нести не лише політичну відповідальність, але й юридичну. Потрібна законодавча база.

Без законодавчої бази, говорити про забирання ПДФО від громад після того, як в Україні відбулась одна з наймасштабніших і найуспішніших реформ децентралізації і публічного урядування, після яких дуже багато повноважень були передані на місця, як мінімум несправедливо. Більше того, ми врешті реально відчули незавершеність цих реформ, адже на рівні областей вони застрягли – обласні ради не розширили своїх

повноважень, префектури, які б мали наглядати за дотриманням законодавства громадами, так і не замінили обласні державні адміністрації, а райради, які залишились без повноважень, і далі функціонують, а з держбюджету на них виділяються теж мільярдні субвенції. Де тут мірило моралі? Чому тут ніхто не хоче навести лад і зекономити мільярди, які потім можна використати на оборону і Перемогу? (https://zaxid.net/mirilo_morali_v_pitanniah_pdfo_n1570545). – 2023. – 08.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Леонід Маслов, экс-член Громадської ради доброчесності, юрист, громадський діяч, ст. розвідник 92 ОМБр (2014-2015), командир відділення розвідки (2022 – і до останнього окупанта).

Про застосування вогнепальної зброї без попередження

Хто не в курсі, ст. 16 Закону України «Про дорожній рух» зобов'язує водія, якого зупинили, тримати руки в полі зору поліцейського і не виходити з транспортного засобу без дозволу; ст. 18 того ж закону зобов'язує пасажира вийти з машини на вимогу поліцейського.

Закон «Про Національну поліцію» (ст.44) дозволяє застосування сили для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Отже, застосування сили як метод заохочення виконання законних вимог поліцейського (крім вимоги припинити активну протиправну дію) є незаконним. Наприклад, не пред'явлення документу не підстава, щоб вирвати його з рук; вимога пасажиру вийти з машини законна, а примусово витягувати його можна лише під час затримання.

Частина 4 ст 46 того ж закону дозволяє у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю, зокрема, для відбиття

нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання вогнепальної зброї.

Виконання попереджувальних пострілів законом не передбачене.

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається, зокрема, при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї, а також для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

Через відсутність законодавчого врегулювання обігу зброї і поводження з нею, невинуваті заборони і слабку обізнаність громадян у переважній більшості випадків народ у нас не має страху перед вогнепальною зброєю і озброєними особами (хоч копами хоч бандитами). Широкий розголос наслідків такої поведінки буде на користь.

Корисний лайфхак, відомий усім військовим: завжди поводитися зі зброєю так, нібито вона заряджена.

У США є корисний лайфхак: під час сутички поводитись з незнайомцем так, нібито він озброєний. Ще один лайфхак – поводитись з озброєною особою так, нібито вона запальна і неадекватна.

Щодо загиблого пана Силогави.

От пішов би на фронт і загинув – був би герой. А так спроба дешевого героїзму – і премія Дарвіна. Займався ритуальними послугами – додав своєму бізнесу нового клієнта. До речі жінка – не матір хлопців, що були в авто (https://censor.net/ua/blogs/3440533/pro_zastosuvannya_vognepalno_zbro_bez_poperedjennya). – 2023. – 30.08).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олеся Василець, депутатка Бучанської районної ради Київської області від «Європейської Солідарності», волонтерка-міжнародниця

Як Уряд поновлює диктатуру через податки

Влада хоче поновити централізацію, поступово знищуючи повноваження органів місцевого самоврядування.

Уряд вніс в ВР законопроект про перенесення ПДФО з місцевих бюджетів до центрального.

Тепер податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) від військових буде йти не в місцеві бюджети, як це було раніше, і що підсилювало децентралізацію, а на інші два напрямки.

50% – Держспецзв'язку на закупівлю спеціальної техніки та обладнання;

50% – Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості на виконання державних цільових програм реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу, розроблення і впровадження нових технологій, нарощування потужностей для виготовлення продукції оборонного призначення.

Причина – уряд звинуватив ОМС, що, мовляв, ті неефективно розпоряджаються ПДФО.

А де гарантія, що при такій шаленій корупції в органах центральної влади ці кошти дійсно підуть на військові потреби?

Зрозуміло, що справжня причина – бажання влади повністю знищити місцеве самоврядування та сконцентрувати авторитарні повноваження в одних руках у Зеленського і групи прихвостнів Банкової.

Демократія? Не думаю.... (https://censor.net/ua/blogs/3443161/yak_uryad_ponovlyuye_dyktaturu_cherez_podatky). – 2023. – 13.09).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Марія Левко, начальниця служби зв'язків з громадськістю ЛОТЦК та СП

Щодо військового обліку жінок в Україні: Роз'яснення Львівського обласного ТЦК та СП

7 жовтня 2022 року Верховна Рада України ухвалила закон про внесення змін до статті 1 закону «Про військовий обов'язок і військову службу» (реєстр. №6482), яким встановлюється взяття жінок певних професій на військовий облік за їхнім бажанням.

Законом встановлюється, що жінки, які придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, і закінчили заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти та здобули медичну або фармацевтичну спеціальність, підлягають взяттю на військовий облік військовозобов'язаних.

Постановка на військовий облік – це не мобілізація жінок медиків. Це виконання зміни до Закону та узагальнення даних про наявний резерв фахівців медичної сфери в державі.

1. Яка категорія жінок має прийти в ТЦК та СП? З 1 жовтня на військовий облік будуть зобов'язані встати всі жінки-медики, тобто лікарі, медсестри, стоматологи, акушерки, фармацевти, віком від 18 до 60 років. Спеціальність враховується і за дипломом, і за фактичним місцем роботи. Військовий облік жінок 2023 регулюється указом Міністерства оборони України № 35. Згідно з новим порядком військового обліку, жінки з іншими спеціальностями, спорідненими з військовою, можуть стати на облік за власним бажанням. Перелік спеціальностей за посиланням.

2. Як стати на облік жінкам? Процедура реєстрації на військовий облік здійснюється в ТЦК.

Необхідні документи:

- заява про взяття на облік;
- паспорт або ID-картка;
- ідентифікаційний номер;
- документ про здобуття спеціальності/ професії;
- довідка з роботи із зазначенням спеціальності, за якою жінка працює;
- свідоцтво про народження дітей/документ про опіку;
- свідоцтво про шлюб;
- фотокартки (матові) 3x4.

Коли жінка приходять до ТЦК стати на військовий облік, на неї заводять особову справу. Далі її мають спрямувати на медкомісію, яка зробить висновок про придатність/непридатність до військової служби. Медкомісія у військовозобов'язаних жінок має проходити так само, як і в чоловіків: повинні оглянути хірург, терапевт, невропатолог, психіатр,

офтальмолог, оториноларинголог, стоматолог, дерматолог. Єдина відмінність – жінки мають пройти ще огляд у гінеколога.

3. Які обов'язки будуть у жінок, що стануть на облік. Жінки, які перебувають на військовому обліку, можуть бути призвані на військову службу чи залучені для виконання робіт із забезпечення оборони держави у воєнний час. Такі жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками. Тобто законодавство не розрізняє військовозобов'язаних жінок і чоловіків.

4. Вагітні жінки та жінки-матері? Чи потрібно ставати на військовий облік. Законом встановлено, що винятком є вагітні жінки та ті, що перебувають у декретній відпустці. За статтею 73 розкладу хвороби згідно з Положенням про ВЛК, вагітні жінки визнаються непридатними до військової служби, незалежно від терміну й перебігу вагітності. Вже призвані під час мобілізації жінки-військовослужбовці мають право на звільнення зі служби у зв'язку з вагітністю (незалежно від перебігу й терміну) та у зв'язку із перебуванням у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більше ніж до досягнення нею шестирічного віку. Медики-матері отримують право на відстрочку, якщо виховують дітей самостійно, мають 3 і більше неповнолітніх дітей або виховують дитину з інвалідністю, а також якщо їхній чоловік служить в ЗСУ.

Для цього необхідно відвідати свій ТЦК та СП та надати усі підтверджуючі документи.

5. Чи потрібно самостійно йти до ТЦК та СП? Заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти, які здійснюють підготовку жінок за медичною або фармацевтичною спеціальністю, за два місяці до завершення навчання подають список щодо таких жінок до районних (міських) територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, на території відповідальності яких вони розташовані.

Зазначені списки є підставою для оформлення жінкам тимчасового посвідчення

військовозобов'язаного (без визначення ступеня їх придатності для виконання військового обов'язку та відмітки про взяття на облік) та внесення інформації до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Видача тимчасових посвідчень військовозобов'язаного зазначеним у списках жінкам, які здобули освіту за медичною або фармацевтичною спеціальністю, здійснюється районним (міським) територіальним центром комплектування та соціальної підтримки, на території відповідальності якого розташовані заклади освіти. Строк дії таких посвідчень – 30 діб.

Жінки, яким видано тимчасові посвідчення військовозобов'язаного повинні в семиденний строк з дня отримання таких посвідчень прибути до районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, на території відповідальності якого задеклароване/ зареєстроване місце їх проживання, для взяття на військовий облік.

Непрацевлаштовані жінки прибувають самостійно до відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки з метою взяття їх на військовий облік військовозобов'язаних.

6. Відповідальність за ухилення від постановки на військовий облік. За порушення військовозобов'язаними правил військового обліку під час воєнного стану, на них може бути накладено штраф від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 грн) (стаття 210 Кодексу України про адміністративні правопорушення) (https://zaxid.net/viyskoviy_oblik_zhinok_v_ukrayini_rozyasnennya_n1570803). – 2023. – 13.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Володимир Болещук, перший заступник голови Тернопільської обласної ради

Кілька думок про «військовий» і «невійськовий» ПДФО

В Україні зараз в самому розпалі бюджетний процес. До 15 вересня Кабінет Міністрів України уже розробив проєкт Державного бюджету на 2024 рік та зміни до Бюджетного кодексу України. Останні викликали достатньо бурхливу та неоднозначну реакцію в регіонах, адже вони передбачають кардинальні зміни в адмініструванні так званого «військового» ПДФО.

Почну з позитивів. Варто зазначити, що в наступному році Уряд передбачає зростання заробітних плат. Середня зарплата у 2024 році, згідно з розрахунками Мінфіну, становитиме 21852 грн, 2025-го – 25645 грн, 2026-го – 29625 грн. Збільшиться також «мінімалка». З січня вона зросте з 6700 до 7100 грн, а у липні – до 8000 грн. Переглянуть також і прожитковий мінімум. А до нього прив'язані пенсії, субсидії, різноманітні соціальні виплати і допомоги тощо.

Готується підвищувати зарплати українцям і бізнес. Як свідчать результати опитування, проведеного Європейською бізнес-асоціацією, у 2024 році зробити це планують 87% компаній. Знижувати оплату праці своїх працівників не буде практично ніхто. Зокрема: зменшувати зарплати наступного року готується лише 1% компаній, а 12% залишить оплату праці своїх працівників на поточному рівні.

Однак експерти наголошують, що очікувати різкого стрибка рівня зарплат українцям не варто. Оскільки, 46% компаній планують підвищити їх менш ніж на 10%, 41% – на 10-20%.

Міністерство фінансів України під час розробки проєкту бюджету на 2024 рік зіткнулось із глибоким дефіцитом коштів. Бюджетних коштів на фінансування всіх витрат, пов'язаних із повномасштабною війною, критично не вистачає. Тому в урядових стінах з'явилось декілька ідей, як вирішувати цю проблему.

Найбільш дискусійною з них, є пропозиція забрати із місцевих бюджетів увесь податок з доходів фізичних осіб (ПДФО), який вони одержують із зарплат військовослужбовців. Мінфін хоче отримати вказані кошти в Державний бюджет для того, щоб

централізовано фінансувати Сили оборони та скоротити дефіцит бюджету.

Чому виникла така ідея? Основним чинником є, звичайно, війна, яка забирає фактично всі фінансові ресурси України на військові дії і озброєння Сил оборони. Чим довше триватиме ця війна, тим більше наших ресурсів вона поглинатиме. Бюджетних коштів не вистачатиме, тому Уряд і Парламент шукатимуть нові і нові шляхи наповнення Державного бюджету. І ми не можемо засуджувати такі кроки центральної влади, бо всі чудово усвідомлюємо – в країні війна і владі вдається без переведення економіки на воєнний «режим» утримувати стабільну ситуацію.

Та й будьмо відверті, тема із «військовим» ПДФО – це лише вершина айсберга, яка прикриває більш глибоку суть проблеми із самим ПДФО. Поясню чому. Найперше, «військовий» ПДФО не стосується усіх громад, а лише тих, на території яких базуються відповідні підрозділи Сил оборони. Чи залежали ці громади до 24 лютого 2022 року від ПДФО, який сплачували військові цих підрозділів. Так, звісно. Чи залежать вони від цього ПДФО зараз? Так, ще більше. Бо зросла кількість військовослужбовців і водночас зросли заробітні плати військовослужбовців та були запроваджені доплати у розмірі 30 і 100 тисяч. Тому автоматично зріс ПДФО, більшість з якого залишається в бюджеті громади. Чи є у таких громад якісь додаткові зобов'язання щодо підтримки армії? Ні, законодавство такого не передбачає. Тому доходи і видатки таких громад зросли. Але чи потрібно забирати у цих громад частину цього ПДФО, яке вони отримали через війну? На мою думку, ні. Принаймні, точно не весь і тим паче не з 1 жовтня цього року, бо це максимально розбалансиє бюджети цих громад і їм доведеться оптимізувати їх або чекати на допомогу із Державного бюджету. Окрім цього, ми всі розуміємо, що війна завершиться нашою Перемогою і більшість військових повернуться до мирного життя і мирних професій. В громадах потрібно буде забезпечити їх роботою з достойними зарплатами. Тому голови громад ще вчора повинні були розпочати думати над тим, як правильно інвестувати ці додаткові кошти не лише у підтримку ЗСУ, але й у нові

високооплачувані робочі місця і розвиткові проекти.

Кейс із зарплатами військовослужбовців оголив більш ширшу проблему із ПДФО. Голови громад змогли не лише почути, але й реально відчуті у бюджеті, що означає висока, а головне, легальна заробітна плата. То ж над чим нам варто зараз зосередитись і наполегливо працювати? Перше: над легалізацією усіх інших заробітних плат – і бюджетних, і тих, які платить приватний бізнес. Бо чим вища заробітна плата, тим більше податків отримує бюджет. І зростання на 10 чи 20% реально не вирішить цю проблему. Тому нам потрібно уже налагоджувати діалог із місцевим бізнесом про реальне підвищення заробітних плат. Ми повинні переконувати бізнес, що Україна на шляху до вступу в ЄС, тому і рівень заробітних плат українців теж повинен підтягуватись до європейського рівня. Друге: нам загалом потрібно серйозно включитись в роботу над легалізацією працевлаштування. Бо нелегальна праця, це не лише незахищеність працівника, але й повна відсутність податків із зарплати такого “працевлаштованого”. І, звичайно, третє – це робота залученням закордонних інвестицій та втіленням розвиткових проектів. Бо це теж робочі місця, високі заробітні плати і збільшення ПДФО до місцевих бюджетів.

Якщо ми впораємось із цими трьома завданнями, то питання із відсотковим перерозподілом ПДФО відпаде саме по собі. Велика кількість громад перестануть залежати виключно від “військового” ПДФО, а держава отримає вагомий додатковий фінансовий ресурс для забезпечення Збройних Сил України.

Частина ПДФО заберуть у громад, щоб спрямувати його на виробництво боєприпасів і зброї, – Шмигаль

Так, урядовий законопроект щодо “військового” ПДФО є дуже категоричним. Але я впевнений, що в сесійній залі Парламенту таки вдасться пом’якшити його норми по відношенню до громад. На мою думку, оптимальним був би варіант, щоб держава таки не “забирала” “військовий” ПДФО у громад, бо керівники підрозділів Збройних Сил України найперше зі своїми потребами

і запитамі йдуть саме до органів місцевого самоврядування, на території яких знаходяться їхні підрозділи. І більшість громад їм реально допомагає. Але цей процес повинен бути максимально врегульований на законодавчому рівні, тобто чітко прописано, що не менше 50% “військового” ПДФО громади скеровують виключно на видатки, пов’язані із національною безпекою, обороною та підтримкою збройних формувань України. Або 60% чи 75%. Це вже, як визначить законотворець, так і буде. Головне чітко це все прописати в законодавстві.

Важливо також пам’ятати те, що ПДФО мусить залишатись бюджетоутворюючим для громад. Просто ми мусимо зайнятись глибшими економічними процесами. До цього я закликаю і далі буду закликати всіх голів громад Тернопільської області, а не лише тих, які мають так званий “військовий” ПДФО – давайте разом працювати над тим, щоб реальний ПДФО надходив не лише із зарплат військовослужбовців, яким ми і так багато чим зобов’язані. Давайте спільно будемо пояснювати бізнесу, що високі зарплати – це не лише добробут українців, але й звична цивілізована практика в ЄС, куди ми всі впевнено рухаємось. Давайте спільно бізнес-клімат, щоб інвестори самі приходили до нас і пропонували відкривати тут високоінтелектуальний та настільки ж високооплачуваний бізнес. Ось тоді у нас і не буде проблем з тим, скільки і в якому бюджеті має залишитись “військового” і “невійськового” ПДФО.

Це наша країна і ми повинні зараз робити все можливе, щоб після нашої Перемоги нам не було соромно дивитись в очі Захисникам і Захисницям (https://lb.ua/blog/volodymyr_boleshchuk/574986_kilka_dumok_pro_viykoviy_i.html). – 2023. – 15.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Павло Демчук, юридичний радник Transparency International Ukraine

Не все так погано у нашому домі. Навіть якщо говорити про суди

Кілька думок за результатами OGP Summit, який на початку вересня відбувся в Таллінні.

Нещодавно мені пощастило відвідати OGP Summit у Таллінні. Конференція в межах Партнерства «Відкритий уряд» – подія не нова, але саме цьогорічна була для нас, українців, особливою, адже це вперше захід відбувався вже після повномасштабного вторгнення росії в Україну. І урядові лідери та активісти із 75 країн чимало уваги приділяли саме нашим проблемам, викликам та перемогам.

Але в той час як на різних рівнях обговорювали прозорість нашої влади, особливо, в процесі відбудови, мене особисто зачепив момент, не такий помітний. Але це, імовірно, та перемога, масштаб якої ми самі ще не до кінця можемо оцінити й досягнути, тоді як для багатьох інших країн це питання стоїть дуже гостро. Це відкритість судової влади.

Ні, я жодним чином не буду стверджувати, що наша судова система працює ідеально – звісно, це не так, і роботи в нас ще дуже багато. Але ми вже маємо яскравий приклад – Вищий антикорупційний суд, – 4-річну практику роботи якого можна вважати передовою.

Зокрема, представники громадського сектору та урядовці з країн Латинської Америки наголошували, що сайт суду має бути доступним, з нього має бути зрозуміло, коли і де саме відбудуться судові засідання. Та й мати на руках зрозумілі судові рішення, врешті-решт, теж було б непогано, що й казати про новини про такі рішення від самого суду як першоджерела інформації.

І тут Україна справді показує себе прогресивною! Ми маємо відкритий реєстр судових рішень, суди мають власні сайти. Так, воєнний стан накладає свої обмеження на оперативність та повноту оприлюднення цієї інформації, та й процес подолання рудиментів та звичок ще радянської системи далеко не завершився. Але вже є практика своєчасної комунікації про результати судового розгляду та трансляції судових засідань. Справді, не всіх, але це ж поступовий процес. І цей результат багато наших колег з інших країн вважали б для себе справжньою розкішшю.

Так, досвід ВАКС потрібно переймати. Але слід враховувати, що його створення супроводжувалося складним і ретельним відбором суддів, до його публічності та прозорості в українській громадськості був запит ще до власне запуску Антикору суду у вересні 2019-го.

І тут, до речі, теж варто зважати на ті виклики, які є спільними і для нас, і для інших країн в розвитку судочинства.

Наприклад, учасники конференції в Таллінні чи не найбільше говорили про доступ та використання інформації про судовий розгляд. Наприклад, щодо результатів судових засідань, призначених покарань чи навіть журналів судових слухань. Аналіз масиву даних про призначені в інших справах покарання у сукупності з іншими індикаторами може допомогти суддям при виборі санкції у справі, яку він слухає.

І в цьому контексті важко не згадати те, що Державна судова адміністрація не оновлювала реєстр судових рішень у форматі набору відкритих даних, попри те що повинна робити це щоденно. Це ускладнює роботу з такою інформацією та автоматизацію її використання.

Також багато уваги в різних країнах приділяють стратегії розвитку правосуддя. Наприклад, представниця Верховного Суду Республіки Філіппіни чимало разів згадувала про Стратегічний план судових інновацій, який має на меті створити нові рамки та запровадити нові підходи, але водночас розвинути та переорієнтувати наявні. Це, на її думку, допоможе досягти здійснення правосуддя, що реагує на запити та працює в режимі реального часу.

Тут цікаво, що ми в Україні теж багато зробили у цих процесах, проте дається цей поступ дуже нелегко, і досвід інших країн та інших експертних організацій може нам допомогти. Як і наш досвід зі свого боку допоможе їм. Звісно, іноземний досвід потрібно опрацьовувати осмислено й використовувати кращі практики вдумливо.

На нас чекає дуже багато роботи – це не секрет ані для нас, ані для інших країн, з представниками яких мені довелося спілкуватися на саміті в Таллінні. Але ми знаємо, куди прагнемо

потрапити і знаємо, що саме треба робити. Питання лише в реалізації. А якщо опиратися на хай проміжні перемоги у таких процесах, кінцева точка стає набагато більш осяжною (https://lb.ua/blog/pavlo_demchuk/575322_pogano_nashomu_domi_navit.html). – 2023. – 18.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олена Коробкова, експерт Рад НАБУ, експерт у сфері фінансів

Вічна класика: що може бути з курсом долара в близькій перспективі?

Традиційно в активний для бізнесу вересень дедалі більше чути заяв і прогнозів стосовно курсу долара.

Пропоную проаналізувати, які фактори нині впливають на можливі сценарії розвитку міцності гривні.

36,6

Нацбанк уже прямо сказав, що фіксованим курс він завжди тримати не буде.

Окрім того, перехід до гнучкого курсу – одне із зобов'язань перед Міжнародним валютним фондом за новою кредитною програмою.

Та й причин тримати курс немає. Інфляцію подолано, макрофінансову стабільність забезпечено, настає час вирішувати питання посилення гнучкості курсу.

І попри певну невизначеність, ця новина – хороша.

Не можна завжди тримати волюнтаристськи зафіксований курс, це спотворює економічну логіку, формує потенційні трагедії.

Україна такий досвід добре пам'ятає.

Однак я не відкидаю такої можливості, що коли курс відпустять, певний емоційно створений попит може вплинути на зростання курсу валюти. Завжди, коли стоїть завдання визначення нового рівня курсу, можливі тимчасові екстремальні коливання. За це розплачуються зазвичай найбільш емоційні учасники ринку.

Планування бюджету

У проєкті бюджету середньорічний курс долара США на позначці 41,4 грн/\$.

Однак варто пам'ятати, що бюджетні курсові прогнози практично ніколи не справджуються. На цей рік заклали середньорічний курс 42,2 гривні за долар.

На щастя, ми таких цифр не бачили. Тому на закладений у бюджеті курс як на реалістичний я не орієнтувалася б.

Міжнародна допомога

У серпні Україна отримала 1,7 млрд доларів США допомоги від Америки. Цей показник є найнижчим із квітня 2022 року.

У зв'язку зі спадом рівня міжнародної допомоги НБУ довелося витратити частину золотовалютних резервів.

За крайній місяць золотовалютні резерви скоротилися на 1,35 млрд дол. США (-3,2% м/м) – до 40,4 млрд дол. США.

Також варто наголосити, що в перспективі поточного та наступного місяців навантаження на золотовалютні резерви посиляться. Нашій країні треба погасити валютних боргів на суму, що перевищує 2 млрд доларів.

І ці фактори зміцненню гривні не сприятимуть. Але з урахуванням збереження доволі високого рівня золотовалютних резервів Україною зниження міжнародної допомоги та необхідність сплатити за боргами в близькій перспективі не матимуть визначальних впливів на курс. У довгостроковій – питання.

Дефіцит товарної торгівлі

Країна живе під час війни із річним дефіцитом торгівлі товарами та послугами в сумі 35 млрд доларів, зокрема товарний дефіцит на суму 23 млрд доларів. Це дуже потужний виклик для економіки.

У нас імпорт перевищує експорт. Простими словами, долар ми активно витрачаємо, бо платимо ним за товари, які ввозяться до України. Натомість нам доларом (чи іншою іно валютою) не платять у достатній кількості, бо ми достатньо не експортуємо.

Таким чином ми витрачаємо долар, який є всередині країни і не поповнюємо рівень валюти в країні шляхом продажу наших товарів на іноземні ринки.

Доречно тут згадати знищення наших заводів, що виготовляли сталь, і блокування зернового коридору росіянами,

а також їхні системні атаки на нашу портову інфраструктуру.

Сезонні фактори

Упродовж останнього місяця ми спостерігали певне збільшення попиту на іноземну валюту, що призвело до зростання її курсу. Це пов'язано передусім із сезонною активізацією попиту. Зокрема, українські фермери зараз отримують виторг за зібраний врожай у гривні та конвертують частину цих коштів в іноземну валюту, аби мінімізувати курсовий ризик перед весняною посівною. Але вплив таких операцій на курс не повинен бути критично великим.

Прогнози на основі усього вищесказаного

Прогнозний діапазон курсу долара на жовтень залишається таким самим, як і раніше: 37,50 – 39,00 гривень за долар.

Що стосується 2024 року, то ми повинні тверезо усвідомлювати, що невизначеність є. Ми всі залежимо від безпекової ситуації, яка не може бути описана економічними формулами. Зараз не тільки Україна, а й міжнародні партнери готують бюджети на наступний рік, і ми сподіваємося, що обсяг фінансування України буде збережено принаймні на рівні 2023 року. Якщо це буде забезпечено, суттєвих коливань курсу в 2024 році бути не повинно.

Тим паче, НБУ обіцяє нам підтримку й оперативну реакцію на зміни курсу після того, як цей курс піде у «вільне плавання» (https://lb.ua/blog/olena_korobkova/575344_vichna_klasika_shcho_mozhe_buti_z_kursom.html). – 2023. – 18.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Військовополонені, цивільні заручники, депортовані діти. Завдання – повернути всіх

Формула Миру Президента України Володимира Зеленського спрямована на те, аби забезпечити сталий і справедливий мир, а також – запобігти злочинам агресії надалі. Вона складається із 10 пунктів, четвертий із

яких – це повернення в Україну всіх полонених і депортованих.

Військовополонені: ключова мета – обмін “всіх на всіх”

Найперше, варто сказати: відповідно до Женевських конвенцій повернення військовополонених відбуваються після завершення збройного конфлікту. Те, що наразі ми повернули з російського полону 2 598 українців, – це історичні результати.

Проте є і виняток – тяжкопоранені або тяжкохворі підлягають безумовній репатріації навіть під час бойових дій. Цієї норми Росія не дотримується, на відмінну від України. Адже, як приклад, одного разу ми передали РФ без жодних зобов'язань тяжкопоранених російських військових. Ворог забрав своїх людей. Коли ж наступного разу ми намагалися зробити те саме: агресор відмовився! Ось наскільки окупанти цінують життя своїх людей і як їм потрібен свій особовий склад.

Тому ми пішли на інший крок – Україна спільно з МКЧХ створили змішану медичну комісію в Україні, яка має два завдання:

- перше – здійснити верифікацію всіх тяжкохворих та тяжкопоранених російських військовополонених для подальшої репатріації або шпиталізації у нейтральній країні;

- друге – спонукати до створення аналогічної змішаної медичної комісії країною-агресором для визначення стану здоров'я українських військовополонених, їх кількості та прийняття незалежного рішення про репатріацію та шпиталізацію тяжкопоранених й тяжкохворих військовополонених у нейтральній країні.

І повертаючись до Формули Миру, репатріація тяжкопоранених і тяжкохворих військовополонених – це одна із підсумкових цілей, яку ми намагаємося досягти.

Що нам ще вкрай необхідно, аби повертати додому українських полонених із РФ? Безперечно – міжнародний тиск на Росію з метою надання ООН і МКЧХ доступу до українських військовополонених і припинення їхнього кримінального переслідування. Адже росіяни порушують всі норми міжнародного гуманітарного права: вони не дотримуються елементарних норм тримання

військовополонених, катують і вбивають їх, а також – намагаються зробити злочинцями за такими звинуваченнями, які здоровому глузду не зрозуміти.

Нагадаю, що стаття 12 Женевських конвенцій говорить: «Військовополонені перебувають у руках ворожої держави, а не окремих осіб чи військових частин, які взяли їх у полон. Незалежно від відповідальності, яку можуть нести окремі особи, держава, що тримає в полоні, відповідає за поведження з військовополоненими».

І тут гострим залишається питання теракту в Оленівці. У Формулі Миру ми теж виділяємо те, що потрібне розгортання нової місії ООН для розслідування фактів вибуху в СІЗО в Оленівці.

Ключова мета цього Четвертого пункту Формули Миру – це звільнення Росією українських військовополонених за принципом «всіх на всіх». Наразі для цього ми й шукаємо ефективні шляхи та механізми.

Викрасти, катувати, незаконно утримувати: Росія поводить як терорист із цивільними заручниками

Наразі майже 25 000 осіб вважаються безвісти зниклими за особливих обставин та незаконно позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії РФ проти України. Майже 20 000 – це саме цивільні, яких російські військові викрали й наразі ймовірно незаконно утримують. Ба більше, більшість викрадених утримують без будь-яких звинувачень, про них відсутні відомості, зокрема й про місце утримання!

Чого ми прагнемо у Формулі Миру? Однозначно – виявлення та безумовне звільнення цивільних заручників і політичних в'язнів, які утримуються в Росії та на ТОТ.

Це питання потребує гострої реакції міжнародної спільноти, адже українські цивільні заручники зазнають катувань, перебувають у неналежних умовах утримання, а деякі з них у критичному стані та потребують негайно медичної допомоги. Чого окупанти їм не надають!

До речі, у заручники РФ бере не тільки українців. Наразі вона незаконно утримує і співробітників ОБСЄ.

Тож потрібно забезпечити доступ МКЧХ до цивільних заручників, які перебувають на території РФ та на ТОТ України. А також – створити міжнародну робочу групу для виявлення та моніторингу місць несвободи, де утримуються цивільні заручники та політичні в'язні. Бо це питання – найбільш обурливе і жахливе! Мирні жителі взагалі не мали бути затриманими, а тим більше – незаконно утримуватися! Адже деякі з них перебувають у російському полоні роками: РФ викрадає українців іще з 2014 року! І протягом 9 років до них не допускає жодної міжнародної організації, не надає необхідної медичної допомоги та не дозволяє телефонувати рідним!

Діти – майбутнє, яке Росія хоче у нас відібрати. Ми – маємо його повернути!

Наразі 19 546 дітей депортовані та/або примусово переміщені Росією. Сама ж Росія повідомляє, що вивезла понад 700 тисяч українських дітей. Ця цифра видається жахливою, адже ми розуміємо, що кожне дитяче життя – незахищене, а перебуваючи на території РФ українські діти піддаються перевихованню, на них чинять психологічний тиск.

Тому, що нам зараз необхідно? Повернути всіх депортованих дітей! Для цього потрібно розробити механізм отримання списків дітей, які перебувають на ТОТ України та РФ. А також – верифікувати та оновлювати дані про дітей, яких викрадає Росія. До цього ми можемо залучити й треті країни, аби вони нам допомогли. А також – долучилися до документування фактів злочинів. Адже, нагадаю, що Росія вчиняє геноцид українського народу – примусову депортацію дітей на чужу територію, а це – воєнний злочин.

Загалом, повертаючи викрадену дитину, ми працюємо у два основних етапи:

- перший – це безпосередньо повернення в Україну, враховуючи всі ризики й розроблення конкретних кроків;
- другий – це психологічна, юридична, гуманітарна допомога дитині, яку повернули, та її родині.

І щодо другого етапу, цю допомогу ми надаємо у Центрі захисту прав дитини, який

відкрили цього року за ініціативи Президента України Володимира Зеленського.

Повернення всіх: що ми вже зробили й робимо?

Задля цього ми організуємо низку зустрічей з високопосадовцями із представниками інших держав. Вже відбулася важлива зустріч дипломатичних радників з національної безпеки й політичних директорів зовнішньополітичних відомств провідних країн світу щодо ключових принципів відновлення сталого і справедливого миру для України у Джидді, Саудівській Аравії. Туди приїхали представники понад 40 держав.

Далі – саме наш Офіс, аби реалізувати Четвертий пункт Формули Миру, організував велику зустріч із послами та представниками дипломатичних місій із 28 країн і державних органів України. А я особисто порушував питання реалізації цього пункту при своїх особистих зустрічах із главами держав і представниками урядів та дипломатичних місій інших країн, а також міжнародних організацій, наприклад, UNICEF і МКЧХ.

Також ми підготували листи до міжнародних партнерів, дипломатичних представників країн, моїх колег-омбудсманів щодо реалізації цього пункту. І вже отримали контакти експертів з міжнародного гуманітарного права.

Ми шукаємо допомоги, аби повноцінно реалізувати цей пункт!

Отже, серед наших головних цілей:

1. Звільнення Росією українських полонених за формулою «всіх на всіх».

2. Повернення з Росії депортованих українських цивільних громадян, насамперед – дітей.

3. Звільнення всіх українських політичних в'язнів, які утримуються в Росії та на тимчасово окупованих територіях України.

І безперечно – притягнення до відповідальності всіх осіб, відповідальних за порушення прав та основних свобод утримуваних у неволі українців. Бо Росія вчиняє злочини і наразі відчуває за них безкарність! А Українська формула миру – це і про відновлення справедливості, забезпечення дотримання прав людини й основоположних цінностей демократичного світу! (<https://lb.ua/>

blog/dmytro_lubnets/575364_viyskovopoloneni_tsivilni.html). – 2023. – 18.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віталій Гацелюк, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Зміни до Регламенту ВККС або як один займенник може стати суттєвим етапом в забезпеченні справедливості

Наші пращури вважали, що слова мають магичну дію, адже між світом слів і реальним світом немає кордону. Закляття, молитви, омени – все це на їх думку має прямий вплив на матеріальний світ. Але і в нашу епоху слова мають значення. Подекуди кардинальне для майбутнього. Право також послуговується словами і вибір формулювань має безпосередній вплив на реальність.

14 вересня 2023 року до Регламенту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС) були внесені зміни, відповідно до яких ВККС у пленарному складі, розглядаючи рішення колегій ВККС про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя та підтвердження відповідності судді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності, також розглядає висновок [Громадської ради доброчесності] та пояснення судді (кандидата на посаду судді), інші обставини, документи та матеріали» (пункт 4.10.6). Включення цього короткого займенника «інші», на перший погляд, виглядає непримітним. Але це не так. Цей займенник може стати важливим інструментом в забезпеченні справедливого суду в нашій державі. Поясню чому і як.

ВККС і різні оцінювання: про що йдеться

В жовтні 2023 року поновлюються активні процеси кваліфікаційного оцінювання суддів, розпочаті у 2016 році змінами до Конституції в частині судоустрою та зупинені у 2019 році внаслідок припинення повноважень усього персонального складу ВККС. Слід нагадати, що конституційна реформа 2016 року запровадила

так зване оцінювання суддів на відповідність займаній посаді, передбачивши в п.п. 4 п. 161 Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, оцінку відповідності займаній посаді судді, якого призначено на посаду строком на п'ять років або обрано суддею безстроково до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», що має бути здійснена в порядку, визначеному законом. Виявлення за результатами такого оцінювання невідповідності судді займаній посаді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для звільнення судді з посади.

Деталізація цієї норми міститься у п. 20 Розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (далі – Закон про судоустрій), згідно з якою відповідність займаній посаді судді оцінюється колегами Вищої кваліфікаційної комісії суддів, а виявлена за результатами такого оцінювання невідповідність судді займаній посаді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для звільнення судді з посади за рішенням Вищої ради правосуддя на підставі подання відповідної колегії ВККС.

Однак окрім оцінювання на відповідність є ще процедура оцінювання на здатність судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді. Між цими двома процедурами є важливі відмінності.

Перша процедура («оцінювання на відповідність») є спеціальною процедурою *ad hoc*, що регламентується п.п. 4 п. 161 Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та Розділом XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про судоустрій. Метою оцінювання на відповідність є перевірка діючих суддів за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності. Вона здійснюється один раз, але Конституція зобов'язує всіх суддів пройти її.

Другу процедуру («оцінювання на здатність») регламентовано Главою 1 Розділу

V Закону про судоустрій, таке оцінювання проводиться ВККС з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями.

Ці критерії тотожні критеріям оцінювання на відповідність, але ключова різниця полягає в тому, що оцінювання на здатність є правом судді, а оцінювання на відповідність – обов'язком, відмова від виконання якого є підставою для звільнення судді з посади, яка є додатковою до переліку підстав для звільнення судді, визначених статтею 126 Конституції України (в чомусь схожою із однією з підстав пункту 3 частини шостої статті 126 Конституції України, але там мова йде про дисциплінарні питання).

Про важливість прикметників

До 14 вересня 2023 року положення пункту 4.10 Регламенту ВККС, що визначають особливості розгляду по суті питань, пов'язаних із проведенням різних видів кваліфікаційного оцінювання, дозволяли ВККС у пленарному складі, розглядаючи рішення колегій ВККС про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя та підтвердження відповідності судді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності, розглядати лише ті обставини, документи та матеріали, на яких ґрунтувалося рішення колегії.

Таким чином, Регламент чітко визначав предмет розгляду Комісією у пленарному складі: 1) рішення Комісії, ухвалені у складі колегії про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді; 2) висновок ГРД; 3) пояснення судді (кандидата на посаду судді); 4) обставини, документи та матеріали, які були предметом розгляду під час співбесіди.

За наслідками розгляду цього питання пленарний склад ВККС може ухвалити лише такі рішення:

1) про підтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді (лише у разі, якщо таке рішення підтримане не менше ніж одинадцятьма її членами);

2) про непідтвердження здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді.

Тут зауважимо, що на підставі цієї норми Закону внаслідок «прирівняння» різних процедур оцінювання це може бути і рішення про не/підтвердження здатності і рішення про не/підтвердження відповідності.

І тут слід нагадати історію ВККС: в 2019 році ВККС припинила функціонування, а розпочаті та незавершені кваліфікаційні оцінювання на відповідність, яких наразі нараховується біля двох тисяч, були зупинені. За цей час відбулася ціла низка подій, що самі по собі або разом із відповідною поведінкою судді можуть мати значення для мотивації відповідного рішення ВККС за наслідками оцінювання судді (в першу чергу на відповідність займаній посаді). Зокрема, це військова агресія проти України, тимчасова окупація частини її території та пов'язані із цим нові непередбачувані обставини функціонування системи судоустрою. Старе формулювання Регламенту унеможливило нас брати до уваги обставини, документи та матеріали, що стосуються періоду після 2019 року, а відтак унеможливило ухвалення мотивованого рішення, як це вимагається Законом про судоустрій (ст.88).

Короткий займенник «інші», введений до тексту Регламенту дасть можливість ухвалювати рішення ВККС у пленарному складі з урахуванням всього масиву інформації, наявної на момент його ухвалення (тобто зараз), і, таким чином, змістовно, а не формально підійти до виконання мети кваліфікаційного оцінювання на відповідність займаній посаді судді, закладеної наведеними вище нормами Конституції та Закону про судоустрій.

До речі, норми Регламенту щодо добору суддів Вищого антикорупційного суду за участі ГРМЕ (тут можна провести певну аналогію з оцінюванням судді на відповідність посаді за участі ГРД) дозволяють ВККС на спеціальному спільному засіданні з Громадською радою міжнародних експертів за певних умов долучати додаткові матеріали (п. 4.11.9.1). Видається, що практика добору до ВАКС підтвердила розумність та виваженість такого підходу.

Що далі?

Простими словами, наразі Регламент вже не обмежує пленарний склад ВККС у «предметі дослідження» під час «долання» висновку ГРД. Найближчим часом буде ясно, як складеться практика Комісії в цьому напрямі і чи дійсно слова змінюють світ.

Також найближчим часом стане ясно, як складеться відповідна практика Громадської ради доброчесності і чи скористається Рада фактичною можливістю «оновити» досє судді, яка виникла внаслідок тривалого періоду неповноважності ВККС (https://lb.ua/blog/vitalii_hatseliuk/575698_zmini_reglamentu_vkks_abo_yak.html). – 2023. – 20.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Богдан Данилишин, завідувач кафедри КНЕУ ім. В.Гетьмана

Бюджетний процес та його вплив на економіку та на фінансові ринки України

Бюджетний процес

На минулому тижні Кабінет Міністрів України вніс до Верховної Ради законопроект про Державний бюджет на 2024 рік. Проект Державного бюджету України на 2024 рік підготовлено на основі прогнозних припущень Мінекономіки, які передбачають зростання реального ВВП на 5%, номінального ВВП – на 23%, інфляції – на 11%. Макропрогноз Мінекономіки передбачає, що експорт в наступному році зросте на 7,5%, а імпорт, навпаки, скоротиться на 5,5%. Таким чином економічна активність залишатиметься значно нижчою довоєнного рівня (за рівнем реального ВВП на 23%, за рівнем експорту – на 24%). Водночас імпорт товарів та послуг перевищуватиме довоєнний рівень (на 3%) внаслідок посилення імпортозалежності економіки, що загалом формуватиме негативне торговельне сальдо у 25 млрд.дол.США. Рівень безробіття поступово скорочуватиметься у досягне 13% від робочої сили.

Доходи державного бюджету на 2024 р. визначено у обсязі 1263 млрд. грн., що складає

+26% відносно очікуваних показників 2023 року. Основну частину доходів формуватимуть податкові надходження – 89%. Приріст податків очікується на рівні +29% відносно поточного року. Серед податкових доходів підвищиться частка податку на прибуток – 174 млрд.грн або +57% до 2023 року. Вагому частину податкових надходжень формуватиме ПДФО (174 млрд грн або +74% до попереднього року). Зростання ПДФО в державному бюджеті передусім пов'язане із зміною пропорцій його розподілу між бюджетами та зарахування частини ПДФО із доходів військовослужбовців до державного бюджету в повному обсязі. ПДВ формує основну частину доходів бюджету (60%), його динаміка є еластично пов'язаною з динамікою ВВП. Прогнозний обсяг ПДВ складе 753 млрд.грн або +21% до 2023 року.

Неподаткові доходи бюджету зростуть лише на 8%. Низькі темпи приросту неподаткових надходжень передусім пояснюються зниженням прибутку НБУ. Його обсяг планується у розмірі 18 млрд.грн, що в 4 рази менше, ніж було зараховано в бюджет в 2023 році. Значні витрати НБУ за депозитними сертифікатами та відмова від емісійного фінансування фіскального дефіциту зумовили зниження прибутку НБУ. Натомість прибуток державних підприємств, що буде зараховано до державного бюджету збільшиться в 2,5 разу і складе 66,1 млрд.грн

Обсяг міжнародних грантів в 2024 році поки що залишається невизначеним. Їх підтвержена сума на поточний момент становить лише 6 млрд. грн. (менше 1% доходів бюджету). Тому на даному етапі підготовки бюджету 99% міжнародної допомоги обліковується у формі зовнішніх позик і не включається до складу доходів. Фактично в 2022 та 2023 рр. гранти досягали 30% доходів бюджету.

Видатки державного бюджету заплановано у обсязі 3355 млрд. грн (разом з міжбюджетними трансфертами та кредитами), що вдвічі перевищує обсяг доходів.

Витрати на безпеку та оборону складають домінуючу частину державних видатків – 1663 млрд.грн. (або 50% загальних видатків), в т.ч. видатки на оборону складуть 1183 млрд.грн., що перевищує довоєнний рівень в 10 разів.

Витрати на обслуговування державного боргу в наступному році зростуть в 1,5 рази і досягнуть 422 млрд. грн. Переважну частину цих витрат становлять проценти за ОВДП (60% загального обсягу). Процентні витрати Уряду за внутрішнім боргом суттєво зросли внаслідок політики високих реальних процентних ставок, яка проводиться НБУ з середини 2022 року. Якщо до війни середня процентна ставка обслуговування внутрішнього державного боргу не перевищувала 10% річних, то очікувана вартість внутрішніх запозичень в 2024 р. становитиме 19% річних. Загалом частка витрат на обслуговування державного боргу становить 5,5% ВВП (що є історичним рекордом). Однак, дана рекордна величина не враховує частину витрат на проценти за зовнішнім державним боргом, які згідно з домовленостями з кредиторами було відтерміновано.

Державні видати на економіку та соціальну сферу (тобто без врахування видатків на оборону та обслуговування боргу) становитимуть 1750 млрд.грн. Це на 9,4% вище, ніж у поточному році. Однак, оскільки номінальний ВВП зростатиме швидше, це означає, що відносний рівень державної підтримки економіки скоротиться – приблизно до 22% ВВП, що відповідає довоєнному рівню. Враховуючи значні потреби воєнної економіки в державній підтримці таке скорочення може загрожувати зниженням темпів відновлення.

Для підтримки кредитування малого та середнього бізнесу в державному бюджеті передбачено незначне розширення фінансування на Фонд розвитку підприємництва (з 16 до 18 млрд.грн), в рамках якого реалізуються державні програми «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступна іпотека 7 %» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Серед інших ініціатив Уряду по підтримці бізнесу – компенсація вартості сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва (1 млрд. грн), безповоротна допомога суб'єктам господарювання для створення або розвитку бізнесу (1,4 млрд.грн), стимулювання створення індустріальних парків (1 млрд грн), підтримка реалізації інвестиційних проєктів із значними інвестиціями (3 млрд. грн), підтримка

внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги (3 млрд грн).

Інвестиційна активність. Якщо в 2023 р. згідно уточнених планів обсяг державних інвестицій (капітальних видатків) має скласти 189 млрд.грн, то в 2024 р. – лише 144 млрд. грн (на 24% менше). Низька інвестиційна активність значною мірою пов'язана із високою вартістю позичкових коштів на внутрішньому ринку, яка вдвічі перевищує рівень інфляції. Обмеження можливостей держави у підтримці воєнної економіки несе ризики погіршення соціально-економічного становища. Наявність робочих місць – це не тільки економічний базис та мультиплікаційний ефект для приватного бізнесу, але й інструмент соціальної адаптації постраждалих від війни людей.

Дефіцит бюджету заплановано на рівні 1600 млрд.грн (без врахування грантових джерел в доходах). Це складає 20% ВВП, що на 7 відс. п. нижче планових показників 2023 року (27% ВВП).

81% потреб у фінансуванні Уряд планує залучити із зовнішніх позик і грантів (1781 млрд.грн), 19% – за рахунок внутрішніх позик (422 млрд.грн). Кошти від приватизації державного майна становитимуть менше 1% потреб (4 млрд.грн). При цьому розширення внутрішнього фінансування потреб не передбачається – обсяг нових розміщень ОВДП буде співпадати з обсягом погашення старих.

В наступному році середня процентна ставка отримання нових зовнішніх позик очікується на рівні 4% річних, а внутрішніх – 19% річних.

Економічна ситуація

Незважаючи на те, що 15 вересня Єврокомісія вирішила не продовжувати заборону на ввезення українських зернових до Болгарії, Румунії, Польщі, Угорщини та Словаччини, лише Болгарія та Румунія «погодилися» із таким рішенням Єврокомісії. У відповідь Україна подала позов до Світової організації торгівлі (СОТ), що на першому етапі передбачає проведення консультацій з Польщею, Угорщиною та Словаччиною. Врегулювання подібних суперечок в межах СОТ може тривати роками. Подібна ситуація

ускладнює експорт цього річного врожаю, що за прогнозами має перевищити минулорічні показники щонайменше на 5%. Враховуючи погіршення фінансового стану с/г підприємств (за підсумками 2022 р. чистий прибуток підприємств сільського, лісового та рибного господарства зменшився у 2.7 разів до 87 млрд. грн) та труднощі із доступом до дешевих кредитних ресурсів це може створити додаткові проблеми для сектору в 2024 р. та негативно позначитися на темпах відновлення української економіки.

Бюджетна сфера

Під час чергового аукціону з розміщення державних цінних паперів, який відбувся 19.09.2023, Міністерство фінансів залучило для фінансування державного бюджету 5,9 млрд гривень на строки від 1 до 3 років за ставками від 17,65% до 19,2%, а також 191,2 млн доларів США строком на 1 рік за ставкою 4,8% та 48,5 євро на 1 рік за ставкою 3,25%. Середньозважений рівень доходності нових гривневих запозичень становив 18,53%.

За інформацією Міністерства фінансів, за січень-серпень 2023 року загальна сума касових видатків загального фонду державного бюджету становила 1888,6 млрд грн, зокрема у серпні – 248,4 млрд гривень. Зважаючи на дію воєнного стану, видатки держбюджету переважно спрямовувалися на соціальні цілі та підтримку сил оборони, а також на обслуговування державного боргу. Зокрема, за 8 місяців 2023 року у структурі видатків найбільше спрямовано:

- 769 млрд грн (у серпні – 99,1 млрд грн) – на оплату праці з нарахуваннями або 40,7% від загального обсягу видатків, витрачених за січень–серпень 2023 року. Зокрема, на грошове утримання військовослужбовців спрямовано 594,5 млрд грн (у серпні – 75,7 млрд грн).

- 464,8 млрд грн (у серпні – 58,5 млрд грн) – на оплату використання товарів і послуг або 24,6% від загального обсягу видатків. У тому числі 316,8 млрд грн – для підтримки Збройних Сил України, 90,2 млрд грн – перераховано Національною службою здоров'я України на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення.

- 346,5 млрд грн (у серпні – 41,9 млрд грн) – на соціальне забезпечення (виплату пенсій, допомоги, стипендій) або 18,3% від загального обсягу видатків. У тому числі 181,2 млрд грн – трансферт Пенсійному фонду для фінансового забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, 117,4 млрд грн – для виплати Міністерством соціальної політики на соціальний захист дітей та сімей, захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини, для підтримки малозабезпечених сімей.

- 100,4 млрд грн (у серпні – 8,1 млрд грн) – на трансферти місцевим бюджетам або 5,3% від загального обсягу.

- 159,7 млрд грн (у серпні – 31,6 млрд грн) – на обслуговування державного боргу або 8,5% від загального обсягу.

Суттєве зростання попиту на іноземну валюту з боку клієнтів банків на тлі скорочення її пропозиції призвело до 5-разового збільшення порівняно із позаминулим тижнем чистого попиту на валюту на міжбанківському ринку. Це, у свою чергу, обумовило потребу у збільшенні чистого продажу Національним банком іноземної валюти з метою збалансування ринку до 873 млн доларів США (порівняно із 302 млн доларів США тижнем раніше). Всього з початку року чистий продаж іноземної валюти Національним банком становив майже 18 млрд доларів США.

Водночас міжнародні резерви України, які у серпні знизилися на 3,2% через переважання інтервенцій НБУ з продажу валюти над надходженнями від міжнародних партнерів, станом на 1 вересня 2023 року становили 40,4 млрд доларів США та залишаються достатніми як для фінансування потреб в імпорті, так і для обслуговування міжнародних та внутрішніх боргових зобов'язань України.

Фінансовий сектор

Обсяг ліквідності банківського сектору (у формі залишків на коррахунках та у депозитних сертифікатах НБУ) знизився до 680 млрд грн за рахунок переважання обсягу коштів, стерилізованих через інтервенції НБУ з продажу іноземної валюти, над витратами з Єдиного казначейського рахунку Уряду.

На умовах програми «Доступні кредити 5-7-9%» минулого тижня банками було видано 721 пільгові кредити на загальну суму 2,5 млрд грн, з них близько двох третин – державними банками. Загальна кількість виданих кредитів з початку широкомасштабних воєнних дій на території України за програмою досягла 37,5 тисяч на загальну суму 144,5 млрд. гривень. З огляду на пріоритетність цілей воєнного часу левову частку кредитів було видано банками на підтримку с/г виробництва та антивоєнні цілі. Частка інвестиційних кредитів за програмою становить близько 5%.

Окрім того, за програмою доступної іпотеки від держави «Оселя минулого тижня банками було видано 193 кредитів на придбання житла на суму 292 млн грн. Загалом, з початку дії програми було надано 3,3 тис пільгових іпотечних кредитів на суму 4,6 млрд грн. Більшість отримувачів кредитів є військовослужбовцями або працівниками силових відомств. Кредити за програмою переважно використовуються для купівлі житла на вторинному (https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/575860_byudzhetniy_protse_yogo_vpliv.html). – 2023. – 21.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Сергій Штепа, соціолог, десантник ЗСУ

Мінфін проти громад. Як ідея Сергія Марченка підриває обороноздатність країни

Міністерство фінансів хоче забрати у місцевих громад 120 млрд грн надходжень від податку на доходи фізичних осіб, який сплачують військові. В умовах війни це позбавить сотні громад можливості не те що відбудовуватися, але й просто повноцінно функціонувати. Натомість централізація видатків може призвести до зростання корупційних ризиків. З політичної точки зору може йтися про згортання децентралізації та бажання руками Мінфіну повернути місцеві громади до принизливої практики вибивання грошей в Києві на свої локальні потреби.

Підриває обороноздатність

В середині вересня уряд вніс до Верховної ради законопроект 10037, який, серед іншого, передбачає позбавлення місцевих громад податку на доходи фізичних осіб, який сплачують військові, а також поліцейські в цих громадах. Новацію планується ввести в дію уже з 1 жовтня і продовжити до кінця 2024 року. За цей час близько 120 млрд грн. хочуть вилучити у місцевих громад і передати в державний бюджет, розподіливши порівну між Держспецзв'язку (на закупівлю дронів) і Мінстратегпромом (для фінансування держзамовлення на виготовлення вітчизняної зброї).

Важлива, на перший погляд, ініціатива викликала бурхливу реакцію місцевих громад і експертного середовища. Передусім – через хибне розуміння Мінфіном причин, які призвели до «додаткових надходжень» у громадах. На думку відомства Марченка, військова частина в місті чи селі – це «манна небесна», яка звалилась на містян непередбачувано і не має нічого спільного зі створенням нових робочих місць чи інвесткліматом, як у випадку з комерційними підприємствами. Через це «дурні гроші» громади нібито пускають на «непотріб» типу стадіонів чи перекладання і без того рівних доріг. Тому «надлишок» слід забрати і «передати на армію», як того «вимагає суспільство».

Але є кілька нюансів.

По-перше, на практиці громади змагаються за отримання права зареєструвати у себе військову частину. І однією з умов військових є саме максимальна підтримка Збройних сил з боку громади. Від самих військових є численні підтвердження про те, що громади їх дійсно підтримують і забезпечують. «Вилучення військового ПДФО послабить громаду, позбавить її можливості допомагати Силам оборони та надавати якісні послуги жителям, адже наразі держава не виконує свої зобов'язання», – йдеться, наприклад, у одному зі звернень окремого стрілецького батальйону, а також військовослужбовців прикордонної служби та поліції МВС, які співпрацюють з громадою на Чернігівщині.

По-друге, згідно з аналізом Центру економічної стратегії, проблема «надмірних

видатків на стадіони» суттєво перебільшена. Більшість отриманого ПДФО витрачають на зарплати, комунальні послуги і підтримку комунальних підприємств. Капітальні видатки – це заледве 15%. А «надмірний» військовий податок зазвичай компенсує недоїмку від втрачених робочих місць через зруйновані підприємства і від'їзд вимушених переселенців. Якщо забрати у громад військовий ПДФО, то після перерозподілу коштів кількість дефіцитних бюджетів зросте вдвічі – їх стане 543 проти сьогоднішніх 227 (всього в Україні близько 1500 громад). Це означає, що цим громадам не вистачатиме коштів навіть на базові функції (освіту, медицину, соцзахист, комунальне господарство). І що їхнім очільникам доведеться «бити поклони» в Києві задля отримання достатнього обсягу коштів на «вирівнювання» ситуації.

По-третє, забирати кошти серед бюджетного року – з 1 жовтня – означає приректи громади на зрізання вже запланованих витрат, перекроювання бюджетів в авральному порядку і пошуки джерел фінансування для найбазовіших функцій. Адже, судячи з публічної реакції об'єднань громад, Мінфін не проводив з ними попередніх консультацій, або ж повністю проігнорував їхні позиції під час розробки законопроекту.

Другий підхід

Хибні розрахунки без урахування точки зору місцевого самоврядування – це уже давно «фірмовий почерк» Сергія Марченка. Буквально наприкінці серпня в експертному середовищі і серед керівників громад бурхливо обговорювалась ініціатива Мінфіну забрати у місцевих громад не лише «військову» частину ПДФО, але й зменшити взагалі частку податку, який залишається на місцях. Йдеться про те, що замість стандартних 60% ПДФО, в місцевих громадах зараз залишається 64% цього податку. 4 відсоткових пункти вирішили тимчасово додати в 2021 році в якості механізму компенсації місцевим громадам задля непідвищення тарифів на комунальні послуги.

Цих грошей для задоволення цієї потреби явно не вистачає: за даними Асоціації міст,

додаткові доходи від отримання 4% ПДФО у 2022 та 2023 роках склали 18,6 млрд грн, а прямі витрати органів місцевого самоврядування станом на 01 липня 2023 року для забезпечення мешканців і бюджетних установ склали 62,4 млрд грн. При цьому за попередні роки державою не компенсована різниця в тарифах обсягом 36 млрд грн, а на 2024 рік прогнозується 17 млрд грн обсягу різниці в тарифах за опалювальний сезон 2023/2024 років.

Однак Мінфін в документах для Верховної ради і Уряду представив все так, ніби громади купуються в грошах і їх треба трохи «обскубти». Коли ж з'ясувалось, що цифри взяті зі стелі, почали тиснути на місцевих фінансистів, щоб вони «намалювали» цифри, які нібито покривають різницю в тарифах.

Примітно, що обидві ініціативи по нібито «пошуку нових джерел надходжень для бюджету» стосуються виключно місцевого самоврядування і його повноважень. Тобто міністр Сергій Марченко не планує поліпшувати ситуацію з тіньовими схемами на митниці і в податковій (в одному з інтерв'ю він прямо сказав, що мало впливає на ці органи, бо там «правлять бал» силовики). А от з місцевих громад – будь-ласка.

Асоціації міст і експертне середовище запропонували альтернативу – «легалізувати» можливість для місцевих громад самостійно допомагати армії і обраним підрозділам (зараз на пряму це робити – окрім як силами місцевої тероборони та місцевих правоохоронних органів – заборонено). Утім, в Мінфіні їх не стали слухати. Це дає змогу припустити, що у рішення про «військовий» ПДФО є не лише економічна складова (отримати додатково 120 млрд грн. в Держбюджет), але й політична. Вона полягає в поступовому згортанні децентралізації і повністю корелює з попередніми ініціативами центральної влади, тиском на окремих міських голів і спробами звузити повноваження громад у різних сферах. Дати ж можливість громадам самим обирати форму підтримки сил оборони – не лягає в концепцію централізації: надмірна самостійність громад владу відверто дратує.

Особистий інтерес

Ініціатива забрати гроші у громад може бути ще й особистим проектом Марченка з виправдання свого перебування в кріслі міністра фінансів. На відміну від довоєнних часів, коли Мінфін був одним із ключових відомств в уряді, бо видатки залежали від зборів податків і митних надходжень, тепер весь невійськовий бюджет країни – це допомога міжнародних партнерів. І роль Мінфіну тут явно більше технічна. Митниці і податкова працюють «зі скрежетом» – як через об'єктивне зменшення обсягів торгівлі і бізнес-активності, так і через фактичне переведення їх у підпорядкування силовій вертикалі (тут Марченко умив руки). Тож залишається лише «пошук альтернативних джерел». Цілком можливо, що перерозподіл «військового ПДФО» не остання такого роду ініціатива Марченка, яку він буде просувати через уряд під виглядом допомоги армії або інших «благих намірів». Утім слід розуміти, що таке перекладання з однієї кишені в іншу не призводить до системних результатів, а відтак є лише імітацією бурхливої діяльності замість реальних рішень задля покращення ситуації з держфінансами (https://censor.net/ua/blogs/3444059/mnfn_proti_gromad_yak_deya_sergya_marchenka_pdriva_oboronozdatsn_krani). – 2023. – 18.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Цимбалюк, народний депутат України

Економія, ціною обмеження прав забруднених території через Чорнобильську катастрофу

Ще на початку літа цього року Державне агентство України з управління зоною відчуження оголосило про публікацію проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку населених пунктів, включених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання окремих актів Кабінету Міністрів України такими, що втратили чинність».

У цьому проекті постанови запропоновано схвалити новий перелік населених пунктів,

включених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в якому більшість населених пунктів (приблизно понад 200) вилучаються з категорії тих, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Варто зауважити, що це рішення ґрунтується виключно на експертних оцінках радіологічного стану населених пунктів, здійснених ще у 2011 році під час загальнодержавної дозиметричної паспортизації. Це означає, що враховуються лише дані, отримані понад 10 років тому, без врахування можливих економічних та соціальних наслідків цього рішення.

Проте в пояснювальній записці до проекту постанови стверджується, що він не матиме впливу на ринкове середовище, права та інтереси підприємців, громадян, регіональний розвиток, рівень зайнятості населення та громадське здоров'я. Але це суперечить дійсності, оскільки жителі територій, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, мають особливі гарантії у вигляді пільг та медичного обслуговування. Відміна цих гарантій призведе до погіршення стану здоров'я населення та порушення прав і інтересів суб'єктів господарювання та громадян. Зниження доходів населення також негативно вплине на місцевий бізнес та загальну купівельну спроможність територіальних громад.

З урахуванням цих обставин та суспільного незадоволення серед мешканців територій, що серйозно постраждали від Чорнобильської катастрофи через можливе зменшення їх соціального захисту, громадяни України вимагають не схвалювати проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку населених пунктів, включених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання окремих актів Кабінету Міністрів України». Свідчення цього є те, що петиція, зареєстрована на сайті Кабміну, вже назбирала необхідних 25 тисяч підписів.

По факту ми можемо бачити, що Кабінет Міністрів не ретельно зваживши на ці обставини, вирішив не відмовитися від обмеження та перегляду зони радіоактивного забруднення, що спричинило обурення

мешканців Київської, Рівненської, Волинської, Житомирської та Чернігівської областей. До третьої зони радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської аварії також належать окремі населені пункти і Хмельницької, Тернопільської, Івано-Франківської областей, в яких також у Кабміні мають намір відібрати соціальні пільги та допомогу.

Запитання до Кабміну – хто проводив дослідження ґрунтів, навколишнього середовища, водойм, які є на цих територіях, що належать до зон радіоактивного забруднення. Хто надав висновки та пропозиції щодо такої оптимізації території. Назвіть конкретне прізвища, пане прем'єр-міністре, тієї посадової особи, яка запропонувала таку ідею. Суспільство має знати тих хероїв, які під час війни хочуть позбавити і без того нині жалюгідних пільг...

Вважаю, що це питання потребує додаткового розгляду і важливо включити фахівців у цей процес. Розумію, що фінансові обмеження можуть бути чинником у таких рішеннях, проте звуження територій не повинно призводити до погіршення стану справ в цих регіонах. З метою вирішення цих питань пропоную створити робочу групу з представників Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства охорони здоров'я, екологів, народних депутатів України, представників тих територіальних громад, які належать до зони ураження.

І в підсумку такої спільної роботи потрібно приймати рішення саме у стінах Верховної Ради України, адже по факту – питання розподілу зон Чорнобильської території не компетенція Кабміну (https://censor.net/ua/blogs/3444492/ekonomiya_tsinoyu_obmejennya_prav_zabrudnenyh_terytoriyi_cherez_chornobylsku_katastrofu). – 2023. – 20.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Відкриття декларацій політиків і депутатів, прийняття Бюджету-2024 до

розгляду, відкриття Шуфрича з голови Комітету, а також перше читання законів про додаткові 303 мільярди на сектор безпеки і оборони та про спрямування військового ПДФО з місцевих до державного бюджетів – детально про усі прийняті 20 вересня 2023 парламентом законопроекти

1.Проект Закону про Державний бюджет України на 2024 рік (№ 10000) представлений у Верховній Раді (тобто його прийнято до розгляду, а пропозиція про відхилення проекту та повернення його на доопрацювання до Уряду не набрала голосів – всього 44).

Про ПРОЦЕДУРУ подальшого розгляду Бюджету-2024 та його основні параметри – у моєму телеграм каналі: <https://t.me/frolovProParliament/566>).

2.Законопроект 10038, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували спрямувати 303 млрд грн на потреби оборони, в т.ч.+196млрдгрн–ЗСУ,+40млрдгрн–Нацгвардії, +20 млрд грн – Держприкордонслужби, +19 млрд грн – Нацполіції, +13 млрд грн – закупівлі та модернізації військової техніки та озброєння ЗСУ, +4,4 млрд грн – Мінстратегпрому на виробництво в Україні зброї та боєприпасів, +4 млрд грн – СБУ, +2,5 млрд грн – ГУР МО, +2 млрд грн – служби транспорту МО, + 570 млн грн – Держспецзв'язку, + 500 млн грн – СЗР, + 230 млн грн – УДО, +151 млн – винагород курсантам системи МВС. Інші додаткові видатки спрямовуються: +16,5 млрд грн – допомога ВПО, +6 млрд грн – на «швидке відновлення», + 1,2 млрд грн – МЗС на дипустанови Глобального Півдня та супровід судових справ проти росії, + 553 млн грн – на шкільні підручники. Джерелами покриття додаткових видатків є збільшення доходів на 26 млрд грн та дефіциту бюджету на 290 млрд грн.

3.Законопроект 10037, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували з 1 жовтня 2023 року по 31 грудня 2024 року частину ПДФО від оподаткування доходів у вигляді грошового забезпечення військовослужбовців, поліцейських та осіб рядового і начальницького складу, що належить до доходів місцевих бюджетів, зараховувати до спецфонду держбюджету у пропорції по

50% Держспецзв'язку та Мінстратегпрому на виготовлення дронів, боєприпасів та військової техніки.

Не вистачило голосів (225) за скорочення строків на внесення поправок, отже до 1 жовтня неможливо забезпечити прийняття цього закону в цілому.

4.Законом 9534, прийнятим повторно в цілому із пропозиціями Президента (вето), закон про відновлення є-декларування (крім військових та працівників сектору безпеки), але вже з відкриттям Реєстру та доступу до інформації про статки політиків та чиновників не пізніше ніж через 60 днів після набрання законом чинності (а він набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування).

Для людей, що мають близьких, родичів на окупованих територіях передбачили у порядку, встановленому НАЗК, вилучення з відкритого доступу декларацій на підставі письмового подання керівника (заступника) державного органу або ОМС відповідного декларанта.

5.Постановою 10070 відкликали народного депутата Нестора Шуфрича з посади голови Комітету з питань свободи слова. 9 (https://censor.net/ua/blogs/3444598/vidkryttya_deklaratsiyi_politykiv_i_deputativ_pryinyattya_byudjetu2024_do_rozglyadu_vidklykannya_shufrycha). – 2023. – 20.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Закон про нацменшини та перше читання закону про пожиттєвість ПЕПів для початку переговорів про вступ до Євросоюзу, доручення Уряду ігнорувати висновок ДАСУ про «нульову рентабельність» підприємств Міноборони, звернення до міжнародної спільноти щодо невизнання виборів на окупованих росією територіях – детально про усі 14 проголосованих у парламенті законопроектів 21 вересня

1.Постановою 10054 звернулися до міжнародних організацій, парламентських

асамблей, урядів та парламентів іноземних держав у зв'язку з проведенням рф незаконних виборів на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України, АР Крим та Севастополя, закликавши їх, зокрема, засудити проведення цих виборів та визнати нелегітимними всі органи влади рф усіх рівнів, члени яких були «обрані» під час незаконних виборів.

2.Постановою 10071 доручили Уряду гарантувати виконавцям державних контрактів з оборонних закупівель компенсацію всіх економічно обґрунтованих витрат та суму прибутку (постачальницької винагороди) у складі вартості товарів, робіт і послуг оборонного призначення.

3.Євроінтеграційним законом 9610, прийнятим в цілому, оновили визначення терміну «національні меншини (спільноти)» на основі інклюзивного підходу та Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 року, передбачили державні гарантії безоплатного забезпечення підручниками здобувачів повної загальної середньої освіти, які належать до таких меншин, уможливили використання мов нацменшин у сфері реклами, під час здійснення публічних, культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів, надання екстреної допомоги, надання допомоги та захисту жертвам домашнього насилля, догляду в будинку інтернаті для громадян похилого віку тощо, уточнили порядок визначення населених пунктів, у яких традиційно проживають особи, які належать до нацменшин, або в яких такі особи складають значну частину населення.

4.Євроінтеграційним законопроектом 9269-д, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували скасувати граничний термін у 3 роки статусу національних та іноземних публічних діячів, тобто повернути пожиттєвість ПЕПів (політично значущих осіб, в т.ч. міністрів, народних депутатів усіх скликань, інших високопосадовців) разом із впровадженням ризик-орієнтованого підходу під час обслуговування таких клієнтів, членів їх сімей та пов'язаних осіб, створити Єдиний

державний реєстр національних публічних діячів, а також встановили відповідальність у вигляді штрафу до 1,7 млн грн за встановлення необґрунтованого рівня ризику та безпідставну відмову від здійснення фінансових операцій ПЕПам після спливу 12 місяців з їх звільнення з відповідних посад.

5.Усунули неузгодженості у євроінтеграційному законі 9483-2 про конкурсний порядок призначення дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, керівника служби дисциплінарних інспекторів ВРП та його заступника (які готуватимуть матеріали щодо притягнення до відповідальності суддів).

6.Законопроект 9422, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували вивести нормативно-правові акти Нацбанку стосовно держ.регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг з-під сфери дії Закону «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», запровадити обов'язковий для встановлення у договорі (крім забезпечених заставою/іпотекою) показник «денна процентна ставка за споживчим кредитом» із розміром максимум 1% у день від загального розміру кредиту (зараз 2-3%), продовжит мораторій на застосування заходів впливу Нацбанку щодо обов'язку приймати рішення про віднесення банку до категорії проблемних або неплатоспроможних відповідно до певних критеріїв.

7.Законопроект 5184, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували захистити права позичальників у межах договорів мікрокредитування та мікропозики, зокрема, визначити термін ефективної (реальної) процентної ставки та особливості її встановлення, порядок укладення договору мікрокредитування (мікропозики) та його істотні умови, порядок погашення мікрокредиту (мікропозики) та реструктуризації боргу, штраф за прострочення позичальником чергових платежів за договором, заборону продажу боргу позичальника.

8.Постановою 9641 утворили Тимчасову слідчу комісію ВР для здійснення

парламентського контролю шляхом проведення розслідувань з питань дотримання законодавства України Міноборони, ЗСУ, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами спецпризначення, посади в яких комплектуються військовослужбовцями у складі: Голова ТСК – Ганна Скороход (група За майбутнє), заступник Голови – Юлія Яцик (СН), члени ТСК – Сергій Кузьмініх, Ігор Негулевський – усі фракція СН, Олексій Гончаренко (фракція ЄС), Костянтин Бондарев (Батьківщина), Соломія Бобровська (Голос), Володимир Арешонков (група Довіра), Михайло Макаренко (група Платформа за життя та мир), Анатолій Бурміч (група Відновлення України), Людмила Буймістер – позафракційна..

9.Постановою 9651 утворили Тимчасову слідчу комісію ВР з питань розслідування можливих фактів імпортозаміщення, експорту, імпорту на митну територію України товарів російського походження у складі: Голова ТСК – Артем Дубнов (СН), заступник Голови – Андрій Ніколаєнко (Батьківщина), члени ТСК – Ігор Василів, Євген Петруняк, Максим Зуєва, Кирило Нестеренко, Анна Пуртова, Вадим Струневич, Дмитро Чорний – усі СН, Микола Величкович (фракція ЄС), Юлія Клименко (Голос), Борис Приходько (група Довіра).

10.Постановою 10020 взяли до відома звіт ТСК ВР з питань розслідування можливих порушень у сфері гуманітарної допомоги та неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення ВПО та спрямували цей звіт Президенту, Прем'єр-Міністру, а також відповідного реагування Уряду, РНБО, усім правоохоронним органам, НАЗК, ФДМУ, начальникам обласних військових адміністрацій та Київської міської військової адміністрації, головам міських рад обласних центрів та міста Києва, в т.ч. для належного досудового розслідування кримінальних проваджень, відкритих за фактами порушення законодавства у сфері обігу гуманітарної та іншої допомоги, зазначеними у звіті.

11.Постановою 10019 утворили Тимчасову слідчу комісію ВР з питань розслідування достатності фінансування центральними

органами виконавчої влади належного лікування та реабілітації військовослужбовців у закладах охорони здоров'я та пов'язаних з цим питань у складі: Голова ТСК – Юлія Тимошенко (Батьківщина), заступник Голови – Микола Задорожній (СН), члени ТСК – Єлізавета Богуцька, Василь Вірастюк, Олександр Горобець, Юрій Здебський, Тарас Тарасенко – усі СН, Олексій Гончаренко (фракція ЄС), Ольга Стефанишина (Голос), Ірина Констанкевич (група За майбутнє), Володимир Арешонков (група Довіра), Михайло Макаренко (група Платформа за життя та мир).

12.Постановою 9645 обрали Володимира Ар'єва (фракція ЄС) до складу ТСК ВР з питань розслідування можливих порушень законодавства України при здійсненні публічних закупівель під час дії воєнного стану.

13-14.Відхилили законопроект 6102-д разом із альтернативними щодо в т.ч. звільнення від обов'язкової оцінки майна бюджетних установ при продовженні договорів оренди без проведення аукціону та постанову 9657 про внесення змін до постанови про утворення ТСК ВР з питань розслідування можливих фактів порушень законодавства України посадовими особами БЕБ, органів державної влади та інших державних органів (https://censor.net/ua/blogs/3444796/zakon_pro_natsmenschyny_ta_pershe_chytannya_zakonu_pro_pojyttyevist_pepiv_dlya_pochatku_peregovoriv_pro). – 2023. – 21.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Тарас Загородній, керуючий партнер Національної антикризової групи

Нардени скасували постанову ДАСУ, яка вимагала прибутки у оборонного сектору

Верховна Рада проголосувала за постанову про скасування висновку ДАСУ, яким аудитори вимагали повернути від компаній оборонного сектору прибутки за 2022 рік!

Декілька тижнів майже щодня висвітлюю абсурдну історію, яку на рівному місці вдумали чиновники. Державна аудиторська

служба, яку очолює ворог України (за версією сайту «Миротворець») пані Алла Басалаєва, провела аудит роботи Міноборони за минулий рік. І, користуючись прогалиною у законодавстві, чиновники у висновку аудиту зазначили: підприємства оборонного сектору мають повернути державі прибуток за 2022 рік. По-перше, це неможливо, адже з цих коштів сплачені податки, по-друге, компанії їх реінвестували у виробництво. Загалом мова йде про суму у 2,5 млрд грн. Хоча ця вимога ДАСУ звучить, як повна маячня, служба почала розсилати листи до державних структур, щоб ті вимагали від компаній-виробників зброї та військової техніки повернути прибуток за минулий рік.

Все йшло до катастрофи, до підриву обороноздатності країни, до зупинки постачання фронту. Прем'єр Шмигаль писав листи підлеглим, щоб ті розібралися в ситуації, оборонні підприємства зверталися до президента.

І доки чиновники виконавчої влади нічого не робили, несподівано відреагували народні депутати. Верховна Рада прийняла постанову №10071, якою скасувала висновок ДАСУ, згідно з яким весь прибуток всіх постачальників Міноборони за 2022 рік потрібно було повернути в бюджет. Ініціатор такого рішення – Дана Ярова, членкиня Громадської антикорупційної ради при Міноборони.

Цілих 306 депутатів проголосували «за». Постанова зобов'язала Уряд гарантувати виконавцям державних контрактів з оборонних закупівель компенсацію всіх економічно обґрунтованих витрат, а також суми прибутку. Таким чином на законодавчому рівні питання прибутку для всіх постачальників Міноборони остаточно врегульовано. Тепер питання знову за чиновниками, щоб вони рішення депутатів виконали. Щоб ДАСУ нарешті перестала кошмарити бізнес.

Це той випадок, коли депутати виявилися адекватніші за десятки чиновників, які не могли або не хотіли прийняти логічне рішення. Депутати, на відміну від Шмигалья, Марченко і ворога України Басалаєвої зрозуміли, що це питання національної безпеки. Очікуємо тепер

на швидку реакцію Уряду. Інакше, впевнений, що полетять голови.

Першою жертвою цього скандалу має стати пані Басалаєва. Вона не просто так опинилася в базі даних «Миротворця»: має проросійський бекграунд, працювала у ЦВК при Януковичу, її служба прийняла рішення, яке підриває обороноздатність країни та грає на руку ворогу. Як ця пані досі може обіймати посаду – не розумію.

Продовжуємо боротися за те, щоб безглузде рішення ДАСУ було остаточно скасовано та власної зброї ставало все більше. Це питання виживання нації (https://censor.net/ua/blogs/3444867/nardepy_skasuvaly_postanovu_dasu_yaka_vymagala_prybutky_u_oboronnoho_sektoru). – 2023. – 21.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юлія Татік, адвокат, президент адвокатського об'єднання «Всеукраїнська асоціація адвокатів», експерт-поліграфолог

Як запобігти корупції під час мобілізації?

Нещодавно військовий стан і мобілізацію в Україні продовжили ще на 90 діб – до 15 листопада 2023 року. І це вже восьме продовження терміну мобілізації від початку повномасштабного вторгнення, за час якого було виявлено цілу низку проблем у правовому регулюванні цього питання. Деякі прогалини (наприклад, застосування сили щодо військовозобов'язаних під час вручення повісток або факти організації цілих каналів незаконного виїзду за кордон) вже визнали на вищому рівні і почали виправляти. Однак глибинна і гостра проблема – відсутність чіткої і якісної нормативно-правової бази з питань мобілізації – залишається актуальною, а запропоновані владою підходи часто не враховують реальну ситуації в країні.

Особливо гостро проблема відсутності якісного законодавчого регулювання і підміни закону підзаконними нормативними актами і ручним керуванням, проявляється у питаннях перетину кордону військовозобов'язаними

чоловіками через систему «Шлях». Остання була створена для ліцензованих перевізників ще до початку повномасштабного вторгнення з метою прискорити оформлення перетину кордону. Після 24 лютого 2022 року її екстрено поширили також на водіїв волонтерських організацій задля швидкої доставки гуманітарних вантажів до країни.

Доброчесні волонтери не раз попереджали, що «Шлях» використовують для організації нелегальних каналів переправлення чоловіків призовного віку за кордон. Спритні ділки оформлювали документи на чоловіків як на водіїв псевдоволонтерських фондів, але додому протягом 30 днів ті так і не поверталися. У скандал зі «Шляхом» потрапляли чиновники Львівської ОДА (лідер за кількістю внесених заяв до системи), провладні депутати, а у соціальних мережах можна було знайти численні оголошення з пропозицією нелегально виїхати за кордон за допомогою «Шляху».

Виїзд без покарання

Один із найгучніших скандалів з перетином кордону через цю систему трапився півроку тому. На підставі тимчасового дозволу Мінкульту з країни виїхав стендап-комік Андрій Щегель. Він, щойно опинившись у Туреччині, заявив, що повертатися додому не збирається. Буквально слідом за ним за схожою схемою виїхав український режисер Тарас Голубков, який згодом зняв кліп російській співачці Клаві Кокі. Та замість того, аби обмежити можливість використання системи корупційним шляхом і в цілому законодавчо удосконалити процедуру, влада вдалася до найпростішого шляху – фактично заблокувала «Шлях» для багатьох.

Сьогодні для оформлення виїзду за кордон через «Шлях» радикально збільшилася кількість документів, які подаються щоразу на кожну поїздку (перелік рейсів та вантажів, які вже відбулися, обґрунтування за майбутніми вантажами та їхніми одержувачами, плюс документи на самого водія), а терміни їхнього розгляду можуть становити по кілька місяців. Складність ще й у тому, що на рівні кожної області свої підходи до розгляду заяв, а в кінцевому підсумку рішення – дозволити чи ні виїзд за кордон – у ручному режимі ухвалюють

прикордонники. Через підрозділи ЗСУ по кілька місяців залишаються без волонтерської допомоги.

Та виїхати стало складніше не лише водіям волонтерських організацій. Відмову із внесенням у систему і отриманням дозволу на виїзд регулярно мають й українські артисти (Валерій Харчишин, групи The Hypnotunez, KAZKA), які виступають з благодійними концертами за кордоном з метою збору коштів на допомогу ЗСУ. Загалом з початку року прикордонники відмовили у пропуску близько 7,2 тисячі осіб, які намагалися вирушити за кордон через систему «Шлях».

У підсумку начебто проблему вирішено – ускладнили нелегальний виїзд за кордон чоловіків через систему «Шлях», відкрили півсотні проваджень, але одразу створили кілька нових проблем для волонтерів та благодійників – і так без кінця. При цьому удосконалити закон у частині процедури (перелік документів, терміни), підстав для відмови і механізмів контролю за дотриманням водіями термінів повернення та мети виїзду за кордон ініціатори заборони, здається не поспішають.

Не звільняти, а регулювати

Інший приклад – проблема з ТЦК та СП (колишніми військкоматами). З перших днів війни мобілізація виявилася нездоланною проблемою для військової бюрократії, коли тисячі найбільш мотивованих добровольців, місяцями не могли потрапити у регулярні військові частини. Водночас чоловіків, які мають важливу кваліфікацію для своїх підприємств і не налаштовані йти на війну (наприклад, трактористи у агрохолдингах), чи не одразу відправляли на передову.

Проте черги у перші дні повномасштабного вторгнення до ТЦК були лише верхівкою айсберга. З самого початку війни лунало чимало нарікань щодо корупції у ТЦК – починаючи від зловживання працівниками військкоматів під час видачі повісток, комплектування підрозділів до видачі «липових» довідок ухлянтам. Проблема ускладнювалася ще й відсутністю електронного реєстру військовозобов'язаних та обмеженим доступом до паперового документообігу у ТЦК з метою контролю. І лише

після того, як скандал досяг таких масштабів, що поставив під загрозу проведення мобілізації та підтримання обороноздатності країни, влада взялася за його вирішення. Сьогодні чи не щотижня з'являються новини про нові обшуки у військкоматах. Президент підписав указ із рекомендаціями РНБО звільнити всіх обласних військкомів, замінивши їх людьми з бойовим досвідом, що ніби має усунути корупцію.

Дійсно, у воєнний час процес моніторингу життя військкомів, у тому числі шляхом відновлення обов'язкового електронного декларування їхніх статків, є необхідним, та ініціативи прирівняти корупціонерів до терористів є цілком виправданими. Це потрібно робити, але це – не головне. Боротьба з корупцією завжди є складним комплексом заходів, без проведення яких заміна лише одних людей іншими вважається малоефективною. У будь-якого незаконного рішення військкому є підґрунтя – непрозорість, відсутність громадського контролю, застаріла нормативна база – на виправлення яких і мають бути спрямовані зусилля влади.

Дуже добре таку проблему видно на прикладі військово-лікарських комісій (ВЛК) при ТЦК. Згідно з даними опитування компанії Gradus Research на замовлення громадської організації «Принцип», на негаразди з проходженням ВЛК нарікали 51 % поранених українських військовослужбовців. При цьому, на мій погляд, акцент у боротьбі із системною корупцією у ВЛК має робитися на два ключові параметри – впровадження електронного документообігу між різними інституціями (військовими госпіталями, військовими частинами, ТЦК) та зміну законодавства.

Електронний реєстр дасть можливість швидко відстежувати та виправляти у разі необхідності висновки лікарів ВЛК. Для того, щоб виключити випадки, коли до лав ЗСУ потрапляли люди, які за станом здоров'я непридатні до служби. Наприклад, з епілепсією, як це сталося в Одеській області, чи без обох рук, як у випадку з мобілізацією мешканця Дрогобича. Паралельно потрібно оновлення законодавства, відповідно до якого оцінюється стан здоров'я людини на придатність до

військової служби (можливість обіймати ту чи іншу посаду), зокрема, з урахуванням новітніх змін до Міжнародного класифікатора хвороб, які мають замінити застарілий Наказ Міноборони від 14.08.2008 № 402.

І якщо плани ворога щодо війни – це те, на що держава навряд чи може вплинути, то на створення якісної законодавчої бази та подальшу цифровізацію ВЛК – цілком. Та натомість попри численні розмови на цю тему, ми бачимо, що влада йде перевіреним шляхом – розширює список хвороб, з якими можуть мобілізувати (людей з ВІЛ, туберкульозом, гепатитом та нервовими розладами), замість того, аби провести системну реформу. Тому питання створення антикорупційних запобіжників під час мобілізації й надалі залишається актуальним (https://censor.net/ua/blogs/3445048/yak_zapobgti_korupts_pd_chas_moblzats). 2023.– 22.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ростислав Кравець, адвокат, голова профспілки «Українська незалежна фундація правників», голова АО «Кравець і партнери»

За ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період (ст. 336 ККУ), завдяки депутатам, покарати неможливо

Готую черговий огляд судової практики випадкових людей і вже не можу стриматись. На висновки у цьому дописі, наштотувнула мене позиція об'єднаної палати водній дуже важливій справі, про яку я напишу окремо. Де випадкові люди, окрім одного, задля невідомо чого вирішили проігнорувати Конституцію України та перевернути з ніг на голову розуміння прямих норм кримінального законодавства.

Так от, а Ви знаєте, що на сьогодні українське кримінальне законодавство **не містить кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на**

військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

Відповідно до частини шостої статті 3 Кримінального кодексу України, згідно з якими зміни до законодавства України про адміністративні правопорушення та про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цих кодексів та/або до кримінального процесуального законодавства України. Тобто, зміни до зазначених кодексів мають бути оформлені окремим законопроектом.

Про це, до речі, написало у свій час й Головне юридичне управління Апарату Верховної ради України у своїх зауваженнях до Проекту Закону №3553 від 28.05.2020 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку, **яким була встановлена кримінальна відповідальність за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.** Але хто їх буде слухати.

Цим проектом одразу вносились зміни до законів України «Про Державну прикордонну службу», «Про доступ до судових рішень», «Про захист персональних даних», «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», «Про Єдиний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», «Про Національну поліцію», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про Службу безпеки України», «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», Основ законодавства України про охорону здоров'я, «Про відпустки», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про альтернативну (невійськову) службу», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»,

«Про правовий режим надзвичайного стану», «Про оборону України», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», «Про зайнятість населення», «Про Кабінет Міністрів України», «Про Національну гвардію України», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про вищу освіту», «Про запобігання корупції», «Про виконавче провадження», «Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних», «Про освіту», «Про національну безпеку України», «Про фахову передвищу освіту», «Про Службу зовнішньої розвідки України», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кодекс законів про працю України, Житловий кодекс Української РСР, Кримінально-виконавчий кодекс України, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України. Всього 43 Кодекси, Закони, Статути.

І так, законна, попередня редакція ККУ, станом на 28.03.2021 була наступна:

Стаття 336. Ухилення від призову за мобілізацією

Ухилення від призову за мобілізацією - карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Редакція на зараз зі змінами від 30.03.2021, що прийнята з прямим порушенням Закону:

Стаття 336. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період

Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Тобто, завдяки криворізькій школі права та недотриманні норм Конституції України й Законів України на сьогодні суди позбавлені можливості притягати до відповідальності саме за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

І якісь аналогії тут не застосуєш. Відповідальність або є, або її немає. Завдяки недотриманню депутатами та головою Верховної ради України законотворчого процесу, на сьогодні її немає.

Як говорять класики – вчить матеріальну частину, краще. А якщо вже не дано, то хоч читайте, що Вам пишуть.

Тепер питання є і щодо адміністративних протоколів за ст. 210 КУпАП. Порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку та ст. 210-1 КУпАП. Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

І на останок, шановні судді, не варто бути трохи вагітними й намагатись замість законотворців виправляти ситуацію, вигадуючи не існуючі норми за це теж передбачена кримінальна відповідальність, а з таким підходом, навіть та, якої ще зараз і не існує. Велика палата незаконно зареєстрованого Верховного суду (не України) нещодавно це підтвердила в одній зі справ про санкції.

Вірю в ЗСУ, незалежний суд України та перемогу (https://censor.net/ua/blogs/3445230/za_uhylennya_vid_pryzovu_na_viyiskovu_slujbu_pid_chas_mobilizatsiyi_na_osoblyvyyi_period_st_336_kku). – 2023. – 22.09).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Сергій Стасюк, суддя Господарського суду міста Києва спеціально для «Судово-юридичної газети»

Сергій Стасюк: Проблемні питання ефективності способів захисту порушеного права в господарському судочинстві

Неефективний спосіб захисту порушеного права створює атмосферу відсутності правової визначеності для судів, розгубленості для позивачів та може призвести у майбутньому до прийняття ЄСПЛ рішень щодо порушення Україною статті 6 Конвенції.

Правові висновки Верховного Суду про необхідність відмови судом в задоволенні позову з підстав обрання позивачем неефективного способу захисту порушеного права широко застосовуються господарськими судами навіть у випадках обрання позивачем способу захисту, що передбачений законом та/або договором. Наразі господарські суди повинні при розгляді подібних спорів виснувати, що спосіб захисту є неефективним, оскільки не підходить позивачу або є інший спосіб, який суд вважає більш доречним, і з цієї підстави у позові суд відмовляє.

Така судова практика обмежує дію норми статті 20 ГК, яка визначає лише орієнтовний і невичерпний перелік способів захисту прав.

Непоодинокі випадки, коли позивач звернувся до суду з позовом ще до 2018 року, рішення у справі ухвалено на його користь, але внаслідок іншого тлумачення норми статті 13 Конвенції, КГС ВС відмовив позивачу у позові, вказуючи, що обраний спосіб захисту є неефективним. Не менш критичною є ситуація щодо швидкості зміни правових позицій касаційним судом з цього питання. Втім, аналіз рішень ЄСПЛ дає підстави стверджувати, що ЄСПЛ жодного разу не вказував на те, що суд вправі вирішувати замість позивача, з яким саме позовом йому звертатись до суду, щоб захист його прав був реальним та ефективним.

Суперечлива прецедентна практика ВС створює атмосферу відсутності правової визначеності для судів та розгубленості для позивачів. Крім того, це може призвести у майбутньому до прийняття ЄСПЛ рішень щодо

порушення Україною статті 6 Конвенції, в яких заявникам суд відмовив у задоволенні позову саме з підстав обрання ними неефективного способу захисту та вказівки суду на доцільність звернення позивача з іншим предметом позову задля реального відновлення порушених прав.

Детальніше про цю проблему читайте у блозі судді Господарського суду міста Києва Сергія Стасюка.

У вітчизняній юридичній спільноті чимало дискусійних питань точиться довкола проблеми належності способу захисту порушеного права, який обрав позивач. Практики та науковці виокремлюють серед головних причин цієї ситуації мінливість судової практики, що створює правову невизначеність у виборі позивачем ефективного способу захисту. У подальшому, цілком імовірно, це позначиться на втраті компаніями довіри до судового захисту в Україні.

Раніше у господарській судовій практиці ефективність судового захисту вибудовувалася з позицій дотримання статей 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція) як основи для забезпечення захисту від порушень. Водночас, сучасна судова практика розширено трактує ці норми Конвенції, виходячи з необхідності забезпечення судом захисту, який повинен мати найбільший ефект і також бути адекватним наявним обставинам, а тому здатен дійсно відновити порушені права позивача.

З одного боку, Конституція України та Господарський процесуальний кодекс України гарантують вирішення господарського спору у судовому порядку. З іншого боку, існує домінуючий у сучасній судовій практиці підхід, відповідно до якого суд відмовляє у позові, якщо вирішить, що позивач обрав неефективний спосіб захисту порушеного права за допомогою того способу, який він визначив у позові.

Відповідно до теорії права під захистом права розуміється державно-примусова діяльність, яка повинна відновити порушене право суб'єкта правовідносин та забезпечити виконання порушником юридичного обов'язку. Способом захисту права є матеріально-правові заходи охоронного характеру, за допомогою

яких відбувається поновлення або визнання порушених чи оспорюваних прав, інтересів, а також здійснюється вплив на правопорушника, і такі способи мають бути доступними й ефективними.

У свою чергу, вирішуючи господарський спір, суд з'ясовує, чи існує у позивача право або законний інтерес, чи має місце його порушення, невизнання або оспорювання відповідачем, чи підлягає таке право або законний інтерес захисту, та чи буде такий захист ефективний за допомогою того способу, який визначено позивачем відповідно до викладеної в позові вимоги. Якщо спосіб захисту неефективний, то суд відмовляє в задоволенні позову.

Але так було не завжди. До червня 2018 року судова практика з питання обрання позивачем ефективного способу захисту як у Верховному Суді України, так і на початку діяльності Верховного Суду була сформована у такий спосіб, що суди не відмовляли у задоволенні позову у разі, коли позивач обирає спосіб захисту, який передбачено законом. Це було пов'язано з тим, що на той час панувала думка про те, що така правова позиція відповідала доктрині «доступу до суду» в розумінні Конвенції (постанова Верховного Суду від 10.04.2018 у справі № 927/849/17).

Втім, з 5 червня 2018 року Великою Палатою Верховного Суду та Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду (постанови Верховного Суду від 05.06.2018 у справі № 338/180/17, від 14.06.2019 у справі № 910/6642/18, від 09.02.2021 у справі № 381/622/17, від 03.08.2022 у справі № 910/9627/20, від 27.06.2023 у справі № 916/2851/17 та у низці інших справ) сформовано новий правовий висновок щодо тлумачення положень статті 13 Конвенції. Відповідно до цього правового висновку засіб захисту, що вимагається статтею 13 Конвенції, повинен бути ефективним не лише у законі, а й на практиці. Початково малося на увазі, щоб його застосування не було ускладнене діями або неоглядом органів влади відповідної держави (мова йде про пункт 75 рішення ЄСПЛ у справі «Афанасьєв проти України» від 05.04.2005 (заява № 38722/02)).

У своїх постановках Велика Палата Верховного Суду неодноразово зазначала, що застосування судом конкретного способу захисту має призводити до відновлення порушеного права позивача без необхідності повторного звернення до суду. Судовий захист повинен бути повним та відповідати принципу процесуальної економії, тобто забезпечити відсутність необхідності звернення особи до суду для вжиття додаткових способів захисту (такі висновки містяться у постановках Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2020 у справі № 910/3009/18, від 19.01.2021 у справі № 916/1415/19, від 16.02.2021 у справі № 910/2861/18).

Наприклад, у постанові від 11.09.2018 у справі № 905/1926/16 Велика Палата Верховного Суду вказала, що заявлена позивачем вимога про зобов'язання відповідача надати акт приймання-передачі електроенергії за договором купівлі-продажу не приводить до поновлення порушеного права позивача та, у разі її задоволення, не може бути виконана у примусовому порядку, оскільки відсутній механізм виконання такого рішення. Натомість, ініціювання розгляду справ про зобов'язання підписати акт приймання-передачі товару може передбачати намір позивача встановити преюдиціальні факти для подальшого пред'явлення позову про стягнення заборгованості за поставлений товар. Хоча позивач вказав, що обраний ним спосіб захисту порушеного права є ефективним зважаючи на те, що відповідач створював перешкоди у здійсненні ним бухгалтерського обліку господарських операцій з продажу електроенергії, розрахунків його податкових зобов'язань перед бюджетом, а це спричинило порушення майнових інтересів позивача.

З цього вбачається, що досягнення судом мети процесуальної економії в дійсності не відбулося. За таких обставин позивач змушений через тривале й дороге з погляду судових витрат судового провадження, просто прочитати в судовому рішенні, що обраний ним спосіб захисту не допоможе у відновленні його порушеного права. Це призведе до того, що позивачу знову доведеться звернутися до

суду аби отримати судовий захист і відновити порушене право. Але через вплив строків позовної давності існує ризик, що позивач може залишитися сам на сам зі своєю проблемою, а правопорушник і надалі буде безвідповідально зазіхати на чужі права та інтереси.

Варто відзначити, що правовий висновок про необхідність відмови судом в задоволенні позову з підстав обрання позивачем неефективного способу захисту порушеного права широко застосовується господарськими судами навіть у випадках обрання позивачем способу захисту, що передбачений законом та/або договором, який позивачі й суди до 2018 року застосовували тривалий час у конкретних спірних правовідносинах. Наразі господарські суди повинні при розгляді подібних спорів висувати, що спосіб захисту є неефективним, оскільки не підходить позивачу або є інший спосіб, який суд вважає більш доречним, і з цієї підстави у позові суд відмовляє.

Така судова практика обмежує дію норми статті 20 Господарського кодексу України, яка визначає лише орієнтовний і невичерпний перелік способів захисту прав. Оскільки, особа, права якої порушено, самостійно обирає для себе саме той спосіб захисту, який відповідає характеру порушення її права чи інтересу.

Непоодинокі випадки, коли позивач звернувся до суду з позовом ще до 2018 року, рішення у справі ухвалено на його користь, але внаслідок іншого тлумачення норми статті 13 Конвенції, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду відмовив позивачу у позові, вказуючи, що обраний спосіб захисту є неефективним, а тому позивачу правильно було б подати позов з іншим предметом. Не менш критичною є ситуація щодо швидкості зміни правових позицій касаційним судом з цього питання. Втім, аналіз рішень Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) дає підстави стверджувати, що ЄСПЛ жодного разу не вказував на те, що суд вправі вирішувати замість позивача з яким саме позовом йому звертатись до суду, щоб захист його прав був реальним та ефективним.

Цілком розумно припустити, що не існує жодних гарантій, що судова практика не зазнає

змін за деякий час з визначення ефективності певного способу захисту порушеного права у конкретних видах правовідносин. Певною мірою така суперечлива прецедентна практика створює атмосферу відсутності правової визначеності для судів та розгубленості для позивачів. Подібний стан речей у майбутньому може бути підвалиною позбавлення юридичних осіб справедливого судового розгляду і свідчитиме про порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Насамкінець, судам важливо усвідомлювати негативні наслідки на майбутнє від популяризації такої судової практики не лише в контексті погіршення інвестиційного клімату в Україні, який і так зазнав нищівних втрат від збройної агресії РФ. Йдеться про те, що є низка компаній, які отримали такі рішення українських судів, і звернулися до ЄСПЛ з заявами щодо порушення Україною статті 6 Конвенції. З цього випливає, що наявні підстави очікувати прийняття ЄСПЛ рішень щодо порушення Україною статті 6 Конвенції, в яких заявникам суд відмовив у задоволенні позову саме з підстав обрання ними неефективного способу захисту та вказівки суду на доцільність звернення позивача з іншим предметом позову задля реального відновлення порушених прав.

Законодавці 20.03.2023 зареєстрували у Верховній Раді України законопроект № 9127 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо забезпечення права на суд», мета якого запобігти погіршенню репутації України на світовій арені та уникнути майнової відповідальності держави у разі визнання ЄСПЛ порушення Україною статті 6 Конвенції. Законопроектом, з-поміж іншого, пропонується внести зміни до частини 2 статті 5 Господарського процесуального кодексу України, якими передбачена заборона втручання судів у право позивача на обрання ним способу захисту свого порушеного права (<https://sud.ua/uk/news/blog/281622-sergiy-stasyuk-problemni-pitannya-efektivnosti-sposobiv-zakhistu-porushenogo-prava-v-gospodarskomu-sudochinstvi>). – 2023. – 25.09).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021 – 2023), доктор економічних наук, професор.

Сергій Захарін: і знову про «модернізацію» мережі

На сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням з'явилося повідомлення: «МОН пропонує до громадського обговорення проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо створення передумов для модернізації мережі закладів вищої освіти)».

Як зрозуміло вже з заголовку, міністерство розробило текст проекту законодавчого акту, у якому пропонуються нові підходи до модернізації (тобто осучаснення) мережі закладів вищої освіти. Відповідно, цей текст запропоновано на розсуд громадськості – для обговорення, а точніше – для внесення пропозицій і зауважень. Кінцевий строк подачі пропозицій – 2 жовтня цього року.

У соціальних мережах та на сайтах окремих громадських організацій ця новина викликала бурхливу реакцію. Одні дописувачі запевняють, що спільнота нарешті дочекалася справжньої епохальної реформи. Інші стверджують, що «освіта гине». Треті переконані, що зараз розпочнеться «серйозна колотнеча», і головне для ректорів – виторгувати собі і оточенню найкращі умови.

Можемо навести купу аргументів як на підтримку внесених новацій, так і проти них. Якщо казати абстрактно, то наявну мережу закладів вищої освіти справді не можна вважати раціональною. Про це говориться не перший рік. Усі серйозні «гравці» розуміли, що рано чи пізно розпочнеться «модернізація».

Найбільший резонанс викликає пропозиція доповнити Закон України «Про вищу освіту» наступною сентенцією: «Територіально відокремлені структурні підрозділи закладів вищої освіти усіх форм власності не здійснюють освітньої діяльності у сфері вищої або фахової передвищої освіти».

Іншими словами, сформульовано ідею, аби територіально відокремлені підрозділи (філії) припинили своє функціонування як суб'єкти ринку освітніх послуг.

Держава (в особі певного органу) вирішила не вживати заходів для наведення порядку (приміром, через проведення перевірок і позбавлення негідників ліцензій), а просто застосувати «просте рішення» – прибрати такі структури з освітньої мапи країни.

Логіка начебто зрозуміла: територіально відокремлені підрозділи часто-густо лише імітують провадження освітнього процесу (а інколи зовсім його не проводять), а також не здійснюють жодної притомної наукової або інноваційної діяльності.

Але «часто-густо» – не означає «всі». Якщо значна частина філій допускає порушення, то інша частина (хай навіть дуже незначна) працює доброчесно.

Виходить, що ті філії, які організували освітній процес якісно, постраждають через те, що хтось працює неякісно.

Деякі дописувачі соціальних мереж вважають, що має місце «типова радянщина» в найгіршому розумінні цього слова. Порушують одні – покарані усі.

Треба врахувати й інший аспект. Є приватні заклади вищої освіти, які у формування мережі філій вклали величезні інвестиції. Зараз ініціатор тексту законопроекту пропонує фактично ліквідувати ці філії, і таким чином вкладені інвестиції будуть викинуті на вітер.

Припускаю, що приватні інвестори можуть обуритися, а деякі – навіть подати в суд. Риторика буде така: ми працювали доброчесно, забезпечували реалізацію конституційного права громадян на освіту, робили таким чином внесок у відновлення країни, до нас жодних зауважень не було, ліцензій нас не позбавляли, і раптом – втрутилися у наші бізнес-плани та імперативно вирішили закрити. Ну тоді повертайте нам вкладені гроші!

Також доволі жваву дискусію викликає ідея авторів оприлюдненого тексту про доцільність припинення функціонування в структурі закладів вищої освіти коледжів. Як вбачається з пояснювальної записки, реформатори

вважають, що коледжі «в системі вищої освіти не отримали значного поширення порівняно з закладами фахової передвищої освіти...», «... мають обмежені кадрові і матеріально-технічні ресурси для забезпечення високої якості вищої освіти».

Отже, вважає розробник, «університетські коледжі» мають або припинити свою діяльність, або стати самостійними юридичними особами (без патронату «материнського університету»).

Необхідно звернути увагу, що розмови про ліквідацію коледжів ведуться вже давно, оскільки в сучасних умовах вони, як дехто вважає, не дають «повноцінної достатньої освіти». Переважна більшість роботодавців бажають, аби їхні працівники мали або вищу освіту (у тому числі і в тих випадках, якщо вища освіта для відповідної посади не потрібна – приміром, менеджер з продажів, офіс-адміністратор тощо), або професійно-технічну освіту. Роботодавці майже не пропонують випускникам роботу, для виконання якої чітко потрібна фахова передвища освіта.

Але слід врахувати, що коледжі достатньо ефективно виконують свою функцію «ранньої професійної орієнтації». Випускники шкіл можуть на базовому рівні опанувати певну професію, і в подальшому визначитися – чи залишатися в певній професії, або змінити її. І якщо залишатися – то чи слід продовжувати навчання на вищих рівнях освіти.

Коледжі, які функціонують при університетах, виконують і іншу важливу функцію – поповнення студентського контингенту за рахунок «мотивованих випускників». Іншими словами, випускники коледжів орієнтувалися на подальший вступ до університету, тим самим поліпшуючи його показники.

Ініціатори проекту планують також «модернізувати» не лише мережу, а і систему управління у сфері вищої освіти. У пояснювальній записці наголошується, що державні заклади вищої освіти знаходяться в підпорядкуванні не лише МОН (142 заклади), але також і інших відомств, серед них: Міністерство культури та інформаційної політики (13), Міністерство охорони здоров'я

(12), Мінфін, Держстат, Національна академія педагогічних наук України.

Автори документу переконують: «укрупнення цих закладів має стати центральним пунктом модернізації мережі закладів вищої освіти... Перепоною на цьому шляху є подрібненість між сферами управління різних державних органів, що унеможлиблює значну частину трансформацій... Найкращим рішенням видається консолідація управління цивільними закладами вищої освіти державної форми власності шляхом віднесення їх до сфери управління одного державного органу, що забезпечить єдність державного управління, необхідні умови маневрування їх функціями та власністю, уникнення спекулятивних управлінських дій у межах системи, а до цього делегувати цьому органу повноваження щодо внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій стосовно утворення, реорганізації та ліквідації закладів вищої освіти...»

Зрозуміти зміст проблеми пересічному читачу важко, але можемо припустити, що йдеться про певну централізацію управління системою вищої освіти.

Тобто, у якості перспективного інструменту модернізації мережі реформатори обрали... централізацію управлінських важелів.

З одного боку, логіка в цьому є: таким чином уможлиблюється формування єдиного «освітнього простору» і імплементація єдиних стандартів розвитку закладів вищої освіти, а згодом – утворюються додаткові можливості для об'єднання (або приватизації) університетів.

З іншого боку – заклади, які знаходяться в підпорядкуванні відомств, мають більшу професійну спрямованість, а також як правило знаходяться в кращих економічних умовах (у першу чергу, завдяки кращому бюджетному фінансуванню). Не секрет, що в відомчих закладах рівень оплати праці трішки вищий, аніж в закладах системи МОН. Відтак, після переходу закладів до нового засновника ми будемо спостерігати масові звільнення і як наслідок – зниження університетського потенціалу.

Проектом передбачено внесення змін до статті 12 Закону України «Про вищу освіту»

щодо сфери управління галузевих державних органів. Пропонується виключити з числа органів, у сферу повноважень яких входить управління вищою освітою, Національну академію наук України та національні галузеві академії наук. Пропозиція досить несподівана, особливо якщо врахувати, що держава має сприяти розвиткові наукової діяльності в закладах вищої освіти (нещодавно про це чітко нагадав Президент України).

Підтримати чи не підтримати реформу?

На мій погляд, буде правильно, якщо свою позицію оприлюднять не лише «освітні експерти» і «освітні експертки», які раніше вчили нас лікувати ковід, а нині розмірковують про оборонну політику і темпи наступальних операцій. Своє потужне слово повинні сказати, у першу чергу, профільні неурядові організації, інтереси яких зачіпаються найбільше. Йдеться, передусім, про Спілку ректорів закладів вищої освіти України, Асоціацію приватних закладів освіти України, Асоціацію навчальних закладів освіти України приватної форми власності, Всеукраїнську асоціацію працівників закладів фахової передвищої освіти та ін.

На мій погляд, свою позицію має нарешті сформулювати і Громадська рада при МОН – ключовий дорадчий орган, який зобов'язаний консолідувати думку громадськості та формувати виважені узгоджені пропозиції до всіх (а не лише окремих) владних ініціатив.

Автор цих рядків звернув увагу на низку бюрократичних моментів. Так, у пояснювальній записці вказано, що «реалізація акта не потребує фінансування з державного чи місцевого бюджетів». Натомість насправді ця теза видається сумнівною, оскільки створення нових юридичних осіб, або їхня ліквідація чи перереєстрація, як правило, потребує додаткового фінансування.

Також розробник вважає, що проєкт не стосується прав та інтересів соціально-трудової сфери. Автор цих рядків має альтернативну точку зору. На мій погляд, у контексті оприлюднених новацій думку профспілок та роботодавців було б почути як мінімум цікаво. А точніше – ця думка має бути обов'язково врахована при ухваленні остаточних рішень.

Адже йдеться про вивільнення працівників, а також про зміну деяких підходів до підготовки фахівців.

Далі в пояснювальній записці читаємо: «Не потребує отримання рекомендацій Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій». Теж дискусія, з огляду на те, що ініціатори пропонують виключити національні академії із переліку суб'єктів, які здійснюють управління у сфері вищої освіти, і таким чином дещо трансформувати вплив науки на вищу освіту.

Автори пояснювальної записки у одному абзаці зазначають: «Доцільно також зауважити, що функціонування ТВСП не є практикою ЄС, в освітній простір якого інтегрується Україна та планує стати повноправним членом європейського співтовариства». В іншому абзаці читаємо: «У проєкті акта відсутні положення, що стосуються зобов'язань України у сфері європейської інтеграції».

Тобто застосовано доволі розповсюджений прийом. Коли зручно – апелюється до незрозумілої «практики ЄС» (здається, цим словосполученням вже можна обґрунтувати все що завгодно). А от коли незручно – йдеться про відсутність відповідних зобов'язань України.

Автор цих рядків також звернув увагу на те, що в пояснювальній записці вживається багато слів та словосполучень так званого емоційного забарвлення, без необхідної в таких випадках деталізації: «підвищення якості роботи», «збільшення довіри», «не отримали значного поширення», «висока якість вищої освіти», «маневрування їх функціями», «уникнення спекулятивних управлінських дій», «виведення з ринку значної частини суб'єктів освітньої діяльності з суперечливою репутацією» тощо.

Конкретику – що саме розуміється під цими словами – кожен читач може нафантазувати самостійно. Інколи складається враження, що читаєш захоплюючий шпигунський роман, а не скупий бюрократичний документ.

Слід наголосити, що оприлюднений текст не є законопроектом у буквальному значенні цього слова, оскільки ще не внесений парламенту на розгляд. Тобто, оприлюднення цих новел геть зовсім не означає, що вони

будуть колись імплементовані «один до одного».

Нагадую, що нині своє слово має сказати громадськість. Позицію доцільно доводити не лише через соціальні мережі (розробник не зобов'язаний їх читати), а в першу чергу – шляхом направлення належним чином оформлених звернень на відповідні поштову та/або електронну адреси.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/90034/>). – 2023. – 18.09).

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Наталія Родак

Прийнято закон про ГМО. Чи можу я завтра вирощувати ГМ-сою? А кукурудзу?

Початкова версія закону №5839, який впроваджує нові правила обігу генетично модифікованих організмів (ГМО), викликала багато нарікань з боку профільних асоціацій, зокрема, і «Насінневої асоціації України» (НАУ).

Як пояснила Latifundist.com виконавча директорка НАУ Сюзана Григоренко, головними пунктами, які обговорювались перед другим читанням, були роз'яснення таких важливих питань, як відповідальність за порушення, зокрема, штрафи за порушення, параметри вилучення та утилізації невідповідної продукції, а також механізми регуляторного нагляду.

Зрештою законотворці прислухались до поправок і 23 серпня у другому читанні закон був ухвалений.

Як він відобразиться на агросекторі? Чи дійсно він допоможе ринку ГМО вийти з тіні?

01

Чи дозволяє закон вирощувати ГМ-культури вже завтра?

Ні. В законі прописано, що на його виконання дається три роки. За словами Сюзани Григоренко, за цей час влада має розробити

багато підзаконних актів, процедур та ініціатив для зміцнення системи оцінки ризиків. Основні з них:

Розробка стандартів реєстраційних документів, оцінки екологічного впливу та інтелектуальних прав на продукт, планування заходів у випадку непередбачуваних ситуацій.

Впровадження нових методик для реєстрації ГМО.

Організація постійного моніторингу діяльності суб'єктів, які мають дозволи і займаються генетичною інженерією.

Запуск державних реєстрів, де буде систематизована інформація про видані дозволи на ГМО, проведені наукові дослідження та експерименти з ГМО в закритих і відкритих умовах. Ці реєстри планується синхронізувати з відповідними європейськими базами даних для забезпечення єдності стандартів.

«Всі ці пункти дадуть українським аграріям чітко визначені правила і норми введення своєї діяльності. Спочатку вони самі мають провести первинну оцінку ризиків цієї ГМ-культури, яку хочуть вирощувати. Далі за справу беруться відповідні державні регулятори, які мають перевірити оцінки ризиків ГМО».

Щодо оцінки ризиків ГМО, то їх передбачено чотири і більш конкретно про них – далі.

02

Я хочу створювати та випробовувати ГМО в лабораторії. Які мої дії?

Новий закон регулює роботу з ГМО у відкритій і замкненій системі. Якщо ви хочете створювати чи випробовувати ГМО у лабораторії, то це робота в замкненій системі. Це означає, що під час такої роботи не відбувається контакту ГМО з людьми, тваринами та навколишнім середовищем.

Щоб через три роки займатися такою діяльністю, потрібно буде подати декларацію до центрального органу виконавчої влади. В декларації вказати особу, яка буде займатися ГМО, і додати:

опис генетично-інженерної діяльності (вид та характеристику ГМ-джерел; організми-реципієнти, батьківські організми, методи отримання ГМО, вказати мету генетично-інженерної діяльності, очікувані результати);

копію наказу про створення комісії з біологічної та генетичної безпеки;

висновок комісії з біологічної та генетичної безпеки про встановлення рівня ризику при здійсненні в замкненій системі генетично-інженерної діяльності.

Реєстрація декларації дає право займатися генно-інженерною діяльністю першого рівня ризику. Щоб отримати дозвіл на діяльність третього або четвертого рівня ризиків, потрібно знову йти за дозволом до центрального органу виконавчої влади.

Тепер про рівні ризику. Детально вони описані у розділі 3 статті 15 закону. Якщо простими словами:

перший і другий рівні ризиків порівнюють із ризиком використання непатогенних або умовно патогенних мікроорганізмів;

третій – порівнюють із ризиком використання мікроорганізмів, здатних передавати інфекції;

четвертий – із ризиком використання організмів, які здатні поширювати особливо небезпечні інфекції.

03

Я хочу займатися випробуванням ГМ-культур у полі. З чого почати?

А це вже діяльність у відкритій системі, бо передбачається контакт ГМО з людьми та навколишнім середовищем. Більш детально про це у четвертому розділі закону.

Додамо, що працювати з ГМО у відкритій системі дозволитиметься тим аграріям, які мають на руках спеціальний дозвіл (стаття 19: які документи подати, що описати в резюме). Але перед цим потрібно здійснити дослідження щодо можливого впливу ГМО на навколишнє природне середовище (стаття 18, пункт 3).

Оцінкою ризику ГМО займатиметься спеціальна державна комісія.

І ще одне: якщо аграрій хоче виробляти ГМ-культури, то ця діяльність дозволяється лише за умови реєстрації відповідного ГМ-джерела. Давайте розберемося, що таке ГМ-джерело?

Як пояснює Сюзана Григоренко, у новому законі змінився підхід до управління ризиками у сфері ГМО. У ньому з'явилися процедури для

реєстрації ГМО та визначення джерел, до яких належать і сорти рослин.

«Тобто спершу реєстрація ГМО із вказанням джерела, потім самого джерела, наприклад, сорту чи породи, згідно з наявною процедурою реєстрації сорту та постреєстраційним моніторингом».

Для чого це потрібно? Щоб працювати згідно з міжнародними правилами та відповідати і формувати репутацію надійного постачальника, який відповідає європейським стандартам.

Також аграрії повинні будуть щорічно декларувати місце вирощування ГМ-культур.

04

Які ГМ-культури я зможу вирощувати?

Не можна буде культивувати та імпортувати генетично модифіковані кукурудзу, ріпак та цукровий буряк. Останні дві культури – упродовж 5 років з дня набрання чинності закону, а ГМ-кукурудзу на постійній основі, пояснює Мінагрополітики. Це зумовлено ризиком перехресного запилення з традиційними сортами цих рослин.

«Оскільки в Україні відсутні технічні можливості для створення ефективних бар'єрів на аграрних полях, а входить в судові спори – неефективно через втрати часу та продукції, у цьому випадку пріоритет поставили економіці та культурам, які дають дохід країні і виробнику».

Хоча в Україні є прецеденти завезення насіння ГМ-кукурудзи контрабандою, але з цим будуть боротися.

05

Які штрафи і перевірки передбачені?

Новим законом передбачена система штрафів. Це, зокрема, не тільки фінансові штрафи, але і процедури вилучення та утилізації нелегальної ГМ-продукції. Сюзана Григоренко говорить, що такий підхід спрямований на запобігання потрапляння на ринки України ГМО, які не вивчені і можуть бути небезпечними як для здоров'я людей, так і для навколишнього середовища.

«Адже саме ефективно регулювання і контроль можуть допомогти зробити конкурентне середовище для аграріїв і безпечне – для споживачів».

Також вона говорить, що у підсумку новий закон допоможе запобігти потраплянню недосліджених ГМО, потенційно шкідливих речовин у місцеві екосистеми та безумовно запобігати порушенню інтелектуальної власності на такі об'єкти.

Перевірки будуть планові і позапланові. Хоча українські аграрії скептично відносяться до них. У коментарі Бізнес Цензор співзасновник та директор «Всеукраїнського наукового інституту селекції» (ВНІС) Мирослав Парій навів приклад перевірок полів сої.

«Показова ситуація з соєю, яка не була легітимізована, проте була і на власних городах, і на полях великих агрохолдингів. Їх теж намагались штрафувати, і чим це все закінчилось? Звісно, що будь-яке законодавство передбачає поважне відношення до нього як з боку державних органів, так і з боку гравців. Однак у нас є прописані речі, а є українські реалії».

Сюзана Григоренко все ж вірить, що через три роки в Україні запрацює система виявлення нелегальної ГМ-продукції.

06

Як будуть маркувати продукцію з ГМО?

У законі оновилися правила маркування товарів. Якщо частка ГМО у продукті чи у будь-якому його складнику, навіть одному, перевищує 0,9%, то цей продукт має маркуватися спеціальною позначкою.

«Це забезпечує прозорість і інформативність у сфері захисту прав споживачів. Адже такий підхід не тільки дає покупцям можливість зробити свідомий вибір, але і регулює ринкові взаємовідносини, роблячи їх більш відкритими та взаємовідповідальними», – каже виконавча директорка «Насінневої асоціації України».

07

Чи готовий агробізнес займатися ГМ-культурами?

«Контінентал Фармерз Груп» не бачить себе на ринку ГМО. В інтерв'ю Liga.net гендиректор «Контінентал Фармерз Груп» Георг фон Нолкен пояснив позицію компанії тим, що продукція без ГМО має більшу маржинальність і перспективи.

«Це не питання філософії або релігії, ми керуємося лише раціональними аргументами. Отже, ми сфокусовані лише на продукції без ГМО і гарантуємо це».

А от «ВНІС» готовий працювати з ГМО і навіть вже має готові до реєстрації розробки. За минулим законодавством компанія не могла почати їх реєстрацію, тож має надію, що через три роки зможе це зробити.

08

Хто виграє, а хто втратить від нового закону про ГМО?

Сюзана Григоренко каже, що новий закон стане фундаментом та відправною точкою для подальшого розвитку прозорості ринку ГМО та виведення його з тіні. Для встановлення чітких правил і законів, які допоможуть нам з часом інтегруватися в Євросоюз.

Виграють споживачі, бо продукція буде маркуватися і споживач точно знатиме, що він купує. І аграрії, які займаються городніми культурами.

«Цей закон є прогресивним на сьогоднішній день. В принципі, він нам дозволяє і трансгенних рибок в акваріумі тримати, і невдовзі їсти яблука, які не чорніють. Якщо його приймуть, то через три роки відкриються двері для нових технологій».

Чи виграють аграрії, які займаються вирощуванням польових культур? Існує думка, що урожайність ГМО вище, а витрати на гербіциди та пестициди нижчі. Але це спірне питання. Щодо останнього то власник «Аграрної технологічної компанії» Юрій Дробязко нам пояснював, що ніякої економії на ТМЦ при вирощуванні ГМ-культур немає.

«Скільки коштує якісне насіння кукурудзи в Європі? Приблизно \$100 з ПДВ за посівну одиницю кукурудзи. Це якщо оптом купуєш. А скільки коштує посівна одиниця кукурудзи в США? В районі \$380. У них від 7 до 10 модифікацій ГМО. За кожну модифікацію в середньому потрібно заплатити \$27. Тобто 10 модифікацій, плюс \$380 за посівну одиницю. А далі увесь супер ефективний захист по кукурудзі коштує \$100. А без захисту ти ніяк не обійдешся, все одно якийсь та і потрібно буде проводити. Тому де економія? В чому логіка?».

А ще він каже, що зараз Україна працює на преміальних ринках не ГМ-ріпаку. Якщо ці ринки не захочуть купувати ГМО, закриють доступ, то нам знову доведеться з нуля будувати логістику.

Є питання і зі зберіганням продукції. Радник президента УЗА з кормової та харчової безпеки Вадим Турянчик пояснював, що використовуючи експрес-смужки для перевірки кожної партії зерна, що надходить за сезон на елеватор з пропускнуною спроможністю 240 тис. т, потрібно витратити \$120 тис.

«Портовий термінал, який в середньому експортує 2-3 млн т на рік, матиме додаткові витрати в \$1-1,5 млн тільки на аналізі ГМО. Додатково результати смужок варто перевіряти в акредитованих сюрвеєрів, акредитованими методами випробування якими експрес-смужки не є, наприклад ті ж самі лабораторії компаній BSS, SGS та Cotecna. Це ще близько 10-20 центів на тоні продукції».

Закон почне діяти тільки через три роки. Поки тим, хто хоче займатися ГМО, є час підготуватися і вивчити всі його нюанси (<https://latifundist.com/cards/75-prijnyato-zakon-pro-gmo-chi-mozhu-ya-zavtra-viroshchuvati-gm-soyu-a-kukurudzu>). – 2023. – 13.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віктор Мазярчук, голова правління Центру досліджень фіскальної політики

Прозорість – запорука успішного відновлення

Нещодавно в ЗМІ з'явився документ, який Білий дім відправив на адресу Координаційної платформи донорів. Цей лист містить перелік реформ, які повинна зробити Україна для продовження надання їй допомоги. Вимоги переважно стосуються реформування антикорупційних органів (САП, НАБУ, НАЗК) та судової гілки влади. Більше того, спеціальний представник США з питань економічного відновлення України Пенні

Пріцкер заявила, що американські приватні компанії хотіли б інвестувати в українську енергетику, житло, інфраструктуру та інші галузі, але наша держава повинна провести реформи щодо підзвітності та прозорості, щоб зробити такі інвестиції безпечними. За різними оцінками, для повного відновлення наша країна потребує від \$411 млрд до \$1,1 трлн, тому такі вимоги до України є зрозумілими, оскільки міжнародні партнери прагнуть контролювати, аби їх кошти витрачалися ефективно і за призначенням.

Коротко про поточну ситуацію

Станом на серпень 2023 року понад 2 тис. населених пунктів та громад зазнали активних бойових дій або окупації. Зруйновані або пошкоджені 110-120 тис. житлових будинків і 14-18 тис. багатоповерхівок, житло втратили близько 1,4-1,8 млн сімей. Сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, інфраструктурі склала понад \$150 млрд (житлові будівлі – 37% або \$56 млрд). Ці дані не є повними і остаточними. Щоденні ракетні обстріли з боку РФ завдають додаткових втрат та збитків. Очевидно, що процес відбудови буде складним і довготривалим. Це означає, що держава повинна мати стратегію і чіткий план відновлення, які містили б повну інформацію про завдані росією руйнування та обсяги фінансування реконструкції. Більше того, як і держава, так і громадськість мають посилити контроль за витрачанням коштів, направлених на проекти відновлення. У цьому контексті на сьогодні існує декілька проблем, які потребують вирішення.

Проблеми

Відновленням в Україні на сьогодні займаються і центральна влада (Президент, Уряд), і місцева (обласні адміністрації, громади, керівництво міст та сіл).

До відома:

На національному рівні створили низку органів, відповідальних за процес відновлення:

Національна рада з відновлення України від наслідків війни – консультативно-дорадчий орган при Президентові України. Основним завданням Ради є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку країни.

В рамках Ради утворили 24 робочі групи, які працюють над розробкою відповідних планів у різних сферах (аудит збитків, розбудова енергетичної інфраструктури, модернізація міст, розробка нової аграрної політики тощо).

Наприкінці 2022 року було реорганізоване Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, яке забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері з відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. А у січні 2023 року “Укравтодор” перетворили на Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України.

У червні 2023 року Кабмін ввів нові посади заступників з відбудови у деяких міністерствах та прифронтових обласних держадміністраціях.

Крім держави та органів місцевого самоврядування, до відновлення залучені міжнародні партнери, громадські та волонтерські організації. Відповідно, незрозумілими є сфера відповідальності і повноважень та шляхи взаємодії усіх причетних до цього процесу.

Як наслідок, виникає інша проблема – розпорошеність інформації про кількість зруйнованих об’єктів, різні підходи до оцінки збитків та фінансування проектів з відновлення. Ще у березні 2022 року в Україні запрацювали чотири фонди відновлення економіки після війни, кошти з них використовуватимуть за такими напрямками: відбудова знищеної інфраструктури (Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури); трансформація економіки (Фонд відновлення та трансформації економіки); відновлення роботи малого та середнього бізнесу (Фонд підтримки малого та середнього бізнесу); обслуговування міжнародних фінансових зобов’язань України (Фонд обслуговування та погашення державного боргу). Наприкінці 2022 року створили ще Фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Проте, відновлення більшості зруйнованих об’єктів відбувалося з резервного фонду. Загалом з моменту повномасштабного вторгнення уряд України видав більше двох десятків нормативно-

правових актів щодо виділення коштів різним регіонам на відбудову та відновлення. Якщо врахувати документи, які стосуються організації та порядку відновлення, різні методики, а також акти, направлені на підтримку вимушено переселених осіб та бізнесу, то кількість таких актів наближається до 300. Окремі рішення уряду мають чітко визначені об'єкти для відновлення, окремі передбачають виділення коштів на обласні бюджети, а окремі – кошти на території (міста, громади) чи просто на розпорядників (міністерства, відомства). Великий перелік нормативних документів щодо відновлення створює враження відсутності єдиного плану і стратегії дій, а відсутність єдиного підходу до підрахунку збитків створює виклик для оцінки загальних потреб у ресурсах для відновлення України. Тому важливо систематизувати інформацію про об'єкти, які відновлюються, і ступінь їхньої завершеності. Це допоможе уникнути дублювання проєктів та спростить пошук джерел їх фінансування.

Вищенаведені проблеми (велика кількість органів влади, незрозумілий розподіл сфер їх повноважень і відповідальності, числені нормативно-правові акти, різні підходи до оцінки зруйнованого майна) ускладнюють здійснення громадського контролю за процесом відновлення. Під час витрачання державних коштів існують ризики корупції, неефективного використання та зловживань. Тому процес відновлення і відбудови має бути максимально прозорим та відкритим. На місцевому рівні по-різному підходять до вирішення цієї проблеми. З позитивного досвіду, який на сьогодні вже запроваджений в Україні, варто відзначити рішення Київської

обласної військової адміністрації про створення Спостережної ради, основне завдання якої – контроль за всіма етапами відбудови: від планування до завершення проєктів. Інший приклад – у Миколаєві міський голова ухвалив рішення, за яким всі кошториси на роботи/ послуги з капітального та поточного ремонтів будуть публікуватись у машиночитному форматі, що зробить процес відновлення та відбудови значно прозорішим. Такі приклади варто розповсюдити на інші регіони України.

Висновки

Війна в Україні завдала країні надзвичайно величезних збитків, які з кожним днем лише зростають. Процес відбудови та післявоєнного відновлення становить серйозний виклик для українського уряду та всіх зацікавлених сторін. Наявність численних органів влади, нормативно-правових актів та різноманітних методик робить важким управління та координацію процесу відновлення. Необхідно спростити усі бюрократичні процедури, систематизувати інформацію про зруйновані об'єкти та встановити єдиний підхід до підрахунку збитків.

Запорука успішного відновлення України – максимальна прозорість та відкритість процесу відбудови. Це включає забезпечення повного і безперешкодного доступу до інформації про відновлення (нормативні документи, стратегії, плани, відповідальні органи, джерела фінансування, методики оцінки завданої шкоди і руйнувань). Формування єдиної бази таких даних посилить громадський контроль за діяльністю органів влади і ефективністю витрачання державних коштів (https://lb.ua/blog/victor_mazyarchuk/577148_prozorist_zaporuka_uspishnogo.html). – 2023. – 29.09).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 16 (258) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 02.10.2023

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,77.

Наклад 21 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net